

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HİNT ALT KITASINDA DİNİ AKIMLAR:
TULU-I İSLAM ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Farrukh ASLAM

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL

SAMSUN
2021

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ**

**HİNT ALT KITASINDA DİNİ AKIMLAR:
TULU-I İSLAM ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Farrukh ASLAM

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL

SAMSUN
2021

TEZ KABUL ONAYI

Farrukh ASLAM tarafından, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL danışmanlığında hazırlanan “Hint Alt Kıtasında Dînî Akımlar: Tulu-ı İslam Örneği” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı	Üniversitesi	Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Harun YILDIZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri		☐
				Kabul
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri		☐
				Kabul
Üye	Prof. Dr. Ömer TEBER	Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri		☐
				Kabul
Üye	Prof. Dr. Ömer TEBER	Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri		☐
				Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / ...
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans/doktora/sanatta yeterlik tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

... / ... / 20...

Farrukh ASLAM

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: HİNT ALT KITASINDA DİNİ AKIMLAR: TULU-I İSLAM ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 8.01.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 10

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza

... / ... / 20...

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL

ÖZET

HİNT ALT KITASINDA DİNİ AKIMLAR:
TULU-I İSLAM ÖRNEĞİ

Farrukh ASLAM

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri

Yüksek Lisans, Ocak/2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL

Arap Coğrafyasında ve Osmanlının son döneminden günümüze kadar Anadolu'da ortaya çıkan fikir akımları hakkında gerek Mezhepler Tarihi Ana-bilim Dalında gerekse Din Sosyolojisi alanında sayısız çalışmalar yapılmıştır. Dünyada en fazla Müslüman nüfusun bulunduğu bölge olması ve bu bölgede ciddi oranda farklı fikri hareket ve dini grup oluşumuna rağmen Hint alt kıtasında ortaya çıkan dini hareketler hakkında Türkiye'de kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

Modernizemle birlikte Müslümanlar, modernitenin ortaya çıkardığı fikri ve sosyal meselelerle ilgilenmiş, bu konular hakkında ilmi, fikri tartışmalar yapmaya ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışmışlardır. Diğer İslam ülkelerindeki gibi, bu coğrafyada da klasik dini yapılar ve medrese uleması tepkisel davranmış modern olan her şeyi reddetmeye çalışmıştır. Bunun yanında tez konumuz olan Tulu-ı İslam hareketi gibi Hint Alt Kıtasında bazı dini gruplar, yer yer eleştirse de modernitenin İslam ile uzlaşırabileceğini savunmuşlardır. Modern dönemde Hint Alt kıtasında ortaya çıkan dini akım ve fikir hareketlerinden biri olan Tulu-ı İslam, modernizm etkisinde kalan Müslümanların fikri yapısını ciddi oranda yansıtmaktadır. Bu hareket Pakistan'ın kuruluşunu sağlayan Muhammet İqbal, Muhammet Ali Cinnah gibi kişilerin fikirleri öncülüğünde, bir ülkenin kuruluş sürecinin fikri alt yapısına öncülük ederek önemli bir yer edinmiştir. Hint alt kıtasında yirminci yüzyılda ortaya çıkan başlıca dini akımlar Diyûbendî, Barelvi, Cemaat-ı İslami, Ehl-i Hadis ve Tulu-ı İslam hareketleridir. Çalışmamızda öncebu dini hareketler tanıtılmış ardından çalışmamızın ana konusu olan Tulu-ı İslam Hareketi detaylı bir şekilde tanıtılmıştır. Öncelikle kurucusu Gulâm Ahmet Pervîzin hayatı veserleri ele alınmıştır. Sonraki bölümde Tulu-ı İslam Hareketinin fikri alt yapısı, hangi koşullarda ortaya çıktığı hareketin klasik eserlerinden ve bu hareket üzerine yapılmış olan akademik çalışmalardan hareketle detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmamızda bu hareketin klasik eserleri olan ve hareketin fikri yapısını oluşturan, kurucusu Gulâm Ahmet Pervez'e ait eserleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hint Alt Kıtası, Gulâm Ahmet Pervîz, Tulu-ı İslam, hadis, hatm-i nübüvvet

ABSTRACT

RELIGIOUS MOVEMENTS IN INDIAN SUBCONTINENT: THE CASE OF TULU-I ISLAM

Farrukh Aslam

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Master, January/2021

Supervisor: Dr. Lecturer Ibrahim Hakki INAL

Numerous studies have been carried out on both the religious and intellectual movements that emerged in the Arabian Peninsula and in Anatolia from the last period of the Ottoman Empire to the present day, both in the Department of History of Sects and in the field of Religious Sociology. Indian sub-continent has the most of the Muslim population, religious and intellectual groups in this region as compared to the world. Because of the lack of resources, in Turkey there is no comprehensive studies about the region.

With modernism, muslims have dealt with the intellectual and social issues brought out by modernity, they have tried to make scientific and intellectual discussions and suggest solutions about these issues. As in other Islamic countries, classical religious structures and madrasa scholars in this region had reacted to everything which is connected to modernity. In addition, as seen in the Tulu-ı Islam movement, which is our thesis subject, some religious groups in the Indian Subcontinent argued that modernity can reconcile with Islam. Tulu-ı Islam is one of the religious and intellectual movement that emerged in the Indian subcontinent in the modern period. It reflects the intellectual structure of the Muslims under the influence of modernism. This movement emerged under the leadership of the ideas of people such as Muhammad Iqbal and Muhammad Ali Jinnah. The Tulu-ı Islam movement has gained an important place by leading the intellectual infrastructure in the establishment process of Pakistan. It has aimed to contribute to the theoretical debates held in Theology faculties about religious and intellectual movements in the Indian sub-continent with such a study to be carried out specifically for Tulu-ı Islam. The main Islamic movements in the subcontinent are Diyûbendî, Barelvi, Jamaat-ı Islami, Ahli-Hadith and Tulu-ı Islam movements. In the beginning of thesis, these religious movements are introduced. After this, the founder of Tulu-ı Islam and his life was introduced. In the next section, the intellectual infrastructure of the Tulu-ı Islam Movement, the conditions under which it emerged, its classical works and the academic studies are discussed.

Key words: Indian subcontinent, Gulâm Ahmed Pervîz, Tulu-ı Islam, hadith

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

İnsanların doğup büyüdüğü yerler, büyürken yaşadıkları ve aldıkları eğitimler hayatlarını, görüşlerini ve bakış açılarını etkiler. Bu sebeple insanlar, aynı kitabı okuduğunda bile bir birinden çok farklı şeyler anlar ve farklı mesajlar çıkarır. Buna en güzel örnek olarak aynı dine mensup kişilerin, Kitap ve Peygamber açısından aynı kaynaklara sahip olmasına rağmen aralarında birbirlerini tekfir edecek hatta aynı dine mensup olduğu kişiyi öldürme hakkına sahip olduğuna inanacak kadar farklı bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Din, kendisine mensup olan kişilerin hayatının tüm alanını kapsamaktadır bu yüzden insanlar mensubu olduğu dini anlamaya, daha iyi öğrenmeye çalışmıştır. Ancak yukarıda da değindiğimiz sebeplerden dolayı insanların, öğrenmeye çalıştıkları şeylerden çok farklı anlamlar çıkardığı görülmektedir. İnsanların dini farklı yorumlama ve anlama biçimleri ise cemaat ve farklı dini grupları ortaya çıkarmaktadır. İlk zamanlarda ilmi veya siyasi sebeplerden dolayı ortaya çıkan görüşler daha sonra aynı görüş etrafında toplanan insanlar tarafından bir grup veya cemaat halini almakta ve kurumsallaşmaya başlamaktadır. Hint alt kıtası coğrafi ve sosyolojik konumu itibariyle ciddi anlamda farklı dini yapı ve yaşam felsefesine sahip bir bölgedir. Bu bölgede yaşayan Müslümanlarda ortaya çıkan farklı cemaat ve grupların oluşumunda, psikososyal, politik ve görüş ayrılığı gibi pek çok etkenin yanında yaşadıkları coğrafyadaki çeşitliliğinin de ciddi etkisi bulunmaktadır. Hint alt kıtası dünyada en çok Müslümanın bulunduğu bölge olması ve Müslümanların gerek karşılaştığı sömürge gerek ayrı bir ülke kurma mücadeleleri bu bölgede ciddi bir karmaşa ve bu karmaşanın sonucunda gruplaşmalar ve ayrışmalar ortaya çıkarmıştır. Bu grupların bazıları siyasi sebepli olsa bile geneli İslam'ı savunma, dini koruma amaçlı ortaya çıkmıştır. Hint alt kıtasında, İslam'a büyük hizmetleri olan birçok dini grup ve cemaat ortaya çıkmıştır. Bu çalışmamızda Türkiye'de ihmal edildiğini düşündüğümüz bölge olan Hint alt kıtasındaki cemaatler genel bir çerçeveye tanıtılmış ve Müslümanların modern İslam düşünce yapısını yansıtan Tulu-ı İslam hareketi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bana güvenen, her zaman yanımda duran değerli aileme teşekkür ediyorum. Yıllardır devam

eden benzersiz destek ve rehberliği için, sadece eğitim hayatımla sınırlı kalmayıp inancımı ve kararlılığımı pekiştiren, özellikle tezimin konusunu belirlememde, sürekli rehberlik eden ve kaynak sağlayan saygı değer babama teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Yüksek lisans ders ve tez süreci içinde değerli bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, sabır ve ilgi ile destekleyen, birikim ve tecrübesiyle yönlendiren değerli Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı İNAL hocama, ayrıca bu süreçteki yol gösterici eleştiri ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Harun Yıldız hocama teşekkür ediyorum. Bu süreç içinde desteğini esirgemeyen, evde uygun ortam sağlayan, tez yazımında ve oluşumunda her zaman yanımda duran Din Kültür ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan kıymetli eşim Hatice ASLAM'a teşekkür ediyorum

Farrukh ASLAM

Samsun-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
2. Araştırmanın Amacı	2
3. Araştırmanın Yöntemi.....	3
4. Araştırmanın Kaynakları.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİNT ALT KITASINDAKİ DİNİ CEMAATLER	6
1.1. Ehl-i Hadis	7
1.1.1. Tarihçesi.....	8
1.1.2. Görüş ve Faaliyetleri.....	9
1.1.3. Kurumları	10
1.2. Cemaat-i İslami	11
1.2.1. Tarihçesi.....	12
1.2.2. Görüş ve Faaliyetleri.....	14
1.2.3. Kurumları	16
1.3. Barelvi Cemaati/Ehl-i Sünnet ve Cemaat	19
1.3.1. Tarihçesi.....	20
1.3.2. Görüş ve Faaliyetleri.....	21
1.3.3. Kurumları	23
1.4. Diyûbendi Cemaati	26
1.4.1. Tarihçesi.....	26
1.4.2. Görüş ve Faaliyetleri.....	27
1.4.3. Kurumları	28

İKİNCİ BÖLÜM

2.GULÂM AHMET PERVÎZ VE TULÛ-İ İSLAM HAREKETİ.....	30
2.1. Gulâm Ahmet Pervîz' Hayatı.....	31
2.2. Gulâm Ahmet Pervîz'in Eserleri.....	35
2.2.1. Lügatü'l Kur'an.....	35
2.2.2. Mefhum-ul Kur'an	36
2.2.3. Tebvîbü'l Kur'an.....	36
2.2.4. Mirac-ı İnsaniyat	37
2.2.5. Kitap-ul Takdir.....	38
2.2.6. Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk (r.a).....	38
2.2.7. Esbab-ı Zeval-i Ümmet.....	39
2.2.8. Nizam-ı Rabbübiyyet	40
2.2.9. Cihan-ı Ferda.....	41
2.2.10. Bahar-ı Nuv.....	41
2.2.11. Kur'an ki Roshani Men Cihat	41

2.2.12. Pakistan ka Mimar-1 Evvel.....	42
2.2.13. Katl-i Mürtet, Gulâm aor Londiyan, Yetim Potey ki Miras.....	42
2.2.14. İslami Muâşeret.....	43
2.2.15. İkbâl aor Kur'an.....	44
2.2.16. Meclis-i İkbâl.....	44
2.2.17. Tasavvuf ki Hakikat.....	44
2.2.18. Mezaip-i Âlim ki Asmani Kitabên.....	45
2.2.19. Firdos-1 Gum Guşta ve Selsebil.....	46
2.2.20. Kur'ani Faysaley.....	46
2.2.21. Berk-1 Tur.....	46
2.2.22. Şule-i Mestur.....	47
2.2.23. Cû'ey Nur.....	47
2.2.24. Selim Key Nam Hutut.....	47
2.2.25. Tahire key Nam Hutut.....	48
2.2.26. İblis ve Âdem.....	48
2.2.27. Man o Yazdan.....	48
2.2.28. Husn-1 Kirdar ka Nakş-1 Tabinda.....	49
2.2.29. Kur'ani Kavanin.....	49
2.2.30. İnsan Ney Kiya Soça?.....	49
2.2.31. İslam kiya hei?.....	50
2.2.32. Khuda aor Sermayadar.....	50
2.3. Görüşleri ve Önemli Çalışmaları.....	51
2.3.1. Pakistan'ın Bağımsızlığını Desteklemesi.....	51
2.3.2. İslam ve Bireysel Özgürlük.....	52
2.3.3. Din ile Mezhep Arasındaki Fark.....	53
2.3.4. Kur'an'ın Rasyonel Yorumu.....	55
2.3.5. Muhammed İkbâl'in Maarif-ul Kur'an Tasavvuru.....	55
2.3.6. Ebu El-Kelâm Âzâd'ın Tefsirine Eleştirisi.....	57
2.3.7. Hadis Hakkındaki Görüşleri.....	58
2.3.8. Hatm-1 Nübüvvet Görüşü.....	66
2.3.9. Kadiyanileri Kâfir Olarak Kabul Etmenin Temeli.....	70
2.3.10. Ekonominin Yeniden Düzenlenmesi.....	71
2.4. Gulâm Ahmet Pervîz'in Fikirlerine Yapılan Eleştiriler.....	73
2.5. Günümüzde Tulu-I-İslam Hareketinin Amaçları.....	74
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	79
ÖZ GEÇMİŞ.....	83

KISALTMALAR

a.s.	:Aleyhi's-Selâm
b.	:İbn, bin
bkz.	:Bakınız
çev.	:Çeviren
<i>DİA</i>	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H., h.	:Hicrî
H.z.	:Hazret
ö.	:Ölüm tarihi
s.a.s.	:Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem
s.	:Sayfa
trc.	:Mütercim, Tercüme eden
t.y.	:Basım tarihi yok
vd.	:Ve Diğerleri
y.y.	:Basım yeri yok

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Gerek Arap Coğrafyasında ortaya çıkan dini hareketler gerekse Osmanlı'nın son döneminden günümüze Anadolu'da ortaya çıkan fikir akımları hakkında gerek Mezhepler Tarihi Ana-bilim Dalında gerekse Din Sosyolojisi alanında sayısız çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, Hint alt kıtasında ortaya çıkan dini grup ve fikir akımlarıyla ilgili akademik çalışma yok denecek kadar azdır. İngiliz sömürgesi süresince ve daha sonra post kolonyal dönemde bölge Müslümanlarının modernitenin ortaya çıkardığı fikri ve pratik/sosyal meselelerle ilgilendikleri, bu konularla hakkında ilmi fikri tartışmalar yaptıkları ve çözüm önerileri geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Diğer İslam ülkelerinde görülene benzer bir şekilde, bu coğrafyada da klasik dini yapılar ve medrese uleması tepkisel davranmış modern olan her şeyi reddetme temayülünde olmuştur. Bunun yanında tez konumuz olan Tulu-ı İslam hareketinde görüldüğü üzere Hint Alt Kıtasında bazı dini gruplar ise yer yer eleştiriler de modernitenin İslam ile uzlaştılabileceğini savunmuşlardır. Bunlardan birisi de Tulu-ı İslam hareketinin kurucusu Pervîz'dir. Kendisi 9 Temmuz 1903'te Hindistan'ın Pencab Eyaletine bağlı Gurdaspur'un Battala şehrinde doğmuş 1985 yılında Lahor'da vefat etmiştir. Klasik medrese âlimi olmayan Pervîz, Sanskritçe Farsça, Urduca ve Arapça dillerinde uzman bir Filologdur. Kendisi Muhammed İkbalin talebesi ve fikrîlerinin takipçisi olmuştur. Ancak esas konumuza geçmeden önce çalışmamızın daha iyi anlaşılması ve okuyucunu kafasında bir harita oluşturmak maksadıyla tezimizde Hint Alt kıtasında modern dönemde ortaya çıkan dini gruplar çok genel olarak ele alındıktan sonra Tulu-ı İslam Hareketinin ortaya çıkışı, kurumsallaşması ve temel görüşleri eleştirel bir üslupla ele incelenecektir. Hint alt kıtasında modern dönemde ortaya çıkan fikri hareket ve dini gruplar ortaya çıkan başlıca dini gruplar olarak Diyûbendî, Barelvi, Cemat-ı İslami, Tebliğ Cemaati, Ehl-i Hadis ve Tulu-ı İslam hareketlerini saymak mümkündür. Tezimizin başında ana hatlarıyla bu dini hareketlerin kurucuları, tarihçesi, önemli görüşleri, dini ve siyasi alandaki faaliyetleri ve kurumları hakkında bilgi sunulacaktır. Sonra tezimin ana konusu olan Tulu-ı İslam hareketi detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Öncelikle Tulu-ı İslam Hareketinin fikri alt yapısı, hangi koşullarda ortaya çıktığı araştırılacaktır. Sonraki kısımda kurucusunun kim olduğu ve hayatı ele alınacaktır. Bu hareketin klasik eserleri olan ve kurucusu Gulâm Ahmet Pervez'e ait eserler tanıtılacaktır. Bu araştırmalarımızda, bu hareket

üzerine yapılmış olan akademik çalışmaları, her yıl düzenli olarak Tulu-1 İslam hareketinin yaptığı sempozyum bildirileri ve mensuplarının ortaya koyduğu literatürden hareketle zihniyet çözümlemesi yapılmaya (discourse analysis) çalışılacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Yukarıda da vurgulandığı gibi, Hint alt Kıtasında gerek etrafındaki komşu bölgelerin farklı dini yapıları, gerekse bölgenin kendi içinde birçok farklı etnik grup ve farklı birçok dini yapı olmasından dolayı bu bölgede yaşayan Müslümanlar içinde de kendine özgü birçok farklı fikir hareketi ve dini grup ortaya çıkmıştır. Dünyada en fazla Müslüman nüfusun bulunduğu bölge olması ve bu bölgede ciddi oranda farklı fikri hareket ve dini grup oluşumuna rağmen Türkiye'de buna yönelik kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bölgede ortaya çıkan fikri hareket ve dini gruplar akademik çalışmalarda ciddi bir şekilde ihmal edilmiştir. Bu dini grupların modern İslam düşüncesine yaptıkları katkıların göz ardı edilmesi büyük bir eksiklik oluşturmaktadır. Modern dönemde Hint Alt kıtasında ortaya çıkan dini akım ve fikir hareketlerinden biri olan Tulu-1 İslam, modernizm etkisinde kalan Müslümanların fikir yapısını ciddi oranda yansıtmaktadır. Bu hareket Pakistan'ın kuruluşunu sağlayan Muhammet İqbal, Muhammet Ali Cinnah gibi kişilerin fikirleri öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Tulu-1 İslam hareketi bir ülkenin kuruluş sürecinin fikri alt yapısına öncülük ederek önemli bir yer edinmiştir. Bu nedenle Tulu-1 İslam hareketinin araştırılıp, tanıtılmasının İslami fikir hareketleri açısından önem arz etmektedir. Bu alanın özellikle Urduca bilen uzman olmadığı için ihmal edildiği görülmektedir. Yine dil engeli dolayısıyla Hint Alt Kıtası dini hareketler açısından son derece zengin olmasına rağmen Türkiye'de dil, coğrafi ve kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak çok fazla çalışma yapılamamıştır. Bu çalışmamızda Tulu-1 İslam'ın ortaya çıkışını sağlayan fikri yapıyı, oluşumunu sağlayan kişilerin ve bu fikri yapının etkisiyle yazılmış olan eserler tanıtılmıştır. Tulu-1 İslam özelinde yapılacak böyle bir çalışmayla Hint alt kıtasındaki dini akım ve fikri hareketleri hakkında ilahiyat fakültelerinde yapılan teorik tartışmalara katkı amaçlanmaktadır. Söz konusu bölgeyle ilgili çalışmalara farklı bakış açılarından yaklaşılmasına katkı sunması da tezde hedeflenen hususlardan biridir. Bu çalışmada öncelikle bölgenin sosyolojik durumunun daha iyi anlaşılması için bir takım tarihi bilgiler verilmiştir. Bu bölgede ortaya çıkan, önde gelen dini grupların görüşleri, çalışmaları ve kurumları tanıtılmıştır. Tulu-1 İslam Hareketinin oluşumu, fikri alt

yapısı, kurucuları ve klasik eserleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu noktada vurgulamam gereken bir husus şudur: Araştırmacı kendisinin bölgeye mensup olması, dile vakıf olması, yörenin kültürüne aşina olması ve hareketin klasik eserlerine vakıf olması hususların yani içerden bakmanın avantaj olduğu kadar bu durumun dışarıdan bakan birisinin rahatlıkla farkedebileceği noktaları görememe riskini de beraberinde getirmiş olabileceğinin farkında hareket etmektedir.

Muhammed b. Kâsım es-Sakafî on yedi yaşında Sindh Valisi tayin edilip bölgenin fethiyle görevlendirilince, 92/710 yılında fetih başlamış ve dört yıl içinde bugünkü Pakistan sınırlarının çoğu ile şu anda Hindistan sınırları içerisinde bulunan geniş bir alan Emevî İslâm Devleti sınırlarına dâhil edilmiştir.¹ Gazneliler ile başlayan Türk-İslam hâkimiyeti ise Delhi Sultanları ve Bâbürlüler ile devam etmiştir.² Ancak bölge 1857 yılında İngilizlerin eline geçerek sömürgeleştirilmiştir.³ Sömürge altında kalan Hint Müslümanları, dinlerini özgürce yaşayabilmek için ayrı bir ülkeye ihtiyaç duydular, İngilizler ve Hindulara karşı mücadele edip 14 Ağustos 1947’ yılında “Pakistan İslam Cumhuriyeti” adlı ülkeyi kurdular.

Hint alt kıtasında, inanç olarak Maturidi ve Eşari anlayışı, ibadet ve muamelatta fikhi olarak Hanefilik, yaşantı biçimi olarak da tasavvuf yer almıştır.⁴ Doğal olarak bu bölgede o dönemin bütün tasavvufi hareketleri bulunmaktadır. Ali Hücûvîrî⁵ (1009-1072), Muînüddin Çiştî (1143-1236), Bahaeddin Zekeriya (1170-1262), Nizameddin Evliya (1238-1325) gibi mutasavvıflar bu bölgenin İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır.⁶ Bu bölgede sayısız İslam âlimleri yetişmiş ve birçok dini cemaatler ortaya çıkmıştır. Bu cemaatlerin çoğu hala faaldir ve İslam’a hizmet etmeye devam etmektedirler. Bölgenin fikri haritasını anlamak için öncelikle önde gelen cemaat ve dini hareketler de kısaca ele alınacaktır.

3. Araştırmanın Yöntemi

¹ İqtidar Husain Sıqqıqı, “Muhammed b. Kâsım es-Sekafî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss. 548-549.

² Nicholas F. Gier, *The Origins of Religious Violence*, Lexington Books, New York 2014, ss. 1-15.

³ Abdul Hamit Birişik, “Hint Alt Kıtasında Batı Sömürgeciliği Karşısında İslami Fikir Akımları” *Tohum Dergisi* 3/19, 2018, Marmara İlahiyat Fakültesi Dergisi 160, 2018

⁴ Birişik, *Tohum Dergisi*, Marmara ilahiyat fakültesi, 2018

⁵ Ali Hücveri’in günümüze kadar gelen en önemli eseri “*Kashf al mahjub* كشف المحبوب” dur.

⁶ Abdul Hamit Birişik, “Pervîz, Gulam Ahmet” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 149-153.

Tezimizde Mezhepler Tarihi Biliminin kendine özgü yöntemleri kullanılmaya çalışılmıştır. Her şeyden önce mezhepler tarihi bilimi ele aldığı bir mezhebi ya da dini akımı incelerken tarafsızlık ilkesini benimser ve objektif olmayı esas alır. Klasik mezhepler tarihi literatürü günümüz mezhepler tarihi araştırmacıları tarafından bu noktada eleştirilmiş ve araştırmacılar söz konusu eserlerin müelliflerinin ele aldıkları bir mezhebi kendi görmek istedikleri gibi tasvir ettiklerini objektif davranmadıklarını belirtmişlerdir. Zira klasik eserlerde bir dini akım ya da mezhep hakkında nesnel bilgiler vermek ya da ortaya çıkışı tarihsel gelişimi ve savunduğu fikirler hakkında okuyucuyu bildirmek gayesiyle ele alınmaz aksine söz konusu mezhebin ne kadar sapkın olduğu konusunda algı oluşturmak hedeflenir. İşte bu durum günümüzde mezhepler tarihi bilimi yöntemine göre kabul edilemez bir durumdur ve bilimsel objektiflikle bağdaşmaz.⁷

Yöntem konusunda -objektiflik meselesiyle alakalı- bir başka önemli nokta inceleme konusu olan dini akım hakkında kaynaklarımızı seçerken doğrudan o grup tarafından ortaya konulmuş eserleri esas almak gerektiğidir. Böyle yapılmadığı takdirde bir mezhep ya da dini grup aleyhinde hakkında sırf yanlış algı oluşturma için ortaya konulmuş bilgilerden hareketle yapacağımız tasvir gerçeği yansıtmayacaktır.⁸ Tezimizde bu konuya dikkat edilmiş Tulu-ı İslamı ele alırken nesnel/objektif olmaya çalışılmış ve onlar hakkında bilgi verirken sürekli doğrudan onların kendileri hakkında bilgi verdikleri eserlere ya da kaynaklara öncelik verilmiştir.

Mezhepler tarihi biliminin benimsediği temel yöntemlerden birisi olan fikir-hadise irtibatı meselesi de tezimizde takip etmeye çalıştığımız metotlardan birisidir. Bu yöntemle kastedilen şuudur: Fikirler boşlukta oluşmaz. Mutlaka ortaya çıktığı zaman diliminin ve coğrafyanın ayrıca sosyo-politik koşulların bir fikrin ortaya çıkışına ve gelişim sürecine doğrudan etkisi vardır. Fikir hadise irtibatı olarak formüle edilen bu yöntem önemlidir. Yani dönemin hadiseleri fikirleri etkiler.⁹ Biz de tezimizde gerek Tulu-ı İslamın ortaya çıkışının gerekse savunduğu fikirlerin dönemin hadiseleriyle ve sosyo-politik atmosferiyle irtibatını kurmaya çalışır.

Metot ile alakalı takip ettiğimiz bir diğer husus tasviri/desriptif yöntemdir. Tezimizde ele alınan dini akım ne mensubunun ya da sempazininin gözüyle

⁷ Bkz. Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, Dem Yayıncılık, İstanbul 2008, s.10

⁸ Bkz. Sıddık KORKMAZ, “İsJam Mezhepleri Tarihinde Metodoloji Problemi Toplantısı Üzerine”, *İslami İlimler Araştırma Vakfı*, İstanbul 2003, ss. 285- 291.

⁹ Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, s.11

savunmak ya da yüceltmek için ne de kötülemek gayesiyle ele alınmamış aksine olduğu gibi tasvir etme/betimleme yöntemi uygulanmaya çalışılmıştır.¹⁰

Daha öncede belirtildiğimiz üzere çalışmamız bir alan araştırması olmadığı için yazılı kaynaklardan hareketle bir dini grubun zihniyet yapısını anlamaya etmeye yönelik söylem analizi/*discourse analysis* odaklı bir çalışmadır. Bu yüzden ortaya konulan eserlerden hareketle araştırma konumuz olan dini grup tarafından inşa edilmeye çalışılan dini algı ya da zihniyet tasvir edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, bu hareketin kurucusu Gulam Ahmet Pervez'e ait eserlere doğrudan başvurarak kendi içerikleri üzerinden tanıtılmıştır. Bu araştırmalarımızda, bu hareket üzerine yapılmış olan akademik çalışmalarda, her yıl düzenli olarak Tulu-ı İslam hareketinin yaptığı sempozyum bildirileri ve mensuplarının ortaya koyduğu literatürde ortaya konulan dini söylem irdelenecektir.

4. Araştırmanın Kaynakları

Tez çalışmamızda Gulam Ahmet Pervîz'in eserleri, Pakistan'ın kuruluş tarihi ve Hint Alt Kıtasındaki dini akımlar hakkında telif edilmiş eserler, makaleler ve diğer çalışmalar dikkate alınmıştır. Gulam Ahmet Pervîz'in hayatı, Pakistan'ın bağımsızlığındaki rolü için başvurduğumuz çalışmalar Suresh k Sharma ve Usha Sharma'nın *Cultural and Religious Heritage of India*, Nasim Ahmet Javed'in *Religion and the Politics in pre-divided Pakistan*, Muhammad, Umar Daraz'ın *Dolat-ı Pervîz*, Salahuddin Ahmet'in *Bangladesh Past and Present*, Gulam Ahmet Pervîz'in (v. 1985) *Pakistan ka Mimar-ı Evvel*, *Husn-e Kirdar ka Nakş-ı Tabinda* ve *Quaid-ı Azım ka Tasavur-ı Pakistan eserleridir*.

Gulam Ahmet Pervîz'in görüşleri için çoğunlukla onun kendi eserlerinden yararlanılmıştır. Bu eserlerin başında *Mefhum-ul Kur'an*, *Tebvîbü'l Kur'an*, *Mirac-ı İnsaniyat*, *Kitab-ul Takdir*, *Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk (r.a)*, *İkbaol aor Kur'an*, *Meclis-i İkbâl*, *Tasavvuf ki Hakikat*, *İblis aor Âdem*, *The Quranic System of Sustenance*, *Hatm-ı Nübüvvet aor Tahrik-ı Ahmediyet Makam-ı Hadis ve Khuda aor Sermayedar'dır*.

¹⁰ Bkz. Osman AYDINLI, "Yenilenme İhtiyacı ve İslâm Mezhepleri Tarihi Çalışmalarında Yöntem Arayışları", Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi 2(1), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2009.

Hint Alt kıtasındaki dini akımlar ile ilgili olarak Abdul Kader Tayob'un *Muslim Schools and Educations*, John Espisito ve John Obert Voll'un. *Islam and Democracy*, Roy Jackson'un, *Maududi and Political Islam*, Husain Hakkani'in *Pakistan Between Mosque and Military*, Âmin Ahsen İslahi'nin *Tefhim-i Din*, Gulam Ahmet Pervîzin (v. 1985) *Islam: A Challenge to Religion* ve Sushant Sareen'nin *The Jihad Factory* adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Yine araştırmamız esnasında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedinden azami ölçüde yararlanılmıştır. Bunun yanında araştırmamızla alakalı dolaylı da olsa ilgili tezler de yararlandığımız kaynaklar arasındadır. Zikredilen kaynaklar dışında tezimizi hazırlamada yararlandığımız diğer kitap, makale, ansiklopediler kaynakçada yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİNT ALT KITASINDAKİ DİNİ CEMAATLER

1.1. Ehl-i Hadis Cemaati

1.1.1. Tarihçesi

1.1.2. Görüş ve Faaliyetleri

1.1.3. Kurumları

1.2. Cemaat-i İslami

1.2.1. Tarihçesi

1.2.2. Görüş ve Faaliyetleri

1.2.3. Kurumları

1.3. Barelvi Cemaati/Ehl-i Sünnet ve Cemaat

1.3.1. Tarihçesi

1.3.2. Görüş ve Faaliyetleri

1.3.3. Kurumları

1.4. Diyûbendi Cemaati

1.4.1. Tarihçesi

1.4.2. Görüş ve Faaliyetleri

1.4.3. Kurumları

Hint alt kıtası, dünyada Müslüman nüfusunun en fazla olduğu bölgedir. Bu bölge farklı birçok dini yapıyı barındırmaktadır. Bu topraklar çok erken dönemde İslam'la tanışmıştır.¹¹ Bu bölgede birçok âlim yetişmiş ve birçok farklı cemaat ve dini hareket ortaya çıkmıştır. Bölgede hem Şii hem Sünni cemaatler bulunmaktadır. Çalışmamızla doğrudan ilgisi olmadığı için Şii cemaatlere değinmeye gerek duymadık. Ancak çalışmamızın daha iyi anlaşılması ve okuyucunun zihninde bir harita oluşturabilmek için bölgede ciddi taraftarı ve çalışmaları olan bazı cemaat ya da dini grupları ana hatlarıyla tanıtmaya çalışacağız.

1.1. Ehl-i Hadis

Hadis Ehl-i veya Ehl-i Hadis, hadislerin kullanılmasını vurgulayan birçok tarihi ve modern İslami harekete verilen bir terimdir. Kendilerinin geçmiş mezhep imamlarının içtihadından serbest olduğunu düşünürler. Kendi bakış açılarına göre, iman ve dini uygulama meselelerinde rehberlik aramada sadece sahih hadis ile Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlar için ana rehber olduğuna inanırlar.¹² Ehl-i Hadis, çağdaş anlamda, reformcu bir harekete işaret eder.¹³ Ehli hadis terimi genellikle Vehhâbî hareketin yerine kullanılmaktadır. Fakat Ehli Hadis hareketi, kendisinin Vehhabilikten

¹¹ D.N. Maclean, *Religion and Society in Arab Sind*, Brill Publishing House, Leiden 1997, s. 126.

¹² Esposito John L, "Ahl-i Hadis", *The Oxford Dictionary of Islam*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 105.

¹³ Olivier Roy, *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press, Cambridge 1994, ss.118-119.

ayrı olduğunu iddia etmektedir.¹⁴ Bu hareketin çoğu takipçisi Hindistan'da ve Arap yarımadasında olmakla beraber dünyanın dört bir tarafta bulunmaktadır.

1.1.1. Tarihçesi

19. yüzyılın ortalarında Hindistan'da, Kur'an, Sünnet / Hadis dışındaki her şeyi reddeden Ehl-i Hadis adında İslami Dini reform hareketi ortaya çıkmıştır.¹⁵ Bu hareket, Şah Veliyullah Dehlivi'nin hadise verdiği değeri, kendisine bir hareket noktası olarak seçmiştir. Bu ekolün öncü kişileri ise Seyit Nezir Hüseyin Dehlivi¹⁶ (1805-1902) ve Sıddık Hasan Han Kannucidir (1832-1890). Seyit Nezir Hüseyin Dehlivi ve Sıddık Hasan Han Bophal'lı, hareketin başlangıç yıllarında, ilk olarak Yemenli hadis âlimlerinin hadis çalışmalarını Hint Yarımadasında tanıtmışlardır. Onların eğitim ve kitap yayıncılığına olan güçlü vurguları, Güney Asya ve deniz aşırı ülkelerde sosyal elit sınıfta ciddi etkiler uyandırmıştır.¹⁷ Paris Üniversitesi siyaset bilimcisi Antoine Sfeir'e göre, "Güney Asya'da Ehli hadis ekolünün mensupları seçkin kişilerden oluştuğundan dolayı, azınlık statüsündedir."¹⁸ Ehli- Hadis ekolü, bölgedeki yoksul ve işçi sınıfı arasında yaygın olan Tasavvufa karşı olan sert tutumlardan dolayı, diğer bazı ekolarla ciddi anlaşmazlıkları olmuştur.¹⁹

"1920 yılında, Ehl-i Hadis ekolü, Keşmir'in Sirinagar şehrinde hareket için bir merkez açmıştır. Jammu ve Keşmir'deki Müslümanların çoğu Hanefi inanca bağlı olduklarından dolayı, Ehli- Hadis ekolünü sosyal olarak boykot etmişler ve fiziksel olarak saldırılarda bulunmuşlardır. Nihai olarak Ehli- hadis fikrine sahip kişilerin mürtet olduklarını ilan edip, camilere girmelerini yasaklamışlardır."²⁰

1930'lardan bu yana Ehli Hadis cemaati Pakistan kurulma hareketinde de etkili olmaya başlamıştır. 1970'lerde hareketin öncüsü olan İhsan İlahi Zahir (1945-1987)²¹,

¹⁴ Antoine Sfeir, *The Columbia World Dictionary of Islamism*, trans, John King, Columbia University Press, London 2007, s. 92.

¹⁵ Sfeir, *The Columbia World Dictionary of Islamism*, trans, John King, s. 27.

¹⁶ Mehmet Özşenel, "Nezir Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 73-74.

¹⁷ C.T.R Hewer, "Understanding Islam": *The First Ten Steps*, SCM Publishers, Londra 2006, s. 204.

¹⁸ Olivier Roy, *The Columbia World Dictionary of Islam*, Columbia University Publishers, New York 2007, s. 92.

¹⁹ Arthur F. Buehler, *Sufi Heirs of the Prophet*, University of the South Caroline Press, Columbia 1998, s. 179.

²⁰ Yoginder Sikand, *Islamist Militancy in Kashmir, The Case of Lashkar-ı Taiba*, Berghahn Books Publishers, New York 2008, s. 226.

²¹ Pakistan'lı ilahiyatçı olan İhsan İlahi Zahir, Ehl-i Hadisin lideriydi. Ahmediye ve özellikle gayri müslim olduğunu düşündüğü Şiilere karşı sert duruş sergileyen meşhur bir âlimdir. Pakistan'ın din tarihinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir 1987 yılında bombalı suikasta öldürülmüştür.

sayısız cami, medrese ve okullar açarak, bu hareketi bir ağ haline getirmiştir.²² “Günümüzde ise, Güney Asya’da bulunan diğer dini hareketlerde olduğu gibi, Ehli Hadis ekolünün de okulları, camileri, medreseleri ve diğer kurumları bulunmaktadır. Pakistan’da 1980’li yıllara kadar yaklaşık 134 medresesi olan Ehli Hadis, 2000 yılında sayısı 300e geçmiş bulunmaktadır. Pakistan’da yaklaşık yirmi aktif kurumu bulunmaktadır.”²³ Arabistan tarafından İran’ın etkisine karşı, rakibi olan Diyûbendî ekolü yerine Ehli- Hadis ekolü tercih edilmektedir.²⁴

Ehli Hadis ekolünün dini öncüleri; Seyit Nezir Hüseyin, Sıddık Hasan Han, Abdullah Gaznevi, Muhammet Hüseyin Batalvi, Sanaullah Amritseri, Şams-ul Hak Azımabadi, Zübeyir Ali Zai, Muhammet İshak Medni, Asadullah Al Galip’tir.

Hareketin siyasi radikal öncüleri; İhsan İlahi Zahir, Sacit Mir, Hafız Sait²⁵ , Abdurrahman Mekki²⁶, Cemil El-Rahman’dır.²⁷

1.1.2. Görüş ve Faaliyetleri

Ehli hadis, kaynak olarak yalnızca Kur’an ve hadisi kabul etmektedirler. Bidat ve hurafeye karşı sert tavır almışlardır ayrıca günümüzün tasavvuf anlayışını da eleştirmektedirler. Takipçileri taklide karşıdır. Onlar taklide bağlı olmadıklarına inanırlar. Ancak dini konularda ve uygulamalarda Müslümanların, Kur’an ve güvenilir hadisleri rehber olarak almaları gerektiğine inanmaktadırlar ayrıca Kelamı reddederler. Sadece Kur’an ve Hadislere güvenmeleri ve İslam hukukunda kıyası

²² Roy, *The Columbia World Dictionary of Islam*, s. 92.

²³ Sophie Gilliat R, *Muslims in Britain*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, ss. 104-109.

²⁴ Sushant Sareen, “The Jihad Factory”, *Pakistan, Islamic Revolution in the Making*, Har Anand Yayınları, Yeni Delhi 2005, s. 282

²⁵Usame Bin Ladin’den maddi destek alarak Pakistan’da Lashkar-ı Taiba ve Jammal-ud Dawa gibi radikal gruplar kuran kişidir. 2008’de Hindistan’ın Mumbai şehrindeki terör saldırısında 164 kişi hayatını kaybetti ve bu saldırının arkasındaki kişi olarak bilinmektedir. Bu yüzden Hafız Sait’i, 2012’de Amerika terörist ilan etmiş ve başına 10 milyon dolar ödül koymuştur. Sait, tüm suçlamaları reddetmiştir. Hafız Sait şuan Pakistan cezaevinde 11 yıl hapis cezası almıştır. (Thousands protest against US bounty on Hafız Saeed. (2015)

²⁶ Kendisi hafız Sait’in kuzenidir ve tüm çalışmalarında onun ortağıdır. (Walsh, D. 2012)

²⁷1978 Hikmetiyar’ın Hizbe-ı İslami’nin üyesi olan, 1979’da Hizbe-ı İslami’nin emiri olmuştur. Sovyet ve Afgan savaşında, Ehl-i Hadis ideolojisine göre çok katı selefi hareket olarak bilinen Jammal al Dawa ve Ehl-el Hadis ve Ehl-el Kur’an diye ayrı cemaat kurdu. Bu grup, hükümet kontrolündeki bölgelerde sivillere sert muamelesi, batılı gönüllü ve görevli yardımcı kişilere ve gazetecilere saldırmasıyla tanınmaktadır. (Edward, 2002)

reddetmelerinden dolayı, günümüz Ehl-i Hadisçileri, eski Zahiri İslam Hukuku okulu ile karşılaştırılmaktadır.²⁸

Diğer İslami hareketlerde olduğu gibi Ehl-i Hadis hareketinin de bazı ayırt edici özellikleri vardır. Erkeklerin genelde belirli bir tarzda sakalları olur. İbadet uygulamalarında ise, Güney Asya'da çoğunlukta olan Hanefi ekolünden belirgin bir şekilde farklıdır. Erkekler namazda ellerini göbük yukarısında tutarlar, rükû için eğilmeden önce ellerini başlarının seviyesine kadar yükseltirler. İmanın duasından sonra yüksek sesle “âmin” derler.²⁹

1.1.3. Kurumları

Ehli hadis ekolün savunucuları, karşılaştıkları muhalefetlere karşı birleşip 1906' yılında All India Ahl-i Hadis cemiyetini kurdular.³⁰ Cemiyet-i Ehl-i Hadis, All India Muslim Konferansına katılıp Hindistan'ın bölünmesine karşı çıkmıştır.³¹ 1947'de Pakistan'ın bağımsızlığından sonra Ehli Hadis, Karaçi'de merkezini açmıştır. Pakistan'da diğer İslami hareketlerden farklı olarak, Cemiyet-i Ehl-i Hadis, hükümetin şeriat kanunlarına karışmasına karşı çıkmaktadır.³² Ehl-i Hadis, Şiiilere muhalefet etmektedir.³³ Pakistan'da 1980'li yıllara kadar yaklaşık 134 medresesi olan Ehli Hadis, 2000 yılında sayısı 300'e geçmiş bulunmaktadır. Pakistan'da yaklaşık yirmi aktif kurumu bulunmaktadır.³⁴

Ehl-i Hadis ekolünün başlıca dini önderleri; Seyit Nazir Hüseyin (1805-1902), Sıddık Hasan Han³⁵ (1832-1890), Abdullah Gaznevi (1811-1881), Muhammed Hüseyin Batalvi (1840-1920), Abdul Vefa Sanaullah Amritsari (1868-1948), Şems-ul Hak Azimabadi³⁶ (1857-1911), Zübeyir Ali Zai³⁷ (1957-2013), Muhammed İshak

²⁸ Muhammet Mahmut, *The Code of Muslim family Laws*, Pakistan Law Times Press, Lahor 2006, s. 37.

²⁹ Hewer, *Understanding Islam: "The First Ten Steps*, s. 204

³⁰ M.K Mohsin, *The Ahli-i Hadis Movement in Bangladesh*, International Academic Publishers, Colorado 2001, s. 180.

³¹ Ali Usman Kasimi, "Muslims against the Muslim League": *Critiques of the idea of Pakistan*, Cambridge University Press, Cambridge 2017, s. 2.

³² Roy, *The failure of Political Islam*, s. 118.

³³ Sfeir, *The Columbia World Dictionary of Islamism*, s. 27.

³⁴ Sophie Gilliat R, *Muslims in Britain*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, ss. 104-109.

³⁵ Sıddık Hassan Han'ın *Al-Bulgha fi usul al-Lugha* *البلغة في أصول اللغة* adlı eseri 1878 yılında İstanbul'da Matba'at al-Jawa'ib Qustantiniyyah tarafından yayımlanmıştır. Han, Arapça dilinin sözlükbilimini araştıran ilk bilim adamı olarak kaydedilmiştir. (John A. H, 1956)

³⁶ *Awn al mabud* *عون المعبود* adlı eserin yazardır. (Dar- al Fikir, 1979)

³⁷ Hadis alanında geniş çalışmalarından dolayı yüzyılın muhaddisi lakabı verilmiştir. Hem Urduca dilinde hem Arapça dilinde birçok eser yazmıştır. Hafız Zübeyir'in hadis alanındaki çalışmaları için *Noorul Ainain Fi Masla Rafa Ul Yadaid* adlı eseri bakınız. (Al Hadith Hazro, 2020)

Medeni³⁸ (1935-2013), Muhammed Asatullah Galip³⁹ (1948) ve Zakir Naik⁴⁰ (1965). Ehl-i hadis ekolün siyasi veya radikal önderleri; İhsan ilahi zahiir⁴¹ (1945-1987) Sajid Mir (1983), Hafız Sait (1950), Abdurrahman Makki (1948), Jamil al-Rahman (1939-1991) ve Zakir Rahman Lakhvi (1956).

1.2. Cemaat-i İslami

Cemaat-i İslami 1941 yılında İngilizlerin sömürgesi altında olan Hindistan'da, ilahiyatçı ve sosyo-politik filozof olan Ebu Ala Mevdûdî (1903-1979) tarafından kurulmuştur.⁴² Cemaat-i İslam, 1928 yılında Mısır'da Hassan al Benna tarafından kurulan "Müslüman Kardeşler" ile birlikte en aktif, en etkili dini harekettir.⁴³ Bu cemaatin hedefi, modern devrimci İslam anlayışına dayanan bir ideoloji geliştirmektir. 1947 tarihinde İngilizler Hindistan'ı terk ettiklerinde, Hindistan, Pakistan ve Hindistan diye iki ayrı ülkeye ayrıldı. Pakistan'ın çoğunluğu Müslümanlardan oluşurken Hindistan'ın çoğunluğu Hindular ve gayri Müslim kişilerden oluşmaktadır. Tabii ki Pakistan'a gelmeyen Müslümanlar da Hindistan'da kalmışlar. Bu sebeptendir ki sömürge altında olan bütün İslami hareketler bu ayrılıktan sonra mensupları tarafından Hindistan ve Pakistan grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Cemaat-i İslami grubu da diğer gruplar gibi iki gruba ayrılmıştır. Cemaat-i İslami Pakistan ve Cemaat-i İslami Hint. Daha sonra Cemaat-i İslami'den etkilenerek İngiltere, Afganistan, Keşmir ve Bangladeş'te de cemaatin kolları oluşmuştur. Cemaat, uluslararası İslami dini hareketlerle irtibat içindedir.⁴⁴

³⁸ Vahdet-i Ümmet, Makasid-i Hüseyin, Hutbat-i İshak adlı eserler kaleme almıştır. (Daily Pakistan, 2013)

³⁹ Bangladeş'te Ehl-i Hadis'in temsilcisidir. Bangladeş'te birçok hizmetleri olmuştur. 2005-2008 yıllar arasında, radikal suçlamalar yüzünden tutuklanmıştır. (Polis Hold Bangladesh professor, 2005)

⁴⁰ Islamic Research Foundation ve Peace Tv'nin başkanıdır. İslam'da mezhepçiliği açıkça reddetmesine rağmen, Selefî ideolojisinin bir temsilcisi ve birçok kaynak tarafından Vahhabizmi destekleyen radikal bir İslamcı olarak görülmektedir. 2016'da Hindistan'dan kaçmak zorunda kalmıştır. Kurduğu Peace Tv, Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka'da yasaktır. *The Concept of GOD in Major Religions, The Quran the Bible in the lights of Science, Is The Quran Gods Word, Quran and Modern Science vb.* birçok eser ele almıştır. Doktor Zakir Naik hakkında detaylı bilgi için resmi websitsine "<https://www.zakirnaik.com/>" bakınız.

⁴¹ İslam'da diğer gruplara karşı, özellikle Ahmediyye ve Şiiilerin gayrimüslim olduğu durusuyla bilinmektedir. 1987 yılında bir mitingde konuşma esnasında bombalı saldırıda öldürülmüştür. İhsan ilahi zahir eserlerini arapça dilinde yazmıştır, onun eserleri daha sonra Urduca diline çevrilmiştir. Önemli eserli ise; *Mirzā'ıyyat aur Islām, al-Qadiyanıyat, al-Shī'ah wa-al-Sunnah, Aş-Shī'a wa-ahl al-bait, al-Barīlawīya, İsmāīlīyah'tır.*

⁴² Van der Veer ve S. Munshi, *Media, war and Terrorism*, Routledge Publishing, Singapore 2004, s.138.

⁴³ Roy, *Failure of Political Islam*, s.35.

⁴⁴ Husain Hakkani, *Pakistan Between Mosque and Military*, Carnegie Books, Washington 2010, s. 21, 24, 137, 138.139.174.

Bu cemaatin kurucusu olan Mevdûdî, Hindistan'ın parçalanmasına ve Pakistan'ının kurulmasına karşı çıkararak bu amaç için ciddi çaba sarf etmiştir. Pakistan'ın kurucularının liberal olduğu endişesi ve idarecilerin İngiltere'de eğitim görmüş olmalarından dolayı karşı çıkmıştır.⁴⁵ Pakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Mevdûdî, bunu ülkenin kanunlarının ve anayasasının İslamleştirilmesi yolunda önemli bir adım olarak görmüştür. Pakistan'ın kuruluşundan sonra Cemaat-i İslami, bu devleti Müslüman anavatanından, İslam devletine dönüştürmek için öncü bir hareket haline gelmiştir.

Mevdûdî, gelenekçi İslam âlimler gibi Kur'an ve Kütüb-i Sitte'yi referans olarak almış, aynı zamanda dört fıkıh mezhebinin fikirlerinin çoğunu kabul etmiştir. Onun amacı; faiz uygulayan bankaların kaldırılması, cinsiyetçi ayrılık, kadınların örtünmesi, hırsızlık, zina ve diğer suçlar için had cezaları uygulayacak şeriata dayalı bir "Teodemokrasi" devlet düzeni kurmaktır.⁴⁶ Onun ve cemaatinin İslam devleti görüşünü halkın çoğu desteklemektedir. Mevdûdî'nin Cemaat-i İslami'yi kurmasının amacı, Hindistan'ı sömürge sonrası İslam devleti yapmaktır.⁴⁷ Eğer Pakistan kurulursa onun için de hedefi aynıydı. Bu hedefin gerçekleşmesi için "İslam Devrimi" gerekse de, Mevdûdî'nin yolu farklıdır. O, kitlesel örgütlenme veya halkı ayaklandırma yoluyla devrim yolunu tercih etmemiştir. Ona göre bu hedefe, eğitim ve propaganda yoluyla, liderleri kazanarak doğru insanları aşamalı olarak ve yasal yollarla iktidara getirmekle ulaşılır.⁴⁸

Mevdûdî, siyasetin "İslam inancının ayrılmaz bir parçası" olduğuna inanıyordu. Ona göre İslami ideoloji ve İslami olmayan ideolojiler (kapitalizm, sosyalizm, liberalizm ve laiklik gibi) birbirini dışlar.⁴⁹ Müslümanlar için ayrı bir ülke kurulmasının amacı sadece dindar bir devlet kurmak değil, onların karşılaştıkları dini olmayan sosyal ve ekonomik sorunların tümü için çözüm bulmaktır.⁵⁰

1.2.1. Tarihçesi

1757 yılında İngilizler tüccar olarak Hindistan'a geldiler ve 1857 yılında resmi olarak Hindistan'ı işgal ettiler. Hindistan Müslümanları bir süre sömürge altında

⁴⁵ Irene Oh, *The Rights of God*, Georgetown University Press, Washinfton 2007, s. 45.

⁴⁶ Malise Ruthven, *Islam in the World*, Penguin Press, Londra 2000, s.329.

⁴⁷ Adams Charles, *Maududi and the Islamic State*, Oxford University Press, Oxford 1983, s.105.

⁴⁸ Husain Haqqani, *Pakistan Between Mosque and Military*, s. 122.

⁴⁹ Seyyed Vali Reza Nasr, *The vanguard od Islamic Revolution*, University of California Press, Los Angle 1994, s. 127.

⁵⁰ Gilles Kepel, *Jihad on the Trail of Political Islam*, Belknap Press, Londra 2002, s. 34.

kaldıktan sonra hayatın her alanında zorbalıklarla karşılaştılar. Hem İngiliz hem Hindu işbirlikçilerin baskılarını ciddi olarak hissetmeye başladılar.⁵¹ Müslümanlar hem Hindulardan hem İngilizlerden kurtulup, İslam kanunlarına göre yaşamak için ayrı bir devlet kurmak istediler. Bu amaçlarına önderlik etmesi için 1906 yılında “All India Muslim League” adında siyasi bir parti kuruldu. Bu partinin öncü lideri Muhammed İkbal’dir(1877-1938) ve daha sonra Hindistan’ın çok vasıflı bir avukatı olan Muhammed Ali Cinnah’a (1876-1948) mektup yazarak partisine katılıp Müslümanlara önderlik etmesi için davet etmiştir.

Mevdûdî, İngiliz sömürmesine muhalefet etmiştir. Öncelikle “All India Muslim League”in sömürgeci kurtulup ayrı bir devlet kurması fikrine karşı çıkmıştır⁵². Daha sonra Cemiyet-i Ulem-i Hint ve Diyûbendî âlimlerinin, Hindular ve Müslümanlar için ayrı kurumsal yapılara sahip birleşik milliyetçilik fikrine de karşı çıkmıştır⁵³. Hindistan Müslümanları bağımsızlık için mücadele ederken, Mevdûdî ve Cemaat-i İslami Hindistan’ın bölünmemesi için aktif olarak çalışmıştır.⁵⁴ Ona göre Müslümanlar, sosyal ve ekonomik çıkarlar elde etmek için çalışan, dini ve toplumsal bir grup değildir. “ İlkeler, teori veya bir ideolojiye” dayanan bir toplumdur. Onun görüşüne göre; açıkça tanımlanmış bir ideoloji edinmiş, lidere bağlı, itaat ve disipline sahip olan bir parti veya topluluk, Hindistan’ın tamamını Dar-ul İslam’a dönüştürecektir⁵⁵. Mevdûdî’ye göre, İslam devletinin ideolojisi Tanrı’nın emirlerine dayandığı için, faşist ve komünistlerin aksine, zorba veya baskıcı olmayıp herkes için adil ve yardımsever olacaktır.⁵⁶

1940’ta Müslüman Birliği Lahor’da toplanarak Hindistan’ının Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelerinde özerk devletler kurulması çağrısında bulunan Lahor Kararını kabul etmiştir.⁵⁷ Mevdûdî, milliyetçiliğin herhangi bir biçimde İslami olmadığına, İslam’ın değil, insanların sıradan çıkarlarıyla ilgili olduğuna inanıyordu.⁵⁸ Mevdûdî, 26 ağustos 1941’de İslamia Park Lahor’da, Cemaat-i İslami partisini

⁵¹ Mustafa Öz, “Ahmed Han, Seyyid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 73.

⁵² Oh, “The Rights of God”, *Islam, Human rights and Comparative Ethics*, s. 45.

⁵³ Jamal Malik, “Islam in South Asia”, *A short History*, Leiden University Press, Leiden 2008, s. 370.

⁵⁴ Irene, *The Rights of God: Islam, Human Rights and Comparative Ethics*, s. 46.

⁵⁵ Charles, *Maududi and the Islamic State*, s. 104.

⁵⁶ Donald Eugene Smith, *South Asian Politics and Religions*, Princeton University Press, New Jersey 2016, ss. 375, 381-390.

⁵⁷ M, S, Korejo, *The Frontier Gandhi: His Place in History*, Oxford University Press, Oxford 1993, s. 152.

⁵⁸ John L, *Voices of Resurgent Islam*, ss. 104-105.

kurmuştur.⁵⁹ Bu partinin kuruluşuna yetmiş kişi katılmış ve bu kişiler partinin kurucu üyeleri olmuştur. Mevdûdî, toplanan bu ilk grubunu, Medine’de ilk toplanan Müslümanların, ayak izlerini takip eden İslam devrinin öncüsü olarak görmüştür.⁶⁰ Üyeler, cemaate katıldıklarında şehadet getirmek zorundadırlar. Bazılarına göre bir kişi cemaate üye olmadan önce gerçek bir Müslüman değildir. Cemaat-i İslami piramit şeklinde katı ve hiyerarşik olarak kurulmuştur. Cemaat üyelerinin ortak hedefi, eğitim ve sosyal hizmet yoluyla, bir emirin öncülüğünde ideolojik bir İslam devleti kurmaktır. Öncü bir parti olduğu için, destekleyen herkes üyesi olamaz, sadece elit kesim üye olabilir. Elit sınıfın dışındakiler, “Cemaate bağlı kuruluşlarda görev alırlar, onların altındakiler ise sempatizanlar” olurlar. Parti liderine “emir” denir.⁶¹

Mevdûdî, Müslüman cemaatin seçkinlerini İslam ilkeleri konusunda eğitmeye ve onların hatalı düşünce tarzlarını düzeltmeye çalışmıştır. Ona göre toplumlar yukarıdan aşağıya doğru etkilenmektedir.⁶² Hindistan’ın bölünmesinden önce Cemaat-i İslami yoğun siyasi kavgalardan uzak durmuş, “eğitim ve örgütlenme” üzerinde yoğunlaşarak kendi yapısını güçlendirmeye çalışmıştır.⁶³

Mevdûdî’nin başlıca eserleri şunlardır: *Tefhimu’l Kur’an, Alfaz-ı Kur’ani ki Tefhim, El-Cihat fi’l-İslam, Ahem Hidayaten, Deccan ki Siyasi Tareekh, Fazail Al-Kur’an, Hakikat-ı İslam, Hakikat-ı Zekât, İnkılap- Hint aor Musluman, islam Ka Nizam-ı Hayat, İslami Kanun, İslami Riyasat, Khilafet o Mulukiyat, Khutbat* bunlardan başlıcalarıdır. Mevdûdî’nin birçok eseri Türkçe ve diğer dillere çevrilmiştir.

1.2.2. Görüş ve Faaliyetleri

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Cemaat-i İslami 1941 yılında Hindistan, İngiliz sömürgesi altındayken Mevdûdî tarafından kurulmuştur.⁶⁴ 1947 yılında Pakistan ve Hindistan, İngiliz sömürgesinden bağımsızlık kazandıktan sonra Cemaat, Cemaat-i İslami Pakistan ve Cemaat-i İslami Hindistan olarak ikiye ayrılmıştır. Daha sonra Keşmir, Afganistan, Sri Lanka ve diğer birçok ülkede kurulmuştur. Cemaat aynı isim

⁵⁹ Mathieu Guidere, *Historical Dictionary of Islamic Fundamentalism*, The Scarecrow Press, Londra 2012, s. 356.

⁶⁰ Nasr, *The vanguard od Islamic Revolution*, s. 7.

⁶¹ Richard C. Martin, *Encyclopedia of Islam and Muslim World*, Granite Hill Publishers, California 2004, s. 371.

⁶² Charles, *Maududi and the Islamic State*, s. 102.

⁶³ Charles, *Maududi and the Islamic State*, s. 105- 106.

⁶⁴ M. Manazır Ahsan, Cemaat-i İslami, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 291.

taşıyor olsa da, birbirine bağlı değildir. Her biri içinde bulunduğu siyasi- ideolojik durumlarına göre teşkilatlanmıştır.⁶⁵ Cemaat, Hindistan ve Sri Lanka'da daha çok dini faaliyetlerle ilgilenirken, Pakistan, Bangladeş ve Keşmir'de dini faaliyetlerinin yanı sıra daha çok siyasi faaliyetler önemli bir yere sahiptir.⁶⁶ Cemaat-i İslami'nin Pakistan, Bangladeş ve Keşmir teşkilatları, Hindistan'ın işgali altında olan Keşmir bölgesinin kurtarılması için mücadele vermektedirler.

Cemaat, kendi kuruluşu ve Pakistan'ın bağımsızlığı arasındaki yedi yılda siyasete fazla karışmadan kendi yerleşme, kurumsallaşma ve eğitim faaliyetlerine odaklanmıştır. Pakistan'ın bağımsızlığından sonra Pakistan'da Mevdûdî, Hindistan'da Ebu-l Leys İslahi cemaatin emiri olmuştur.⁶⁷

Cemaat, 1948- 1956 yılları arasında Pakistan'ı İslami devletine dönüştürmek için çalışmıştır. Bu süreçte Pakistan anayasasının oluşturulması için diğer dini hareketlerle birlikte önemli rol oynamıştır. Cemaat-ı İslami, Pakistan'da demokrasi ve şeriat uygulanması için mücadele etmiş ve hükümete katılmak için her seçime katılmıştır.⁶⁸

“Cemaat-i İslâmî, ideolojisinin her şeyi içine almasına önem verir. İslâm yalnız Allah ile insan arasında bir ilişki değildir, sosyal, ekonomik, siyasî hayatı da düzenlemelidir. Müslümanlık sadece bir inanç olmayıp tam bir hayat tarzıdır; dolayısıyla kendine ait bir dünya görüşü ve sosyo-politik düzeni vardır. İlhamını Hz. Peygamber örneğinden ve İslâmî tecdit ve ihya geleneğinden alır; insanın temel tavrını değiştirmedikçe günlük hayattaki reform planının bir sonuç getirmeyeceğine inanır. Kişide, kendin yeterli görmekten ilâhî rehberliği benimsemeye, dar materyalizmden maddî ve manevî unsurların her ikisinin de aynı maksada hizmet edecek şekilde dengelemeye doğru bir gidiş olmalıdır. İnsan varlığının bütün alanlarında ilâhî hâkimiyet tesis edilmelidir. Cami ve parlamento, takva ve adalet, zikir ve şeriat aynı gerçeğin birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Cemaat-i Tebliğ'in ferdî takvayı savunmasına karşılık Cemaat-i İslâmî, İslâm toplumu ve devletinin kuruluşunun en az ferdî kemal ve ahlâk kadar nebevî modelin bir parçası olduğunu vurgular. Cemaat-i İslâmî'ye göre insan, hükümdar, devlet veya gelenekler gibi Allah'ın dışındaki bazı güçlere boyun eğdiği için yanılığın içindedir. İlâhî rehberlik bütün insan faaliyetlerini

⁶⁵ Ahsan, Cemaat-i İslam, *DİA*, s. 291.

⁶⁶ Ahsan, Cemaat-i İslam, *DİA*, s. 292.

⁶⁷ Ahsan, Cemaat-i İslam, *DİA*, s. 293.

⁶⁸ Ahsan, Cemaat-i İslam, *DİA*, s. 293.

içine aldığından İslâm devleti evrensel ve herkesi kucaklayıcı olmalıdır. Devletin amacı İslâm ideolojisini (şeriat) yerleştirmek olacağı için devlet, şeriata inanan ve onun ruhunu kavramış kimseler tarafından yönetilmelidir. Allah hukukun kaynağı, insan da onun halifesidir. Bu sebeple Cemaat-i İslâmî'nin devlet anlayışı, İslâm toplumunun temsilcileri yoluyla ilâhî kanunları şeriat çerçevesinde yorumladığı bir çeşit teo-demokrasidir. İdareci veya hükümet başkanı uygun bir seçim tarzıyla seçilebilir; yeter ki halkın güvenini kazanmış ve İslâm'ın ölçülerine uymuş olsun. Cemaat-i İslâmî seçim yanlısı olmadığı gibi hizipçi yaklaşıma da sahip değildir; hizipçi görüşleri ve geleneksel dinî ihtilâfları ortadan kaldırmaya çalışır. Modern çağın gereklerine göre içtihat yolunu açık kabul etmekle beraber fıkihta Hanefî mezhebine bağlıdır. Devrimci ideolojisine rağmen şiddeti gayri meşru sayar ve İslâm devletine barışçı, demokratik ve parlamenter yollardan gidileceğine inanır.”⁶⁹

1.2.3. Kurumları

Cemaat-ı İslami Pakistan: 1947'de Pakistan'ın kuruluşundan sonra Pakistan'da kurulmuştur. Cemaat, Pakistan'ın dini ve siyasi bir partisidir. Cemaatin amacı, kıdemli, yasal ve siyasi süreci takip ederek Pakistan'ı şeriat yasalarına tabi bir İslam devleti haline getirmektir. Cemaat, Pakistan'ın en önde gelen siyasi partilerinden biridir.⁷⁰ 1971 yılında cemaat, Bangladeş'in özgürlük savaşına karşı çıksa da, 1975 yılında Abbas Ali Han tarafından “Cemaat-i İslami Bangladeş” kurulmuştur. Günümüzde Cemaat-i İslami Pakistan'ın emiri, eski bakan olan Sirac-ul Haktır.

Bu cemaatin öncüleri: Abul A'la Mevdûdî (1903-1979), Naim siddiki⁷¹ (1916-2002), Mian Tufail Mohammad⁷² (1914–2009), Qazi Hussain Ahmad⁷³ (1938-2013), Syed Munawar Hassan (1941-2020), Siraj ul Haq⁷⁴ (1962), Khurram Murad⁷⁵ (1932-1996), Liyakat Baloç (1952), Hurşit Ahmet'tir(1932).

⁶⁹ Ahsan, Cemaat-i İslam, *DİA*, ss. 292-293.

⁷⁰ Osman bin Muhammed, *The Ulama in Pakistani Politics*, South Asia, 2009, s. 230-247.

⁷¹ Naim Siddiki, Peygamber Efendimiz ile ilgili *Muhsin-e İnsaniyat* adlı eserin yanında, İslam'ın sosyo-politik, ekonomik sistem ile ilgili birçok eser ele almıştır. Onun başlıca eserleri; *Taleem Ka Tehzeebi Nazria*, *Aworat Ma'raz e Kashmakash Mein*, *Ma'reka-e-Deen-o-Siasat Ta'meer e Sirat ke Lawazim*, *Communism ya Islam*, *Islami Socialism ke Nahin? Shola' Nawai Iqbal*, *Al-Maududi*, *Tehreek-e-Islami ka ebtadaaye Daur'dir*.

⁷² Mian Tufail Mohammad hakkında detaylı bilgi için *Tufail Nama*, *Tufail Qabila ve Raah-e Nijat* eserleri bakanız.

⁷³ Qazi Hussain Ahmad hakkında detaylı bilgi için *Qâzî yâ bâghî? Qâzî Husain Ahmad ki dînî aur siyâsi khidmat*, *'Aziz-i jahân Qâzî Husain Ahmad* bakanız.

⁷⁴ Cemaat-ı İslam Pakistan'ın şuanki emiridir.

⁷⁵ Khurram Murad hem İngilizce dilinde hem Urduca dilinde birçok eser ele almıştır. Onun başlıca eserleri şunlardır: *Way to the Quran*, *Key to al-Baqarah*, *The Quranic Treasures*, *Islam – The Easy*

Cemaatin Pakistan'daki kurumları; "İslami Cemiyet-i Tulebe (erkekler için), İslami Cemiyet-i Tulebat (bayanlar için) (bunlar doktor, öğretmen, avukatlar, ziraatçılar vs.den oluşan öğrenci birlikleridir.), Şabab-ı milli (1994), İslami Nizameti Ta'lim (63 okul), Rabita-el Madaris el İslamia (164 medrese), Hira okullar Pakistan, El- Gazali Derneği. Vakıf, okul, kadın meslek merkezleri, yetişkinler için okuma yazma programları, hastaneler, gezici doktorlar ve sayısız programları vardır. Cemaatin Lahor ve Karaçi'de büyük yayın evleri vardır. Bunlarda günlük, haftalık ve aylık yazılar, gazete ve dergileri yayınlanmaktadır."⁷⁶

Cemaat-i İslami Hint: Daha önce ifade ettiğimiz gibi 1947' yılında Hindistan ikiye ayrıldı. Pakistan ve Hindistan diye iki ülke dünya haritasında yer aldı. Pakistan'da kurulan bu cemaatin adı Cemaat-ı İslami Pakistan ve Pakistan'a taşınmayan cemaatin üyeleri tarafından Hindistan'da kurulan cemaatin adı Cemaat-ı İslami Hint olmuştur.⁷⁷

Cemaat-i İslami, Hindistan'ı İslam devleti yapmak için kurulmuş fakat zamanla laik bir devlet yapısını kabul etmiş ve bunun "ideolojik dönüşüm" olduğunu açıklamıştır.⁷⁸ Hâlbuki Cemaat başlangıçta laiklik ve demokrasiyi haram saymaktaydı. Cemaatin ana ilkesi "İkamet-i din" (hayatın her alanında İslami yol üzerine olmak) olduğu için bu ideolojik dönüşüm tartışmalıdır.⁷⁹

Hindistan'ın yaklaşık 130 milyon Müslüman nüfusundan, cemaatin 10 bine yakın üyesi ve yarım milyona yakın destekçisi vardır. Cemaat, toplumu eğitim ve sosyal hizmete teşvik eden bir politika izler. Hindistan'ın birçok yerinde insanlara yardımları dokunmuştur.⁸⁰

Cemaatin önderleri; Syed Saadatullah Husaini (1973), T.Arif Ali, Mujtaba Farooq, Jalaluddin Umri (1935), Yusuf Islahi, H Abdul Rakip, K.A. Siddique Hassandır.

Way, Who is Muhammad? Gifts from Muhammad Shariah, The Way to Justice Shari'ah, The Way to God, Interpersonal Relations, In the Early Hours, Reflections on Spiritual and Self-Development, Zikr-e-Ilahi, Rabb se Mulaqaat, Dawat kai Nishan-e-Raah.

⁷⁶ Mathieu Guidere, "Qâzî yâ bâghî? Qâzî Husain Ahmad kî dîmî aur siyâsi khidmât, 'Azîz-i jahân Qâzâ Husain Ahmad" *Historical Dictionary od Islamic Fundamentalism*, s. 223.

⁷⁷ Irfan Ahmad, "Islamism and Democracy in India", *The Transformation of Jamaat-e Islam*, Princeton University Press, New Jersey 2009, s. 250.

⁷⁸ Irfan Ahmed, *Islam and Democracy in India*, Princeton University Press, New Jersey 2009, s. Xi.

⁷⁹ Guidere, Mathieu, *Historical Dictionary od Islamic Fundamentalism*, s. 240.

⁸⁰ Yoginder Sikand, *Muslims in India since 1947*, Routledge Curzon Press, New York 2004, s. 89.

Cemaatin kurumları: Cemaat-i İslami Hint'in 17 ayrı bölgeye ayrılan merkezi danışma konseyi ilk başta gelir. Her bölge oranın emiri tarafından yönetilir. Konseyin başında Cemaat-i İslami Hint'in emiri "Saadet Hüseyini'dir". Cemaatin kadınlar kolu ve öğrenciler organizasyonu (Students Islamic Organisation)da vardır. Cemaat Hindistan'daki; "All India Müslim Meclis-i Muşaveret, All India Müslim Personal Law ve All India Babri Mescid hareket koordinasyon gibi kurumlarda önemli ve etkili rol oynamaktadır. Ayrıca diğer dinlerle barış ve adalet içinde yaşamak (*Movement for Peace and Justice*) gibi kolu da vardır.⁸¹ Kadınlar için "Girls Islamic Organisation" kurumu vardır.⁸² Bu kurum kadın haklarını savunur, kadınların İslam çerçevesinde eğitim ve istihdamla hak ve ayrıcalıklarına vurgu yapar. Kadınların çeyizi gibi uygulamaları İslam dışı olduğunu savunarak olarak kınar.

Cemaat-i İslami Bangladeş: Cemaat-i İslami Bangladeş, Bangladeş'in en büyük İslamcı siyasi partisidir. 1 Ağustos 2013 tarihinde, Bangladeş Yüksek Mahkemesi, partinin ulusal seçimlere katılmasının uygun olmadığına karar vererek Cemaati-e-İslami Bangladeş'i kapatmıştır.⁸³ Cemaatin kapanmasının sebebi ise; 1971 yılında Cemaat 'in Bangladeş'in bağımsızlığına ve Pakistan'ın parçalanmasına şiddetle karşı çıkmasıdır.⁸⁴

1971'de Bangladeş'in bağımsızlığına karşı Pakistan ordusuna destekleyen Cemaat-ı İslami Bangladeş'in liderlerinden bazılarının idam cezası verilmiştir.⁸⁵

Cemaat-i İslami Keşmir: 1953 yılına kadar Hindistan'ın işgal ettiği Keşmir'de, Cammu ve Keşmir'in başbakanının Hindistan tarafından tutuklanması sonucunda kurulmuştur. Cemaat, Cammu ve Keşmir'in tartışmalı bölge olduğunu kabul etmektedir. Bu sorunun Birleşik Milletlerinin kararıyla veya Pakistan, Hindistan ve Keşmir'in gerçek temsilcilerinin fikir birliğiyle çözüleceğini savunur.⁸⁶

⁸¹ Jammāt-ı İslām Hind to launch new wing, (2008, 14 Ocak), *The Indian Express*.

⁸² Maidul Islam, *Limits of Islamism*. Cambridge University Press, Cambridge 2015, s. 153.

⁸³ Farid Ahmad ve Saeed Ahmad, "Bangladesh High Court Declares Rules Against Islamist Party", *CNN*, 1 Ağustos 2013.

⁸⁴ "Bangladesh party leader accused of war crimes in 1971 conflict", *The Guardian Gazetesi*, 3 Ekim 2011.

⁸⁵ Tanim Ahmed and Golam Mujtaba, "Azad gets death for war crimes", *BDNews24.com*, 21 Ocak 2013.

⁸⁶ Yoginder Sikand, *The Emergence and Development of the Jama'at-i- İslami of Jammu and Kashmir (1940-1990)*, s. 40.

Jamiat-i İslami Afganistan: Mevdûdî ve Cemaat-i İslami partisinden etkilenecek, Burhan-u Din Rabbani⁸⁷ (1940-2011) tarafından 1972 tarihinde kurulmuştur.⁸⁸ Afganistan'ın en eski siyasi partisidir. Bu grubun çoğunluğu Taciklerden oluşmaktadır. Bu cemaat, 1980 yılında Sovyet Birliğine karşı cihat eden “Peşaver yedisinin” öncüsüydü. Cemaat-i İslami Afganistan'da 1975-76 yılında iki gruba ayrılır. Bir grup Gülbedin Hikmetyar öncülüğünde ayrılmıştır. Bu grup “Hizbi İslami”dir. Bunun çoğunluğu Ghilze’i Peştunlarından oluşmaktaydı.⁸⁹ Sovyet Birliğine karşı cihat sırasında Pakistan ve Arabistan’ın desteğini kazanmıştır.⁹⁰

UK Islamic Mission (Birleşik Krallığı İslam Misyonu): İngiltere’de kurulan bir yardım derneğidir. Bu dernek 1962 yılında, İngiltere’de büyüyen Müslüman toplumunun ihtiyaçları gereğince kurulmuştur.⁹¹ “Birleşik krallıkta yaşayan Müslümanlar için “camiler, çocuklar için din eğitimi çalışmaları, dini ve toplumsal sohbetler, buluşmalar düzenleme ve İngilizce dilinde temel İslami bilgiler aktarmak gibi dini ihtiyaçları gidermeyi hedeflemektedir.”⁹²

Cemaat-i İslami, yukarıda zikredilen ülkelerde yoğunlukta olmasının yanı sıra dünyanın birçok yerinde işlevseldir. Pakistan’dan göç eden cemaat üyeleri, gittikleri ülkelere de cemaati taşımışlardır. Güney Afrika ve Moritanya bunun örnekleridir.⁹³

1.3. Barelvi Cemaati/Ehl-i Sünnet ve Cemaat

Barelvi ekolu, Hanefi fikhına bağlı, Hindistan’ın Bareli şehrinde ortaya çıkan bir ekoldür. Ahmet Rıza Han’ın (1856-1921) önderliğinde oluşmuştur. Cemaatin temelinde Hanefi geleneğiyle birlikte Ahmet Rıza Han’ın yorumları ve uygulamaları bulunmaktadır. Güney Asya’da cemaatin 200 milyondan fazla takipçisi vardır.⁹⁴ Pakistan ve Hindistan Müslümanlarının çoğunluğu Barelvidir.⁹⁵ Yaygın olarak

⁸⁷ Burhan-u Din Rabbani 1992'den 1996'ya kadar Afganistan İslam Devleti'nin Başkanı olarak görev yapmış bir Afgan politikacıdır. 2011'de bombalı bir saldırısında öldürülmüştür.

⁸⁸ Haqqani, *Pakistan Between Mosque and Military*, ss. 171.

⁸⁹ Haqqani, *Pakistan between Mosque and Military*, s. 173.

⁹⁰ David B. Edwards, *Before Taliban: Genealogies of the Afghan Jihad*, University of California Press, California 2012, s. 7.

⁹¹ Sarah Glynn, *Class, Ethnicity and Religion in the East End: A Political History*, Manchester University Press, Manchester 2015, s. 188.

⁹² Detaylı bilgi için bkınız: www.ukim.org.

⁹³ Roy, *The Columbia World Dictionary of Islamism*, s. 93.

⁹⁴ Rohan Bedi, *Have Pakistanis Forgotten Their Sufi Traditions?*, Nanyang Technological University Press, Singapore 2006, s. 3.

⁹⁵ Unnithan Sandeep, *The Radical Sweep*, India Today dergi, Delhi, 2008.

kullanılan terim Barelvidir.⁹⁶ Ancak takipçileri uluslararası referans için “Ehl-i sünnet ve el-Cemaat ve Sünni” terimlerini de kullanmaktadırlar.⁹⁷

Hareket, Allah’a, Peygamber Efendimize, kişisel bağlılığını vurgular ve şeriatı, tasavvuf uygulamalarıyla sentezlemektedir ve evliyalara hürmet ederler.⁹⁸ Bu yüzden de onlara bazen sofi olarak da hitap edilir.⁹⁹ Ahmet Rıza Han ve yandaşları hiçbir zaman kendilerine “Barelvi” dememişlerdir. Onlar kendilerini Ehlisünnet itikatlarını koruyan “Sünni” olarak tanıtmışlardır.¹⁰⁰ “Barelvi” terimi daha sonra kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰¹ “Ehli sünnet vel-Cemaat” terimi, Diyûbendî, Ehli Hadis, Selefi, Dar-el-Ulum ve Nedvet-ul- Ulema ekollerine karşı, Güney Asya’da, Sünni İslam’ın tek meşru formu olduğu yönünde özel bir iddiada bulunmak için kullanılmaktadır.¹⁰² Barelvi ekolüne mensup camilerin bir kısmı yeşile boyanmıştır ve erkekler genellikle yeşil türban kullanır. Onlar toplum içinde bu alametlerle tanınmaktadırlar.

1.3.1. Tarihçesi

Barelvi hareketi, 1904’ yılında Ahmet Rıza Han’ın “Manzer-ı İslam” adlı medresesini kurmakla ortaya çıkmıştır.¹⁰³ Barelvi hareketi, Güney Asya’nın geleneksel mistik uygulamalarını kanıtlamak, desteklemek ve savunmak için kurulmuştur.¹⁰⁴ Dar-ul Nedva-tul-Ulema 1893’ yılında bölgedeki Müslümanların mezhep farklılıklarını uzlaştırmak için kurulmuştur.¹⁰⁵ Barelviler, Dar-ul Nedva’nın radikal, sapkın ve İslami değerlere karşı olduklarını eleştirerek Dar-ul Nedva’dan ayrılarak ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶

Barelvi ekolü, Pakistan’ın kuruluş mücadelesine kesin destek vermiştir. 1947’ yılında Pakistan ve Hindistan’dan ayrılmasından sonra, Ekol, Pakistan’da hareketi temsil etmek için “Cemiyet-i Ulema-i Pakistan” adlı bir merkez açmıştır.

⁹⁶ Bedi, *Have Pakistan Forgotten Their Sufi Traditions?* Singapor 2006, s. 3

⁹⁷ Hewer, “Understanding Islam”, ss.203-204.

⁹⁸ John L, “Ahl al-Sunnah wa’l- Jamaah”, *The Oxford Dictionary of Islam*, s. 97.

⁹⁹ Netton Ian, *Encyclopedia of Islam*, Rutgers University Press, New Jersey 2015, s. 88.

¹⁰⁰ Elizabeth Sirriyeh, *Sufi and Anti Sufis*, Routledge Curzon Press, London 2003, s. 49.

¹⁰¹ Riaz Ali, “Faithful Education”, *Madrassas in South Asia*, Rutgers Üniversitesi Press, New Jersey, s. 123.

¹⁰² Hewer, “Understanding Islam” ss. 203-204.

¹⁰³ D.Metcalf, Barbara, *Islam in South Asia in Practice*, Princeton Üniversitesi Press, New Jersey 2009, s. 342.

¹⁰⁴ Ali, *Faithful Education Madrassas in South Asia*, s. 76.

¹⁰⁵ 1893’te Hindistan’ın Kanpur şehrinde olan Faiz-ı Âam medresesinin yıllık toplantısında Hindistan’ın ileri gelen âlimleri toplanmış, Müslüman milletin içindeki çeşitli gruplar arasında uyum ve işbirliği sağlamak, ahlaki, dini, eğitim reformu ve kalkınma amacı için Nadwaul Ulama’yı kurdular.

¹⁰⁶ Ali, *Faithful Education Madrassas in South Asia*, s. 93.

Diyûbendî ve Ehl-i Hadis âlimleri gibi, Barelvi âlimleri de ülkede (Pakistan'da) şeriat hukukunun uygulanmasını savunmaktadırlar.¹⁰⁷

Diğer Sünniler gibi Barelvililer de Kur'an'a, Sünnet'e, bir olan Allah'a ve Peygamber Efendimize inanırlar. Barelvililer, itikatta Eşari ya da Maturidi ekollerinden herhangi birini takip etmektedirler. Fıkıhta ise, Hanefî, Şafî, Maliki ya da Hanbeli mezheplerinden herhangi birini takip etmektedirler. Bunun yanı sıra Tasavvufta ise isteğe bağlı olarak Kadiri, Çiştî veya Sühreverdi tarikatlarını takip etmektedirler. Güney Asya'daki Müslümanların çoğunluğu itikatta Maturidi ekolü ve fıkıhta Hanefî mezhebini takip etmektedir.¹⁰⁸

1.3.2. Görüş ve Faaliyetleri

Barelvi hareketinin bazı inanç ve fikirlerini şöylece sıralayabiliriz:

Barelvilerin merkezi görüşü , “Peygamber Efendimizin hem nur hem beşer” olmasıdır.¹⁰⁹ Bu görüşe göre, Peygamber Efendimiz fiziksel yaratılıştan önce nur olarak vardı.¹¹⁰ Buna göre, Peygamber Efendimizin ilkel gerçekliği, yaratılıştan önce de vardı ve Allah, Muhammet (s.a.v) için âlemi yaratmıştır.¹¹¹ Bu görüşü savunanlar, Maide suresinin 15. ayetinde¹¹² “Nur” kelimesinin Muhammet (s.a.v)'mi ifade ettiğine inanmaktadırlar.¹¹³

Barelvi ekolünüm diğer bir merkezi görüşü ise, Muhammet (s.a.v)'in aynı anda birden fazla yerde bulunmasıdır. Yani Hz. Muhammed her yerde hazır ve nazırdır.¹¹⁴ Onlar bu görüşlerini Kur'an'daki “شاهد”¹¹⁵ şahit terimiyle desteklemektedirler.

¹⁰⁷ Jaffrelot Christophe, *A History of Pakistan and it's Origins*, Anthem Press, Londra 2004, ss. 224-225.

¹⁰⁸ Abdallah Schleifer ve Farah El-Sharif, Tarek ve Aftab Ahmed, “Persons of the Year”, *The Royal Islamic Stratigic Centre Jordan*, Umman 2012.

¹⁰⁹ Ahmed Raza khan, *Nur ve Beşer*, Islamic Books Library, <http://www.fazianeraza.org>.

¹¹⁰ Bkn.Allama Mushtaq Ahmad Nizami, *Vesile-ı Nisbet-ı Ta'zîm*, Ghazi Bazaar, Karaçi.

¹¹¹ Jorgen S.Nielsen, *Muslims in Western Europe*, Edinburgh Üniversitesi Press, Edinburgh 2015, s. 2018.

¹¹² Ey Ehl-i kitap! Resulümüz kitapta bulunup da gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklamak üzere geldi; birçoğunu da açığa vurmuyor. Şüphesiz ki size Allah'tan bir ışık, apaçık bir kitap geldi. (Maide Süresi: 15)

¹¹³ Allama Abdul Faiz Muhammad Shareef Qadari Rizvi, *Feyz-ı Nübüvvet Yani İlm-i Gaib-ı Resul*, Akbar Book Sellers Lahor.

¹¹⁴ Seyit Cevat, *Faith Based Violence and Deobandi Militancy in Pakistan*, Hudders Field University Press, Hudders field 2016, s. 377.

¹¹⁵ Nisa, 4/41. Ahzap, 33/45.

Hız. Muhammed “Alimü'l-gaybdır” yani geçmişı ve gelecekle ilgili gaybı bilir.¹¹⁶ Barelvilerin bu görüşü, Kur'an'da Araf Süresinde geçen “Ümmi¹¹⁷” sözcüğüyle ilişkilendirilir. Barelviler bu kelimeyi okuma yazma bilmeyen diye kabul etmezler, insan tarafından öğretilmemiş olarak kabul ederler. Bunun sonucunda ise, Hız, Muhammed'in doğrudan Allah'tan bilgi aldığına, onun bilgisinin evrensel olduğuna, görünen ve görünmeyen, gizli olan her şeyi kapsadığını inanırlar.¹¹⁸

Hız. Muhammed ölmüş olsa bile dünya hayatı gibi bir hayatı vardır.¹¹⁹ Barelvilerin diğere bir önemli inancı ise; Hız. Muhammed'in hem bu dünyada hem öbür dünyada Müslümanlara yardım edeceğine inanırlar. Bu inanca göre Allah, Hız. Muhammed vasıtasıyla (Tevessül وسیلة) müminlere yardım eder.¹²⁰ Onların inancına göre Peygamber Efendimiz tüm yaratılanlar için rahmandır yani Allah Ar-Rahman sıfatını insanlara aşikâr etmiştir. Bu görüşlerini Enbiya suresinin 107. Ayetiyle desteklemektedirler.¹²¹ Bu inançlarına göre onlar, kıyamet gününde Hız. Muhammed'in şefaatiyle kurtulacaklarına inanmaktadırlar.¹²²

Hız. Muhammed “Muhtar-ı küldür” yani dünyada olmuş ve olacak tüm işlerin yetkisi onun elindedir. Hız. Muhammed'te bulunan bu özelliklerin, Allah'ın evliyalarında da bulunduğuna inanırlar. Hız. Muhammed hakkında yanlış fikirler savundukları için Diyübendî âlimleri hakkında küfür fetvası çıkarmışlardır.¹²³ Barelvilere göre bu onların kâfir olduklarına inanmayan da kâfirdir. Ahmet Rıza Han'ın vasiyetine göre, onun öğretilerine uymak her şeyden daha önemlidir.¹²⁴

Hız. Muhammed'in doğum günü halkça kutlanmalıdır.¹²⁵ Kutlu doğum haftasında Pakistan'ın her köşesinde kutlamalar, naat meclisleri düzenlenir. Çarşı Pazar ve evler süslenir. Yemekler dağıtılır. Büyük sevinç ve coşkuyla kutlu doğum haftası kutlanır.

¹¹⁶Shareef, *Feyz-ı Nübüvvet Yani İlm-i Gaib-ı Resul*

¹¹⁷ Onlar, ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygambere uyarlar...(Kur'an, 7: 157)

¹¹⁸ Schimmel Annemarie, *And Muhammed Is His Messenger*, UNC Press Book, Chapel Hill 2014, s. 72

¹¹⁹ Nizami, *Vesile-ı Nisbet-ı Ta'ziim*, s. 19.

¹²⁰ Nizami, *Vesile-ı Nisbet-ı Ta'ziim*, s. 20.

¹²¹ Enbiya, 21/107.

¹²² Nizami, *Vesile-ı Nisbet-ı Ta'ziim*

¹²³ Kenneth W. Jones, *Socio- Religious Reform Movements in British India*, C. 1, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 71.

¹²⁴ Ahmed Rıza Khan, *Melfuzat-ı A'la Hazret Birelvi*, Medine Publishing Company, Karacı 1960, s. 472.

¹²⁵ Sirriyeh, “Sufi and Anti- Sufi”, *The Defence, Rethinking and Rejection of Sufism in the Modern World*, s. 188.

Ölmüş olan ve hayatta olan evliyalara saygı duymak da Barelvilerin inançlarından birisidir.¹²⁶ Onlara göre Hz. Muhammed'e ulaşmanın yolu, evliyaların kırılmamış zinciridir.¹²⁷

Barelvi âlimlerinden bazılarına göre Hz. Muhammed, sahabilerin ve âlimlerin mezarlarını ziyaret etmek Kur'an, Hadis ve Sahabelere göre doğrudur. Ancak bazı âlimlere göre türbe ibadeti veya türbe ziyareti İslam dışıdır.¹²⁸ Barelevi ekolünün diğer temel bir inancı sufizmdir. Ahmed Rıza Han, Kadiri tarikatına bağlı olup Seyit Şah El Resul Marehrawi'ye biat etmiştir.¹²⁹

Barelvilerin önde gelen Âlimleri şunlardır: Abdul Hamit Kadri Badayuni (1898-1970), Ahmet Sait Kazmi (1913-1986)¹³⁰, Ahmet Rıza Han Barelvi(1856-1921)¹³¹, Ahter Rıza Han(1941-2018)¹³², Amjad Ali Aazmi (1882-1948)¹³³, Arşad-ul Kadri (1925-2002), Asjad Rıza Han (doğum, 1970) Âmin Mian Kadri (doğum, 1955), Hadim Hüseyin Rizvi¹³⁴ (1966-2020), Muhammet Kerem Şah el, Ezhari¹³⁵ (1918-1998), Muhammet Abdul Ğafur Hazarvi¹³⁶ (1909-1970), Kanthapuram A.P. Ebu Bekir Musliyar¹³⁷ (doğum 1931), Muhammet İlyas Attar Kadri Rizvi Ziaee¹³⁸ (doğum 1950), Muhammet Münip-ur Rahman¹³⁹ (doğum 1945) vs.

1.3.3. Kurumları

Barelvilerin Pakistan'daki Kurumları ise;

Davet-i İslami: 1981'de Ehl-i Sünnet ve Cemaat 'in ileri gelen âlimleri tarafından Karaçi'de kurulan Sünni İslami kurumdur ve başına geçen ilk lider İlyas

¹²⁶ Tayob AbdulKader, *Muslim Schools and Educations*, Waxxman Verlag Press, Münster 2011, s. 76.

¹²⁷ Abdulkader Tayob, *Muslims Schools and Education*, s. 76.

¹²⁸ N.C, Asthan ve Anjali, Nirmal, "*Urban Terrorism*", *Myths and Realities*, Pointer Publishers, Jaipur 2009, s. 88.

¹²⁹ Ian Richard Netton, *Sufi Ritual: The Parallel Universe*, Routledge Taylor Press, Londra 2000, s. 14.

¹³⁰ Tefsir ve Hadis alanında birçok eser ele almıştır.

¹³¹ Barelvi ekolünün kurucusudur.

¹³² Ahmed Rıza Han'ın torunu olan Ahter Rıza Han ekolün takipçileri tarafından Müceddid olarak kabul edilmektedir.

¹³³ Barelvi ekolünün önemli eserlerinden *Bahar-e Shariat* adlı eserin yazarıdır. Bu eser 20 ciltten oluşmaktadır.

¹³⁴ Farhan Zahit, *The Potential for a New Strand of Islamist Extremism in Pakistan*, The James Town Foundation, Washington D.C, 2018.

¹³⁵ Tefsir "*Ziya-ul Kur'an ve Ziya-un Nebi*"nin müellifi.

¹³⁶ Barelvilerin "Cemiyet Ulema-ı Pakistan" adlı siyasi partisinin kurucusudur.

¹³⁷ (Şeyh Ebubekir Ahmet), Hindistan'ının büyük müftüsü, Hindistan İslam Cemiyetinin başkanı, Camia Merkez Üniversitenin Rektörü, Siraj günlük gazetesinin başkanıdır.

¹³⁸ Davet-i İslami'nin kurucusudur.

¹³⁹ Pakistan büyük müftüsü, Rü'iyet-ı Hilal komisyon başkanı, Cinnah Üniversitesinde Profesördür.

Kadiridir (1950).¹⁴⁰ Birçok ülkede İslami eğitim kurumları bulunmaktadır. Yerel yardım hizmetlerinin yanı sıra internet üzerinden İslami kurslar da sunmaktadırlar. Davet-i İslami'ye ait Medeni adlı televizyon kanalı da vardır.¹⁴¹

Cemiyet Ulema-ı Pakistan: Jamiat Ulema-ı Pakistan (JUP) Pakistan'daki Barelvi ekolün siyasi koludur. Pakistan'ın kuruluşundan sonra 1948'de Muhammed Abdul Gafur ve Allama Abdul Hasannat Seyit Muhammed Ahmet Kadri tarafından kurulmuştur. All India Sünni Conference (AISC), Cemiyet Ulema-ı Pakistan olarak isim değiştirmiştir.¹⁴²

Meclis-i Tahhafuz-ı Hatm-ı Nübüvvet: Pakistan'da kurulmuş Barelvi bir kurumdur. Bu kurumun kökleri, 1880'li yıllarda Mirza Gulâm Ahmet Kadiyani'nin kendisini nebi ilan ettiği zamana dayansa da daha çok Pakistan'ının kuruluşundan sonra Ahmedilere tepki olarak 1953'deki isyanlarda ön plana çıkmıştır.¹⁴³ Bu kurum, Peygamber Efendimizin son Peygamber olması inancını savunmaktadır. Buna göre Peygamber Efendimiz, Allah'ın son Peygamberidir, ondan sonra Peygamber gelmeyecektir. Yasal ve siyasi olarak ve aşamalı bir süreçle Pakistan'da şeriat hukukunun uygulanmasını talep etmektedirler.¹⁴⁴

Sünni İttihat Council: Barelvi ekolünün bu kurumu 2009'da kurulmuştur. Bu kurum, Pakistan'daki Barelvi ekolünü temsil eden dini ve siyasi partilerden oluşmaktadır.¹⁴⁵

Tehrik-i Labeyik: Bu hareket, Pakistan'da Barelvi ekolünün aşırı sağcı İslami bir siyasi hareketidir ve kurucusu Hadim Huseyin Rizvi'dir(2015-2020).¹⁴⁶ Pakistan'ın ceza kanununa göre, herhangi tanınmış bir dine hakaret veya saygısızlık etmenin cezası vardır. Bu ceza, para cezasından ölüme kadar değişen cezalar içerir. 1967'den 2014'e kadar yaklaşık 1300 kişi suçlu bulunmuş ve cezalandırılmıştır.¹⁴⁷ Tehrik-i

¹⁴⁰ Madiha Afzal, *Pakistan Under Siege: Extramism, Society and State*, Westchester Publishing Services, Washington 2018.

¹⁴¹ Thomas k Gugler, *The New Reliosity of Tablighi Jammāt and Dawat-e İslami and the Transformation of İslam in Europe*. Anthropos Press, Katowice 2010, ss. 121-136.

¹⁴² Jocelyne Cesari, "The Awakening of Muslim Democracy", *Religion, Modernity and the State*, Cambridge Press. Cambridge Press, s. 135.

¹⁴³ Kalbe Ali, (2016, 29 Mart), Who is leading this sit in? *Dawn Gazetesi*.

¹⁴⁴ *Pakistan Today*, "The rise and rise of Tehreek-e Labbaik", 31 Temmuz 2018.

¹⁴⁵ *The Dawn Gazetesi*, "US aided Pakistan group which supported extremists", 11 Ocak 2012.

¹⁴⁶ Nosheen Abbas, (2017, 27 Ekim), Pakistan law misinister quit after weeks of anti- blasphemy protests, *The Guardian Gazetesi*.

¹⁴⁷ *BBC News*, What are Pakistan's blasphemy Laws? 21 Ekim 2014.

Labeyik, Mumtaz Kadri¹⁴⁸'inin idamından sonra ortaya çıkmıştır. Bu hareket, Pakistan anayasasında olan bu maddede herhangi bir değişiklik yapılmasını diye ortaya çıkmış, Pakistan'da şeriat kanunlarının uygulanması için talepte bulunmuştur. Hareket daha sonra seçimlere katılmış ve 2018'deki seçimlerde 3 koltuk kazanmıştır.¹⁴⁹

Barelvi ekolün diğer kurumları şöyledir:

Jamiya Naeemia Lahor

Jamiya Amjadia Rizvia Karaçi

Jamiya Nizamia Ghousia Vezirabat

Jamiya-tul- Medine

Eidgah Şerif

Barelvilerin Hindistan'daki kurumları ise şunlardır:

Jamat Raza -E- Mustafa Raza Academy,

Muslim Students Organisation,

All India Ulema and Mashaikh Board,

Samastha Kerala Jamiyyathul Ulama, Muslim Jamaat,

Manzar-e-Islam, Bareilly, India

Al Jamiatul Ashrafia, Uttar Pradesh, India

Jamiatur Raza, Bareilly

Manzar-e-Islam, Bareilly

Al Jamiatul Ashrafia, Azamgarh

Al-Jame-atul-Islamia, Raunahi

Jamia Nizamia, Hyderabad

Jamia Al Barkaat Aligarh, Aligarh

Jamia Amjadia Rizvia, Ghosi

¹⁴⁸ Mumtaz Kadri, Barelvi ekolünün takipçisi ve Pencap eyalet valisinin korumasıydı. 4 Ocak 2011'de valiyi, Peygamber Efendimize küfür ve hakareten suçlu bulunan, idam cezasına çarptırılan Pakistan'lı Hıristiyan kadın olan Asia Bibi'yi savunduğu için öldürmüştür.

¹⁴⁹ *The NATION Gazetesi*, "TLP secures two seats in Karachi", 26 Temmuz 2018.

Markazu Saquafathi Sunniyya, Kerla.

Ekolün İngiltere’de “Jamia Al- Karam ve El Mustafa Islamic Cultural Centre Ireland” adlı iki kurumu da bulunmaktadır.

1.4. Diyûbendi Cemaati

1857 İngiliz sömürgeciliğinden sonra Müslümanlar üzerinde baskılar oluşmuş ve dinlerini yaşamakta sorunlar yaşamaktaydılar. Bu baskılara dayanamayan bazı Müslüman âlimler halkı bilinçlendirmek ve dini eğitim vermek amacıyla Çatta isimli camide eğitim vermeye başlamışlardır. Daha sonra eğitim faaliyetlerini sürdürmek için Dar’ul-Ulûm adlı medreseyi kurmuşlardır.¹⁵⁰ Böylece Diyubendi Hareketi, Sünni İslam’ı yeniden canlandırmak için 13 Mayıs 1866’ yılında Dar’ul-Ulûm’un kuruluşu ile başlamıştır. “Muhammet Kasım Nanevtevi, Delhi’ye 90 mil uzaklıkta, Dar’ul-Ulûm¹⁵¹ adlı Diyûbendî medresesini açmakta öncülük etmiştir. Bu medresenin ilk kurucu heyeti Muhammet Kasım Nanevetevi (1832-1880), Reşit Ahmet Gangohi (1825-1905), Zülfikar Ali (ö. 1904), Muhammet Yakup Nanevtevi (ö. 1884), Mevlana Fazlurrahman (ö. 1907), Hacı Muhammet Abid ve Mevlana Refiuddin’den oluşmaktadır.”¹⁵²

1.4.1. Tarihçesi

Diyûbendî hareketi, Hindistanlı bazı âlimler tarafından, İngiliz sömürgeciliğinin İslam’ı yozlaştırdığını savunarak kurulmuştur. Bu grup “Dar’ul-Ulûm” adlı bir İslami medrese kurup, bu medresede İslam’ı yeniden canlandırmayı ve anti-empyralist ideolojiyi geliştirmeyi amaçlamışlardır.¹⁵³ Dar’ul-Ulûm Diyobend medresesi, o zamanlarda, El-Ezher Üniversitesi’nden sonra, İslam ilimlerinin öğretildiği ve araştırmaların yapıldığı ikinci büyük merkez olmuştur.¹⁵⁴ Cemiyet-i ulema-ı Hint ve Tebliğ Cemaati gibi kurumlarla Diyûbendî ideolojisi yayılmaya başlamıştır. 1980-2000’ yılları arasında Arabistan’dan maddî yardımlar aldığı için Vehhabizm’den etkilenmişlerdir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Azmi Özcan, “Dârülulûm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C, 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 553-555.

¹⁵¹ 13 Mayıs 1866’da kurulan medrese, şimdi Hindistan’da önemli bir İslam Üniversitesi’dir.

¹⁵² Reşit Ahmet Calenderi, “Dârülulûm-ı Diyobend”, *“Britanvi Hint Meyn Müselmanon ka Nizam-Ta’lim ka Eyk Nakadane Caize”*, National Book Foundation, İslamabad 1989, s. 119

¹⁵³ <http://www.darululoom-deoband.com/english/introulema/index.htm>

¹⁵⁴ Ali Asghar, *Islamic Identity in secular India*, (2011, 9 Haziran), *The Milli Gazete*.

¹⁵⁵ Ridgeon Llyod, *Sufis and Salafis in the Contemporary Age*, Bloomsbury Publishing, Londra 2015, s. 191

Hindistan'ın bağımsızlığı mücadelesinde, Diyûbendîler Pakistan'ın ayrılmasına karşı çıkarak, Hinduların ve Müslümanların bir ulus olduğunu ifade ederek “Milliyetçilik” kavramını savundular.¹⁵⁶ Diyûbendî âlimleri tarafından, 1919 yılında Cemiyet-i ulema-ı Hint adlı bir konsey kuruldu. Bu konsey 1919-1924 yılları arasında Hindistan “Hilafet Hareketini”¹⁵⁷ başlattı. Hindistan’da Müslümanların ve gayri Müslimlerin bir ulus olduğunu söyleyerek Hindistan’ın bölünmesine karşı çıkıp, İngilizlere karşı birleşmeyi savundular.¹⁵⁸

“Pakistan’da Sünni Müslümanların % 15-25 kısmı kendilerini Diyûbendî olarak ifade etmektedir. Bir araştırmaya göre Pakistan’da medreselerin %65 Diyûbendîlerin, %25 Barelvilerin, %6 Ehli Hadislerin, %3 çeşitli Şii gruplarındandır”.¹⁵⁹

1.4.2. Görüş ve Faaliyetleri

Günümüzde Hindistan Diyûbendî Hareketi, Dar’ul-Ulûm Diyobend ve Cemiyet Ulema-ı Hint tarafından kontrol edilmektedir. Bir araştırmaya göre Hindistan’daki Müslümanların %17’lik kısmı Diyûbendîlerdendir. Diyûbendîler ve Vehhabilerin çoğu görüşü aynı olsa bile, Diyûbendîler, Vehhabi değildir. Ancak muhalif gruplardan Barelvi ve Şiiler tarafından Vehhabi olarak görülmektedirler. Hindistan’da gerçek Vehhabiler 5% bile değildir.¹⁶⁰

Diyûbendîler “Taklit doktrininin” güçlü savunucularıdır. Onlara göre Diyûbendî hareketine mensup bir birey, dört Sünni fıkhî mezhepten birini kesinlikle seçmek zorundadır. Bu ekol, medreselerinde Hanefî Fıkhına büyük önem vermektedir ve Hanefî Mezhebinin klasik eserlerini okutarak öğrencilerini eğitmektedir. Bu eserlerin başında ise; “Nur-ul İzah, Muhtasarü’l- Kuduri, Şerh-el Vikaye, Kenzü’ d-Dekaik gelir ve Burhaneddin Merginani’in “el-Hidaye” adlı eserler gelmektedir ve bu eserleri bitirmekle eğitim tamamlanır.¹⁶¹

¹⁵⁶ Ali Asghar, *Islamic Identity in secular India*, (2011, 9 Haziran), *The Milli Gazete*.

¹⁵⁷ Osmanlı halifesinin yeniden tahta geçmesi için destek amaçlı başlatılan Hilafet Harekâtıdır.

¹⁵⁸ <http://www.milligazette.com/news/900-islamic-identity-in-secular-india-part-1>

¹⁵⁹ Sareen, “The Jihad Factory”, *Pakistan’s Islamic Revolution in the Making*, s.282

¹⁶⁰ N.C Asthana ve Nirmal Anjali, “Urban Terrorism”, *Myths and Realities*, Aavishkar Publishers, Jaipur 2009, ss. 66-67

¹⁶¹ Zia-ul Haque, *Muslim Religious Education in Indo- Pakistan*, Islamic Research Intitute, Islamabad 1975, s. 14.

Diyûbendî ekolü, itikatta Maturidi mezhebine tabidir¹⁶² ve medreselerinde Necmüddin en- Nesefî'inin inançlardan oluşan kısa bir metin okutmaktadırlar.¹⁶³

Diyûbendîler, “ Peygamber Efendimizin ’in mevlidi, evliyaların ölüm yıl dönümü kutlamalarına, Sofilerin mezarlarını ziyaret etme, sema ve yüksek sesle zikir uygulamaları, Hz, Muhammed’den yardım talep etmek ve taziye veya mezarda Fatiha okumak” gibi geleneksel Sofî uygulamalara karşı çıkmaktadırlar.¹⁶⁴ Bazı Diyûbendîler, Tasavvuf unsurlarını ibadetlerine dâhil ederler ve ağırlıklı olarak Çiştî tarikatına bağlıdırlar. Diyûbendî ekolünün müfredatı Kur’an, Hadis, hukukla birlikte mantık, felsefe ve bilimden oluşmaktadır.¹⁶⁵

Diyubendi Cemaatin ileri gelen âlimleri ise; Mahmut Diyubeni (ö. 1886)¹⁶⁶, Mahmut Hasan Diyubendi (1851- 1920)¹⁶⁷, Hüseyin Ahmet Medeni (1879- 1957), Eşref Ali Thanvi (1863- 1943)¹⁶⁸, Enver Şah Keşmiri (1875- 1933)¹⁶⁹, Muhammet İlyas el- Kandhlavi (1885- 1944)¹⁷⁰, Muhammed Zekeriya el- Kandalavi (1898- 1982), Şebir Ahmet Osmani (1887-1949)¹⁷¹ vd. dir.

1.4.3. Kurumları

Diyûbendî ekolü kurumsallaşma konusunda diğer cemaat ve gruplara oranla daha ileri bir seviyededir. Ülkede ve dünyanın birçok yerinde önemli kuruluşları bulunmakta ve yoğun faaliyetler yürütmektedirler. Bu kurumlar sayıca fazla olduğundan hepsini tanıtmak konu dışı olacaktır. Bu sebeple önde gelen kurumları tanıtılacaktır.

Cemiyet ulema-ı Hint: Cemiyet Ulema-ı Hint 1919 yılında bir grup Diyûbendî âlimi tarafından kurulmuştur. Günümüzde Hindistan’da önde gelen Diyûbendî kurumlarından biridir. Müftü Kifayetullah Dihlevi (1875-1952) ilk seçilmiş başkanıdır

¹⁶² Aaron Spevack, *The Archetypal Sunni Scholar*, University of New York Press, New York 2014, s. 49.

¹⁶³ Martin Van Bruinessen and Stefano Allievi, *Producing Islamic Knowledge*, Routledge Taylor and Francis Group, Londra 2011, s 100.

¹⁶⁴ Sirriyeh, “Sufis and Anti Sufis”, *The Defence, Rethinking and Rejection of Sufism in the Modern World*, s. 49.

¹⁶⁵ Ira M. Lapidus, *A History of Islaic Societies*, Cambridge University Press, Cambridge 1988, s 626.

¹⁶⁶ Dârülulûm medresesinin ilk hadis hocasıdır.

¹⁶⁷ Şebir Ahmet Osmani ile birlikte *Tefsir-i Osmani* adlı tefsiri yazmıştır.

¹⁶⁸ *Bayan-ul Kur’an* adlı tefsir eserinin yanında birçok eserin müellifidir.

¹⁶⁹ Keşmiri’nin kitapları Kur’an konuları, Metafizik, Hayvan Bilimi ve Siyaset konular içermektedir. *Müşkilat-ul Kur’an* adlı eserin yazarıdır.

¹⁷⁰ Tebliğ Cemaatinin kurucusudur.

¹⁷¹ *Tefir-i Osmani ve Sahih Müslim*’in şerhini yazmıştır.

ve 20 yıl başkanlık yapmıştır. Cemiyet, milliyetçi felsefesini savunmak için teolojik bir temel önermiştir. “Bu önermeye göre, bağımsızlıktan sonra Müslümanlar ve gayri Müslimler Hindistan’da laik bir devlet kurmak için birlikte mücadele etmeliler, birlikte yaşamalılar ve bunun için de karşılıklı bir anlaşma yapmalılar. Bu anlaşma hâlâ Hindistan anayasasında bulunmaktadır.”¹⁷² Bu sebepten dolayı Cemiyet, o dönemde Müslümanlara ayrı bir ülke kurmak için mücadele veren Muhammet İkbâl ve Muhammet Ali Cinnah’a karşı Hindu kongresine desteklemiştir.

Cemiyet-i ulema-ı İslâm: 1945’ yılında Cemiyet Ulema-ı Hint, Muslim League’e¹⁷³ karşı Indian National Congress¹⁷⁴ cemaatini desteklediği için ondan ayrılan üyeler tarafından kurulan bir Diyûbendî kurumudur.¹⁷⁵ İlk başkanı Şabir Ahmet Osmanidir(1887-1949).¹⁷⁶

Meclis-i ahrar-ı islam: 29 Aralık 1929 yılında, İngiliz sömürgesi altında olan Lahor’da kurulan muhafazakâr bir Diyûbendî siyasi partisidir.¹⁷⁷ Ahrar Partisi, Muhammet Ali Cinnah, Bağımsız Pakistan hareketi ve Ahmedîye¹⁷⁸ cemaatine karşıdır.¹⁷⁹ Pakistan’ın bağımsızlığından sonra Ahrar Meclisi ikiye ayrılmıştır. Ahrar Meclisi, Hz. Muhammed’in rızası için, Hükümet-ı ilahîye’nin gerçekleşmesi ve halka hizmet etmek için çalıştığını iddia etmektedir. Pakistan’daki merkezi Lahor’da, Hindistan’daki merkezi Ludhiyan’dadır.

Tebliğ cemaat: Diyûbendî ekolünün gayri siyasi bir kurumudur. Tebliğ Cemaatinin kuruluş amacı; dini konularda savunmasız ve pratiği olmayan Müslümanlar için tehdit olarak görülen Hindu reform hareketlerine bir yanıt olarak kurulmuştur¹⁸⁰. Hareket, kısa bir sürede bölgesel hareketten ulusal ve uluslararası toplumlar tarafından benimsenmiş bir kurum haline gelmiştir. Günümüzde iki yüzden fazla ülkede din tebliği yapmaktadır ve Diyûbendi ekolünden ayrılmıştır.

¹⁷² Smith, *India as a Secular State*, s. 144.

¹⁷³ 1906 yılında, Hindistan’da kurulan Müslümanların Siyasi cemaatidir.

¹⁷⁴ 1885 yılında Mahatma Gandhi tarafından Hindistan’da kurulan bir siyasi partidir.

¹⁷⁵ Haroon Rashid, “Profile: Maulana Fazlur Rahman”, *BBC News*, 6 Kasım 2002.

¹⁷⁶ Tefsir-i Usmani ve Sahih Müslim’in şerhinin müellifidir.

¹⁷⁷ Ahmet Seyit N, “Origins of Muslims consciousness in İndia”, *A World- System Perspective*, Greenwood Press, New York 1991, s. 175

¹⁷⁸ 19.yy’ında Hindistan’da Miraz Gulam Ahmed’in Mehdi ve Mesih iddiasıyla ortaya çıkan Ahmedî Müslim toplum veya Ahmedî Harekâtıdır.

¹⁷⁹ Bahadır Kalim, *Democracy in Pakistan: “Crises and Conflicts”*, Har Anand Publications, Jaipur 1998, s. 176

¹⁸⁰ Frederic Volpi, *Political Islam*, Routledge Publishing, NY 2011, s. 139- 150.

Diyûbendî ekolünün bazı siyasi kurumları; Cemiyet Ulema-ı Hint, Cemiyet Ulema- İslam, Meclis-i Ahrar-ı İslam, Sipah-ı Sahabe-i Pakistan, Hifazet-ı İslam Bengladeş. Diyûbendî ekolünün bazı radikal grupları; Leşker-i Jhangevi, Taliban, Pakistan Taliban Harekâtı (TTP)¹⁸¹, Sipah-ı Sahabe-i Pakistan (SSP).¹⁸² İngiltere’de önemli kurumları; Darul ulum el Arabiyyah el İslamiye, Holcombe veye Dar ul- ulum Bury, Cemiyet Tal’im el- İslam, Cemiyet Ulum-ul Kur’an. Güney Afrika’daki önemli kurumları; Darul ulum Newcastle, El- Medrese el Arabiyye el İslamiyye, Azaadville, Darul ulum Zakariyye, Medrese-ı İslamiyyedir. Amerika ve Caneda’daki önemli kurumları; El- Raşit İslamik İnstitute, Ontario Canada, Darul ulum el- Medine, Buffalo, New York. İran’daki önemli kurum ise; Camiya Ulum el- Medine Zahedan, Zahedan adlı kurumdur.

İKİNCİ BÖLÜM

2.GULÂM AHMET PERVÎZ VE TULÛ-İ İSLAM HAREKETİ

2.1. Gulâm Ahmet Pervîz’in Hayatı

2.2. Gulâm Ahmet Pervîz Eserleri

2.3. Görüşleri ve Önemli Çalışmaları

2.3.1. Pakistanın Bağımsızlığını Savunması

2.3.2. İslam ve Bireysel Özgürlük

2.3.3. Din ile Mezhep Arasındaki Fark

2.3.4. Kur’an’ın Rasyonel Yorumu

2.3.5. Muhammed İkbal’in Maarif-ul Kur’an Tasavvuruna Dair Çalışmaları

2.3.6. Ebü’l Kelâm Âzâd’ın Tefsirine Eleştirisi

2.3.7. Hadis Hakkındaki Görüşleri

2.3.8. Hatm-ı Nübüvvet Görüşü

2.3.9. Kadiyanileri Kâfir Olarak Kabul Etmenin Temeli

¹⁸¹ Afganistan Talibani ile Pakistan Talibani, Diyûbendî fikrini paylaşan ve ağırlıklı Peştunlardan olmalarına rağmen, iki grubun geçmişi, hedef ve çıkarları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır.

¹⁸² Diyûbendî hareketinin bu grubu 2002’de Cumhurbaşkanı Pervîz Müşerref tarafından yasaklanmıştır. Ancak Jaish-ı Muhammed adı altında radikal faaliyetlerine devam etmektedir.

2.3.10. Ekonominin Yeniden Düzenlenmesi

2.4. Gulâm Ahmet Pervîz'e yapılan Eleştiriler

2.5. Günümüzde Tulu-ı İslam Hareketinin Amaçları

2.1. Gulâm Ahmet Pervîz' Hayatı

Gulâm Ahmed Pervîz, yaygın olarak “Allama Pervîz” olarak bilinen Hindistan ve daha sonra Pakistan’da yaşayan önemli bir İslam âlimidir¹⁸³. O, Tulu-ı-İslam(طلوع اسلام) hareketinin kurucusudur. Hareketin adı M. İkbal’in Tulu-ı İslam adlı şiirinden alınmıştır. Kur’an’ı Kerim’i ve Muhammed İkbal’in yazılarını İslam reformu ışığında sistematik olarak yorumlamıştır.¹⁸⁴ Her ne kadar birçok muhafazakâr İslam âlimi tarafından eleştirilmiş olsa da Hint alt kıtasında halkın çoğu tarafından sevildiği görülmektedir.

Allama Gulâm Ahmet Pervîz, 9 Temmuz 1903 yılında Hindistan’ının Gurdaspur (şimdi ise doğu Pencap) eyaletinin Battala kasabasında doğdu. O zamanlarda Pencap eyaletinin Battala şehri İslam medreselerinin önemli bir kentiydi. Orada fıkıh, hadis ve diğer dini derslerin yanı sıra felsefe de öğretilmekteydi. Dedesi Çodri (geniş arazi ve mal mülkü sahibi)¹⁸⁵ Mevlevi Rahim Bahş, Hanefi mezhebinin büyük âlimlerindendi ve Çiştîyye tarikatının Nizamiye koluna mensuptu.¹⁸⁶ O âlim olmanın yanı sıra uzman tabip ve Sanskritçe diline de hâkimdi. Pervîz, küçükliğünde dedesinin yanında yetiştiği için henüz liseye başlamadan doğu ve batı ilimlerinde geniş bilgi sahibi olmuştur¹⁸⁷. Pervîz, Kur’an ve İslami klasik eserleri de dedesinden öğrenmiştir. Pervîz’in diğer öğretmenleri de Battala camisinin hatibi olan Mevlana Muhammet İbrahim ve onun küçük kardeşi Mevlana Zafer-ul Hak’tır. Bu iki hocası o dönemin en önemli dini âlimlerindendi. Pervîz, “A lady of England” lisesini 1921 yılında bitirdi. Lisesini tamamladıktan sonra devlet matbaasında kâtip olarak çalışmaya başladı ve matbaa müdürlüğüne kadar yükselmiştir.¹⁸⁸ 1934 tarihinde Pencap Üniversitesinde yüksek lisans diplomasını aldı. Pervîz, erken yaşta o dönemde yaygın olan Tasavvuf

¹⁸³ Suresh k Sharma ve Usha Sharma, *Cultural and Religious Heritage of India*, Mithal Publications Delhi 2004. S. 238.

¹⁸⁴ Nasim A. Javed “Islam’s Political Culture”, *Religion and the Politics in pre-divided Pakistan*, Texas University Publications, Texas 1999, s. 107.

¹⁸⁵ Geniş arazi sahibine verilen bir ünvanıdır.

¹⁸⁶ Ejaz Rasool, *The life in the Hereafter*, Tulu-ı İslam Trust, Lahor 2015, s. 6.

¹⁸⁷ Tulu-ı-İslam, 2018, s. 4.

¹⁸⁸ Abdul Hamit Birışık, “Pervîz, Gulâm Ahmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 247-249.

disiplini (Müslüman mistisizmi), ezoterik meditasyon ve tasavvufi hareketleri detaylı olarak öğrenmiştir. Geleneksel dinin, inançları, dini esasları ve gelenekleri konusunda kapsamlı bir şekilde bilgi sahip olmuştur. Müslüman toplumun geleneksel din sistemi, Pervîz'in dini eğitim temelini oluşturmuştur. Pervîz, eğitimini Kur'an merkezli sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Ona göre Kur'an, sadece İslam ve Müslümanların tarihini içermekle kalmamaktadır. İnsanlığın ve İslam öncesi inançlar ve uygulamaları içermekle beraber aynı zamanda insan düşüncesi ve çağlar boyunca sosyo- ideolojik hareketleri de içermektedir.¹⁸⁹

Pervîz 1927 yılında Hindistan Hükümeti Merkez Sekreterliği görevine geldi ve kısa süre sonra İçişler Bakanlığında önemli bir figür oldu. Üniversitesini bitirdikten sonra halk hizmetlerinde çalışmaya başlamıştır. Pakistan'ın kuruluşundan sonra da aynı göreve devam etti.¹⁹⁰

Lahor'da bulunduğu sırada Muhammed İkbâl ile görüştü ve onun fikirlerinden etkilendi. Daha sonra Muhammed İkbâl, onu Pakistan'ın kurucusu olan Muhammed Ali Cinnah ile de görüştürmüştür. Muhammed İkbâl, din hakkındaki görüşlerini Pervîz ile paylaştı. Pervîz, Muhammed İkbâl'in görüşleri ışığında fikirlerini geliştirdi ve yön verdi. Pervîz'in Kur'an görüşlerinin temelinde Muhammed İkbâl'in fikirleri vardır. Pakistan'ının kuruluş hareketinde, Pervîz'e önemli yer kazandıran da Muhammed İkbâl'dir. Pakistan'ın milli şairi ve bağımsız Pakistan fikrine sahip olan Muhammed İkbâl ve Gulâm Ahmed Pervîz'in ilişkileri o kadar derinleşti ki daha sonra, Pervîz, İkbâl'in kitaplarını kendi derslerinde anlatmıştır. Dergisinde şerhlerini yazdı ve "Meclis-i İkbâl" adına iki eser yazdı. Muhammed İkbâl, Pervîz'i Arapça edebiyatını öğrenmesi için o dönemin önemli âlimlerinden olan Hafız Muhammed Aslam Caracpori ile tanıştırdı. Pervîz, yeni hocasından da dini alanda çok şey öğrendi. Pervîz'in, hocası hafız Aslam ile yakın ilişkileri 1955 yılında hafız Aslam vefat edene kadar devam etmiştir.¹⁹¹

Muhammed İkbâl, 1900'lü yılların başında çok yetenekli bir avukat olan Muhammed Ali Cinnah'a Müslümanlara önderlik etmesi için mektup yazmıştır. Bu davet üzerine Muhammed Ali "Müslüman Birliği" adlı siyasi cemaatin başına geçip Pakistan için mücadele etmeye başladı. Pakistan'ının kuruluşuna hem Hindular hem

¹⁸⁹ Muhammad, Umar Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, Al- Noor Yayınları, Lahor 1992, s. 15.

¹⁹⁰ Daraz, *Dolat-r Pervîz*, s. 20.

¹⁹¹ Daraz, *Dolat-r Pervîz*, ss. 30-35.

bazı Müslüman cemaatler muhalefet etmekteydiler. Hindular, İngilizler gittikten sonra iktidar sahibi olmak isterken, Pakistan'ın kuruluşuna karşı çıkan bazı Müslüman cemaatler de Hindistan hükümetinin parçası olmak istiyorlardı. Ancak Muhammed İktbal Müslümanlar için ayrı bir ülke kurmak istiyordu. Bunun için mücadele etmekteydiler. Bu mücadele için yetenekli insanları bulmaya çalışmış, onları Muhammed Ali Cinnah ile tanıştırdıktan sonra onları vazifelendirmekteydi. Muhammed İktbal, Pervîz'i tanıdıktan sonra onu Muhammed Ali Cinnah ile tanıştırdı. Pervîz, 1937-1938 yıllarında Cinnah'ın müşavirliğini yapmıştır.¹⁹² Cinnah, Pervîz'i Hindu kongresini destekleyen bazı Müslüman dini hareketlerden gelen propagandaya karşı koyması için vazifelendirmiştir.¹⁹³

Bu amaçla Tul-ı İslam dergisi çıkartılmıştır. Bu dergi Ekim 1935 yılında çıkartılmıştır. Bu dergi Allama Muhammed İktbal'in isteği üzerine Seyit Nazir Niyazi'nin öncülüğünde Delhi'de yayınlanmış ve adı İktbal'in "Tulu-u İslam" adlı şiiirinden alınmıştır. Muhammed İktbal bu derginin çıkması için Seyit Nezir'le mektuplaşarak ona desteklemiştir.

İlk başta dergide yayınlanması için yazılarını veren ve bunu popüler hale getiren azarlar, araştırmacılar ve entelektüeller şunlardı; Mevlana Aslam Ceracपुरi, Doktor Zikir Hüseyin Han, Seyit Nesir Ahmet, Raca Hassan Ahter, Mevlevi Ğulam yezdani, Rağip Ahsen, Şeyh Sirac-ul Hak, Rafiüdin Pir, Profesör Yusuf Selim Çiştî ve Gulam Ahmet Perviz'dir. Derginin ilk nüshasında Seyit Nezir Niyazi'nin kendi "*Allama İktbal ve Hatmi Nübüvvet*" Adlı yazısı yayınlanmış, Şubat 1936'da Muhammed İktbal'in İngilizce beyanının Urduca tercümesi "Milletin İstikrarı" yayınlanmış ve Mart 1936'da Muhammed İktbal'in "Ahmediyet ve İslam" adlı yazısı yayınlanmıştır.

Tulu-ı İslam yayınevini temeli Eylül 1936'da atılmıştır. Muhammed İktbal "Darp-ı Kalim" adlı kitabını bu yayınevinde bastırılmıştır. Bu yayınevi İslam ve Pakistan hareketi hakkında birçok kitap yayınlamış ve kuruluş hareketinde önemli rol oynamıştır.

Seyit Nezir Niyazi'nin öncülüğünde derginin sadece altı nüshası çıkartılmış, maddi sıkıntılar yüzünden yayın durdurulmuş ve daha sonra Gulam Ahmet Perviz'in öncülüğünde tekrardan yayına devam edilmiştir

¹⁹² Birışık, "Pervîz, Gulam Ahmed", *DİA*, s. 247.

¹⁹³ Nadeem F. Paracha. "The volatile fusion", *Origins, rise and demise of the "Islamic Left"*. Dawn gazete. 23 Temmuz 2015.

Allama Pervîz ilmi çalışmalarının yanı sıra Pakistan'ın özgürlüğü için yürütülen hareketlere de katılmış ve her zaman Muhammed Ali Cinnah ile ilk saflarda bulunmuştur. Bu dergide Pakistan Hareketine muhalefet eden milliyetçi âlimlerin ve Hindu Kongresinin propagandalarına karşı yazılar yazmıştır. O dönemde Müslümanlar için ayrı bir İslam devleti olması gerektiğini savunan tek dergi buydu. Pakistan, Hindistan'dan ayrıldığında Allama Pervîz Pakistan'a taşınmış ve bu dergiyi oradan yayınlamaya devam etmiş ve günümüze kadar kesintisiz olarak bu dergi yayınlanmaya devam etmektedir.

Pervîz, dergisinde sadece İngiliz ve Hindu muhalefetiyle değil, aynı zamanda Cemiyet-ül- Ulema, Ahrar-ı İslam ve Cemaat-ı İslami gibi cemaatler tarafından temsil edilen Müslüman bireylerin ve grupların fanatik milliyetçiliğiyle de mücadele etmiştir.

Pakistan'ının kuruluşundan sonra Tulu-ı İslam'ın temel amacı, ayrı bir Müslüman devleti olan Pakistan'ın kuruluşuna ilham olan dini ilkeleri yaymak ve İslam ideolojisini Pakistan'ın anayasasına dönüştürmektir.¹⁹⁴ Pakistan hareketi sırasında, Muhammed Ali Cinnah dini ilkeler ve değerler hakkında sürekli Pervîz'e danışmıştır. 1947'de Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasıyla İçişler Bakanlığında görev aldı ve 1954 yılında erken emekliliğe ayrıldı.¹⁹⁵ Geri kalan hayatını Kur'an hizmetine adadı. Emekliliğinin ardından anayasa hazırlık çalışmalarını yürüten İslâm Hukuku Komisyonu'na üye tayin edildiyse de (1957) General Eyyûb Han'ın askerî darbesi¹⁹⁶ (1958) yüzünden komisyon çalışmaları sona erdi. Pervîz 1958'de Karaçi'den ayrılarak Lahor'a yerleşti. Burada özel dersler verdi, kolej ve üniversitelerde okuyan öğrenci kesiminden büyük ilgi gördü. Özellikle Batı tarzı eğitim alan kesim onun yenilikçi düşüncelerine önem veriyordu."¹⁹⁷

Gulâm Ahmet Pervîz, Lahor'da kurduğu Kur'an eğitim Cemiyet'inin kurucu başkanı ve onun rehberliğinde kurulan Kur'an araştırma Merkez'inin direktörüydü. Hayatı boyunca süren araştırmalarıyla Kur'an öğretileri üzerine birçok değerli kitap yazmıştır.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Gulam Ahmed Pervîz, *Quaid-e Azam ka Tasawar-e Pakistan*, Tulu- İslam Trust Yayınları, Lahor 1975, s. 60.

¹⁹⁵ Gulam Ahmed Pervîz, *Maflum-ul Quran*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1961, s. 20.

¹⁹⁶ Salahuddin Ahmad, *Bangladesh Past and Present*, APH Yayınları, New Delhi 2004, ss. 151-153.

¹⁹⁷ Birişik, "Pervîz, Ghulam Ahmed", *DİA*, s. 248.

¹⁹⁸ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 32.

Karaçi’de kaldığı zamanlarda, orada haftalık Kur’an sohbetlerine başlamış daha sonra Lahor’a taşınmış ve sohbetlerine orada da devam etmiştir. Bu vesileyle kolej ve üniversite öğrencilerine, akademisyenler ve halka Kur’an öğretileri üzerine sayısız ders vermiştir. Pervîz’in Kur’an’a dair düşüncelerinde ve çalışmalarında Muhammed İkbâl ve Muhammed Aslam Caracpori’nin¹⁹⁹ büyük etkisi olduğu kabul edilir. İkbâl’in fikirlerini anlatmak için İkbâl Meclisi’ni kuran öncülerdendir.²⁰⁰

Bazım-ı Tulu-ı İslam adlı kurumda Kur’an öğretilerini yaymak için ülke çapında çalışmalar başlattı. Günümüzde birçok yabancı ülkede de Kur’an-ı Kerim’in öğretilerini yaymak için bu tür kurumlar hizmet etmektedir. Tulu-ı İslam Merkez, Tulu-ı İslamvakfı, Kur’an Araştırma Merkezi, Kur’an Eğitim Cemiyeti, Pervîz adına kütüphane ve araştırma merkezi, dünyada onlarca Tulu-ı İslam dernekleri, Pervîz’in sesli ve görüntülü Kur’an dersleri hizmet etmeye devam etmektedir.²⁰¹ Gulâm Ahmet Pervîz 1985 yılında Lahor’da vefat etmiştir.

Pervîz’in vefatından sonra Tulu-ı İslam’ın başına geçen kişiler sırasıyla şöyledir: Tuğgeneral Ezaz-u Din Ahmet Han, Ayaz Hüseyin Ensari, Muhammed Şerif Lovn, Doktor İnam-ül Hak, Muhammed Ekrem Rator ve Hurşit Envar. Günümüzde derginin editörü Muhammed Selim Ahter Han ve Tulu-ı İslam’ın başında Hurşit Enver bulunmaktadır.

2.2. Gulâm Ahmet Pervîz’in Eserleri

2.2.1. Lügatü’l Kur’an

Pervîz’e göre, Kur’an-i Kerim Allah’ın son kitabı ve insanlık için tek ve mükemmel hayat rehberidir. Bu kitap öyle ebedi hakikatleri kapsar ki zamanın değişmesi veya asırların geçmesiyle de bu ilahi mesaj etkilenmez. Bu kitabın barındırdığı hakikatler bütün âlemler için olduğundan hayatın her alanında ve tarihin her devrinde insanlığa rehber olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu kadar önemli bir kitabın hitabet dili de kapsamlı, geniş, çok derin olmanın yanında son derece saf, apaçık ve seçici olmalıdır. Kur’an’ın dili bir tarafta o kadar sade ve kolaydır ki normal halktan bir insan da bundan yararlanabilir ve diğer taraftan o kadar derin ve geniş

¹⁹⁹ Muhammed Aslam Cararpuri, Delhi’deki Camia Milliye İslimiye’nin öğretim görevlisiydi.

²⁰⁰ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, ss. 51-53.

²⁰¹ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 54.

kapsamlıdır ki müfekkireler de faydalanabilir. Kur'an'ın dili herkesçe anlaşılmalıdır.²⁰²

Bu düşüncesinde dolayı Pervîz, Kur'an'ın daha kolay anlaşılması için Kur'an'ın tüm terimlerini bir lügat şeklinde açıklamıştır. Bu lügat sadece bir sözlük değildir aynı zamanda Kur'an'ın öğretilerinin ansiklopedisidir. Bu sözlükte, Kur'an-ı Kerim'in her bir lafzının manaları güvenilir sözlüklere göre seçilmiştir. Sonra, bu sözcüklerin Kur'an'da farklı yerlerde neye göre, hangi manada kullanıldığı ve bütün olarak Kur'an-ı Kerim'in öğretilerindeki önemi ele alınmıştır. Bu sebepten dolayı bazı sözcüklerin anlamları beş sayfaya kadar uzamaktadır. Bunun amacı ise, Kur'an'ın sunduğu tasavvurların kâmil bir haritasını ortaya çıkarmak ve bu ilahi mesajın anlaşılması için her hangi bir engelin kalmamasıdır. Eğer bu sözlük baştan sonuna kadar detaylı bir şekilde okunursa, Kur'an-ı Kerim'in bütün öğretileri rahat bir şekilde anlaşılır demektir.²⁰³ Gulâm Ahmed Pervîz'in diğer bir eseri olan “ Mefhumu'l-Kur'an” in daha rahat bir şekilde anlaşılması için bu sözlüğe başvurmak gerekir. Mefhumu'l-Kur'an'da verilen ayetlerin senedi Lügat-i Kur'an'dan alındığı için bu iki eser birbirine bağlıdır.²⁰⁴

2.2.2. Mefhumu'l-Kur'an

Pervîz'in bu eseri ne Kur'an'ın mealidir ne de tefsiridir. Bu eserde Kur'an'ın anlamı Fatiha suresinden Nas suresine kadar çok açık bir şekilde sunulmuştur. Müellife göre, bu eseri okuyarak Kur'an-ı Kerim'in anlamları çok rahat bir şekilde anlaşılır.²⁰⁵ Mefhum-ul Kur'an üç ciltten oluşmaktadır. Bu eseri anlamak için Pervîz'in Lugat-ı Kur'an adlı eseri çok yardımcı olacaktır.²⁰⁶

2.2.3. Tevîbü'l Kur'an

Kur'an-ı Kerim hayatın bütün alanları için rehberdir. Bir mevzu hakkında sadece bir yerde bilgi vermesi, Kur'an'ın beyan tarzı değildir. Kur'an, bir konu hakkındaki bilgileri farklı yerlerde detaylı bir şekilde sunar. Bu sebepten ötürü

²⁰² G. A. Pervîz, *Lügatü'l Kur'an*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1960-1961, 1984, 1998, ss.7-20.

²⁰³ Pervîz, *Lügatü'l Kur'an*, Lahor 1960-1961, 1984, 1998, ss. 35-50.

²⁰⁴ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, ss. 165-169.

²⁰⁵ Birişik, Gulam Ahmed Perviz, *DİA*, ss. 247-249.

²⁰⁶ Daraz, *Dolat-ı Perviz*, s. 190.

Kur'an'ın emirlerini ve kanunlarını anlamak için farklı yerlerde de anlatılan o konu hakkında bilgi sahibi olmak gerekir yoksa konu bütün olarak anlaşılmaz.²⁰⁷

Gulâm Ahmet Pervîz bu zorluğu çözmüştür. O hayatının kırk yılını sarf ederek “Tebvib-ü'l Kur'an” adlı ansiklopediyi hazırlamıştır. Bu eserde yaklaşık iki bin dört yüz konu hakkındaki Kur'an'ın farklı yerlerinde olan ayetleri bir araya toplamıştır. Pervîz, ayetleri konularına göre sınıflandırmıştır.²⁰⁸

Bu eserde Kur'an konuları sınıflandırılmış ve bu sınıflandırılma şu prensiplere dayanmaktadır:

1-Bu eser Kur'an'ın indeksi veya fihristi değildir. Burada bir kelimenin mesela “Allah” Kur'an'da kaç kere geçtiği değil, Kur'an'da geçen konularının indeksidir. Örneğin; Kur'an, ekonomi nizamı hakkında hangi ayetlerde neler buyurmuştur.

2-Bu eserde ayetler yazılmadan direk ayet numaralarıyla konular derlenmiştir. Mealler her evde bulunur, Kur'an'ı anlamak için Pervîz'in “Mefhum-ul Kur'an” eserinden yararlanılabilir.

3-Bu eserden faydalanmak için referans verilen ayetin numarası önemlidir. Eğer numara doğru olarak bulunmazsa, bir iki ayet ileri veya geri bakılabilir. Ayet referansı şöyle verilmiştir; 2/40, bundan kasıt, ikinci suresinin (Bakara suresi) 40. ayetidir.

4-Bazı ayetler birden çok konu hakkında gelmiştir.

5-Kur'an'da olmayan fakat toplumda İslam'a isnat edilen şey hakkında “Bu Kur'an'da yoktur” diye yazılmıştır.

6- Müellifin dediğine göre, bu eser Kur'an'a hizmet için son çaba değildir. Eğer bir konu hakkında eksiklik görürseniz bizimle iletişime geçip yardımcı olabilirsiniz.

7-Bu eserde Kur'an'ın bütün konuları alfabe sıralamasına göre indekslenmiştir.²⁰⁹

2.2.4. Mirac-ı İnsaniyat

Allah, Kur'an-ı Kerim'i indirmiş ve Peygamber Efendimizin mübarek hayatını Kur'an ayetleriyle anlatmıştır. Peygamber Efendimizin hayatı, en doğru ve en güvenilir kişi olduğu için bütün insanlığa örnek olması sebebiyle en iyi şekilde

²⁰⁷ G. A. Pervîz, *Ma'fhum-ul Kur'an*, Tulu-ı İslam Yayınları, Lahor 1961, s. 30-31.

²⁰⁸ Birişik, Gulam Ahmed Perviz, *DİA*, ss. 247-249.

²⁰⁹ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 163-164.

anlatılmalıdır²¹⁰ ve Gulâm Ahmet Pervîz, “Miraç-ı İnsaniyet” adlı eserinde bunu ele almıştır. Bu eserde Peygamber Efendimizin mübarek hayatı Kur’an’a göre anlatılmıştır.

2.2.5. Kitabu’t-takdir

Eserde ele alınan temel sular şunlardır: Acaba insanın kaderi önceden mi yazılmıştır? Acaba her şey Allah’ın isteğiyle mi gerçekleşir? Acaba fakirlerin kaderinde hayatları boyunca sürünmeleri mi yazılmıştır? Acaba Allah mı böyle istemiş? Acaba ölüm için kesin gün belirlenmiş midir yoksa o gün değişebilir mi? Bazı çocuklar neden doğuştan kör, sağır, topal veya engelli olur. Acaba bu da Allah’ın isteği midir? Eğer Allah katında adalet varsa, neden zalimleri zulmetmekten alıkoymuyor? Acaba dua ile kader değişir mi? Eğer değişmiyorsa o zaman biz neden dua ediyoruz? vb. sorunlar tarih boyunca sürekli tartışılmış konulardandır.²¹¹ Bu ve bunlara benzer diğer sorular “Kader” konusuna girmektedir ve bu konu insan zihnini her zaman meşgul etmiştir. Gulâm Ahmet Pervîz ise; bu tartışmalı konuyu “ Kitabu’l-takdir” eserinde ele almıştır. Pervîz bu eserini okuduktan sonra insan aklında kader ile alakalı her hangi bir soru kalmayacağı ifade etmektedir.²¹²

2.2.6. Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk (r.a)

Pervize göre “İslam mezhep değil dindir. Yani özgür bir devlet için olan hayat nizamıdır ve bu nizam sadece özgür bir devlet içinde kurulabilir. Bu özgür devlet, Kur’an’ın hükümlerini ve değerlerini uygulayabilir. Bir devleti devlet yapan, kanun ve düzenin bütünüdür. Bu düzenin oluşumu Peygamber Efendimizin döneminde başlamış olsa da, Hazret Ömer r.a’ın hilafet döneminde mükemmel hale gelmiştir.²¹³ Peygamber Efendimiz ’in vefatından sonra Hazret Ebu Bekir halife olmuşsa da onun hilafeti çok kısa sürmüştür. O hilafetin iki buçuk yılında kabilelerin kargaşalarıyla uğraşmıştır. İslam’ın hayat nizamı onun döneminde tamamlanmamıştır. İslam’ı, hayat nizamı olarak anlamak için Hazret Ömer’in hilafet dönemini bilmek gerekir.”²¹⁴ Bu sebepten

²¹⁰ G. A. Pervîz, *Miraç-ı İnsaniyat*, Tulu-ı İslam Trust, Karaçi 1949, s. 21-23.

²¹¹ G. A. Pervîz, *Kitab-ul Takdir*, Tulu-ı İslam Trust, Lahor 1971, s. 15, 25, 29, 45, 50.

²¹² Daraz, *Dolat-r Pervîz*, s. 210.

²¹³ G. A. Pervîz, *Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1961, ss. 29-35.

²¹⁴ Pervîz, *Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk*, s. 40.

dolayı Pervîz, “Şahkar-ı Risalet” adlı eseri kaleme almıştır. Bu eserin son babında ise, Hazret Ömer’in hilafetinden sonra İslam’ın karşılaştığı sorunları ele almıştır.²¹⁵

2.2.7. Esbab-ı Zeval-i Ümmet

Perviz bu eserinde İslam toplumlarının tarihte ve günümüzde çöküş nedenlerine kafa yormaktadır. Ona göre evde ya da ofiste, pazarda veya mağazada, trende, otobüste, düğün ya da cenazede, nerede olursanız olun, herhangi bir yerde iki Müslüman bir araya geldiğinde, Müslümanların düştüğü durumlar hakkında mersiyeler okur ve ağıtlar yakarlar. İlk zamanlarda, ümmetin sadece sefalet, yoksulluk içinde olduğu, insanların yiyecek ekmek, giyecek elbise ve barınacak ev, hastalansalar ilaç alacak para, ölseler tedfin için imkânı olmadığı konuşulurdu.²¹⁶

Fakat günümüzde bu sorunların yanı sıra, ahlaksızlık, yalancılık, imansızlık, hırsızlık, kara borsacılık, rüşvet, faiz ve namussuzluk gibi sorunlar da toplum içinde yer almıştır. Kişisel sorunları bir kenara bırakıp, kavimlere bakacak olursak, her ülkede Müslümanlar acınacak durumdadırlar. Halk cehalet ve yoksulluk içindedir. Yöneticiler ise hain ve gaddardırlar.²¹⁷ Günümüzde Müslümanlar dünyanın her yerinde neden rezalet ve sefalet içinde kalmışlardır? Bunu sebebi nedir?²¹⁸

1949 yılında Tulu-ı İslam dergisinde bu soru sorulmuş okuyucular tarafından gelen farklı cevaplar daha sonraki baskılarda yayınlanmıştır. Sonunda Pervîz, bu konu hakkında çok detaylı bir makale ele almıştır. Bu makale 1950 Ocak ve şubat dergilerinde mevcuttur. Bu makale o kadar beğenilmiştir ki, Pervîz, 1952 yılında tekrar bu konu hakkında yazmak zorunda kalmıştır. Müslümanların sefalet içinde kalmaları o kadar derin ve önemli bir konudur ki, ne kadar yazılırsa yazılsın, her zaman buna ihtiyaç vardır. Pervîz, yoğun istekler üzerine Mart 1952, 1956 ve 1962 yılında tekrar bu konuyu ele almıştır. Bu süreç içerisinde bu konu hakkında Pervîz’e farklı sorular sorulmuş ve farklı itirazlar edilmiş. Pervîz, tüm bu soru ve itirazların cevabını bu eserde ele almıştır.

Soru şudur; biz Müslümanlar neden o kadar zillet, sefalet, yoksulluk içindeyiz ve biz neden şerefimizi kaybettik? Bu soru çok derin bir ilgi ister.

²¹⁵ Pervîz, *Şahkar-ı Risalet: Hz. Ömer Faruk*, s. 531.

²¹⁶ G. A. Pervîz, *Esbab-ı Zeval-i Ümmet*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Karacı, 1952, 1956, s. 30-40.

²¹⁷ Pervîz, *Esbab-ı Zeval-i Ümmet*, s. 50-52.

²¹⁸ Pervîz, *Esbab-ı Zeval-i Ümmet*, s. 70.

“Evvela toplumumuzda bu soru hiç dikkate alınmaz ve ona ehemmiyet verilmez. Eğer bu soru hakkında bir konuşma açılırsa da doğru düzgün bir cevap sunulmadan, bu soru duygularımız altında ezilip kalır. Kendilerini dinin sorumlusu veya dinin varisi ilan eden kesim, bu soruyu duyup sinirlenir ve bu tür soruların merkezinin Avrupa veya dinsiz materyalistlerin olduğunu iddia ederler. Onlara göre materyalistlerin hayatının amacı bu dünyada mutluluk ve refahtır. Onlar “ruhanilik veya maneviyata” inanmazlar, Allah ve Resulü ile hiç alakaları yoktur. Allah’ın kullarının nihai hedefi ahiret hayatıdır ve onların ebedi olarak kalacağı yer orasıdır. Bu dünya geçici bir karavandır ve insan burada yükünü hafifletmek için kısa bir süreliğine kalmaktadır. Karavanda dinlenen insan, karavanın binasını merak etmez. O kısa bir süre veya sadece bir gece orada durup sabah yola koyulacaktır.”²¹⁹

Bu tür vaazlar, İslam’ın öğretileri olarak sunulmaktadır diyen Pervize göre. insanlar, özellikle gençler bu tür şeyleri duyduklarında, İslam’ı, gelişmenin ve ilerlemenin önünde en büyük engel olarak görürler. Bu yüzden gençler, bu tür inançların, mescidin dört duvar içerisinde sınırlı kalması gerektiğini ve dünyevi işlerin akıl ve fikir ile çözülmesi gerektiğine inanırlar. Onlara göre, geri kalmalarının sebebi bu tür inançlardır ve öncelikle bu inançlardan kurtulmaları gerektiğini düşünmeye başlarlar.²²⁰

Bu sorunun cevabı detaylı bir şekilde bu eserde ele alınmıştır. Yazar, Kur’an ışığında bütün şüphe ve itirazları gidermeye çalışmıştır. Eğer bu soruyla ilgileniyorsanız, Gulâm Ahmet Pervîz’in “Esbap-ı Zeval-ı Ümmet” adlı eserini kesinlikle mütalaa ediniz.²²¹

2.2.8. Nizam-ı Rububiyet

Pervizin toplumsal meseleleri ele aldığı bir diğer eseri de Nizam-Rububiyet isimli bu eserdir. Ona göre, ezelden beri insanın karşılaştığı sorunlardan bir ise “ekmek meselesidir”. Fakat günümüzde bu soru kapitalizm yüzünden insanlık için ölümcül bir konu haline almış, komünizm ve sosyalizm ise çökmüştür. Bu sorunun en rahat ve insanlık için en faydalı çözümü ise Kur’an-ı Kerim’in sunduğu ekonomi düzenindedir. Bu eserde, Kur’an-ı Kerim’de yer alan dini, siyasi, içtimai ve iktisadi sistemler ele alınmıştır. Doğu ve Batının ekonomik sistemleri eleştirilmiştir. Kur’an’ın

²¹⁹ Pervîz, *Esbap-ı Zeval-i Ümmet*, ss. 83-103.

²²⁰ Pervîz, *Esbap-ı Zeval-i Ümmet*, s. 125.

²²¹ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 211.

getirdiği ekonomik sistem geniş bir şekilde ele alınmıştır²²². Pervîz, Kur'an'ın ekonomi sistemini, “Nizam- Rububiyet” adlı eserinde sunmuştur.²²³

2.2.9. Cihan-ı Ferda

Perviz toplumsal sorunlar yanında doğrudan teolojik meseleleri de ele almaktadır ki bu eserlerinden birisi de Cihan-ı Ferda'dır. Eserde ele aldığı temel sorular Ölümünden sonra ne olacak? Herkesin kafasında bu soru canlanır fakat buna uygun cevap herhangi bir yerde bulunmaz. Çünkü insan zihni buna uygun bir cevap bulamaz. İnsan zihni sadece dünyevi hayatla sınırlıdır ve bu sorunun en iyi cevabını sadece ve sadece Kur'an-ı Kerim verebilir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, her şeyi bilen Allah'ın kitabıdır. Kur'an-ı Kerim'in bu hakikatlerini anlamak için geniş, derin ilim ve fikre ihtiyaç vardır.²²⁴ Pervîz, bu eserde, hayat ve ölüm, kıyamet günü ve oradaki hesap hakkında, amel defteri, mizan, cennet ve cehennem, ebedi hayat vb. konuları ele almıştır.

2.2.10. Bahar-ı Nuv

Bu eserde Pervîz'in makaleleri derlenmiştir. Kur'an'ın emrettiği yolu takip etmek için bu makaleler rehber olarak kullanılabilir. Kur'an'ın öğretileri insan zihnine ferahlık ve genişlik verir. Bu öğretileri anlamak için Pervîz'in makaleleri çok değerlidir.²²⁵

2.2.11. Kur'an ki Roshani Men Cihat

Perviz bu eserde cihat kavramını geniş perspektiften ele alır. Ona göre “Cihat” İslam'ın asıl ruhu ve dinin merkezi noktasıdır. Ancak cihat hakkında o kadar yanlış anlaşılmalara ve propagandalar uydurulmuştur ki bunun asıl hakikati perdeler arkasında saklı kalmıştır. Gulâm Ahmet Pervîz, diğer meseleleri Kur'an'ın ışığında ele aldığı gibi, bu konuyu da Kur'an-ı Kerim'in cihat hakkındaki hükümleri ışığında ele almıştır. Bu eserde, Batı medeniyetinin İslam hakkındaki propagandaları, cahiliye döneminde ve asr-ı saadet döneminde İslam'a karşı oyunlar, İslam'ın barış dini olduğunu, cihadın manası, cihat ve öldürme arasında fark, savaş halleri, Hinduizm, Budizm ve

²²² Birişik, “Pervîz, Gulam Ahmet” ,*DİA*, ss. 247-249.

²²³ G.A. Perviz, *Nizam-ı Rabubiyat*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1969, s. 78.

²²⁴ G. A. Pervîz, *Cihan-ı Ferda*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1960, s. 20.

²²⁵ Daraz, *Dolat-ı Perviz*, s. 197.

Hristiyanlık gibi dinlerin savaşmak hakkındaki görüşleri ve Kur'an'ın bu konu hakkındaki öğretileri konuları ele alınmıştır.²²⁶

2.2.12. Pakistan ka Mimar-ı Evvel

Hindistan tarihinde "Seyit Ahmet Han'ın konumu genellikle ijmâl edilir. Pervîz, bu eserinde, Hint Alt Kıtası Müslümanlarının büyük liderlerinin hayatını ele almıştır.²²⁷

2.2.13. Katl-i Mürtet, Gulâm aor Londiyan, Yetim Potey ki Miras

Gulâm Ahmet Pervîz bu eserinde, Mevdûdî'nin iki fikrine Kur'an'a aykırı olduklarını belirterek ve yine Kur'an-ı Kerim ışığında reddiye yazmıştır.

Bu eserde üç konu ele alınmıştır; İslam devletinin sınırları içerisinde yaşayan mürtet hakkında Kur'an'ın hükmü nedir? İslam devletinde, Kur'an ışığında cariye ve kölelerin hükmü nedir? Kur'an ışığında erkek torununun miras hakkı nedir?²²⁸

Pervîze göre, tarihimize göre bir halifenin haremde binlerce cariye olurdu. Başkentte köle ve cariyeleri satan pazarlar kurulurdu. Din önderleri, şeriatta bunların caiz olduğuna dair fetvalar vermişlerdir ve bu pazarlama hükümetin gölgesi ya da bilgisi dahilinde gerçekleşmekteydi. Din önderlerinin fetva ve fikirlerine ihtilaf edenler, onlara göre mürtet olurdu. Mürtedin cezası öldürme olduğuna göre onun öldürülmesi caizdir. Pakistan'ın kuruluş zamanında burada şariat kanunlarının uygulanması hakkında sorular soruldu. Acaba burada köle ve cariyeler satılacak mı? Dini ihtilaflara düşen Müslümanların katli caiz mi olacak? Bu sorulara cevap olarak Ebu Ala Mevdûdî gibi büyük dini önderler zikri geçen konularda şariat hükümlerinin uygulanması gerektiğine dair yazılar yazmışlardır.²²⁹

Mevdûdî'nin bu fikirlerine cevap olarak Pervîz detaylı şekilde makaleler yazmıştır. Pervîz'e göre; Kur'an öğretilerinde kölelik ve mürtedin katledilmesi kesinlikle caiz değildir. İslam bunlara izin vermez.²³⁰

²²⁶ G.A. Pervîz, *Kur'an ki Roshani mein Cihat*, Tulu-i İslam Trust Yayınları, Lahor, 1967, s. 9, 37, 53, 66.

²²⁷ G. A. Pervîz, *Pakistan ka Mimar-ı Evvel*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1978, s.21.

²²⁸ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 185.

²²⁹ G. A. Pervîz, *Katl-i Mürtet; Gulam aor Londiyan; Yetim Potey ki Miras*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1976, s. 15.

²³⁰ Pervîz, *Katl-i Mürtet; Gulam aor Londiyan; Yetim Potey ki Miras*, s. 65

Eserde ele alınan üçüncü konu ise; dini önderlere göre, eğer bir erkek torunun, dedesi sağ iken babası vefat ederse, o erkek torun, dedesinin mirasından payını alamaz. Pervîz, bunun da tamamen Kur'an'a aykırı olduğunu savunmuştur. Daha sonra devlet kanunları, yetim erkek torunun, dedesinin mirasından pay alabilir fikrini kabul etmiştir.²³¹

2.2.14. İslami Muaşeret

Pervizin eserleri arasında bu eser farklılık arz eder. Eserde Perviz ihtilafli dini tartışma alanlarından farklı bir konuya yönelmekte adab-ı muaşeret konusunu ele almaktadır. Buna da çocuklarla ilgili önemli gördüğü hususları ele alarak başlamaktadır. Sonra çocuklar dediler ki: Babacım! Neden bizi sevginden mahrum ettin? Siz söylemiyor musunuz ki kavmin inşasındaki temel çocuklardan oluşur, çocuklar hangi fikir, düşünce ve eğitimle beslenirlerse, kavim de o fikir ve düşünce üzerinde inşa edilir. Çocuklar kendi arzularında haklıdırlar.²³²

Yukarıda zikredilen düşünceden dolayı Pervîz “ İslami Muaşeret” adlı eseri kaleme almıştır. Bu eserde günlük hayatla ilgili Kur'an'ın hükümleri çok basit ve çekici tarzda beyan edilmiştir.²³³ Bu eserde; İslam nedir? Allah ve insanın kanunları arasındaki fark nedir? İman nedir? İslam toplumu nasıl inşa edilir gibi sorulara cevap aranmaktadır. İnsanlığa saygı, herkesin kendi sorumlulukları, kendi zatında bulunan vasıflar ve İslam'ın çalışma emri, gündelik yaşamın İslami olması, çalışarak kazanmaya ehil olan kişi kendisi çalışıp helal yollarla kazanmalıdır. Yeme içme, sağlık ve temizlik, israftan kaçınmak ve temiz ve düzgün giyinme, beden ve beyin temizliği, içki ve kumar, sarhoş eden her şey haramdır. Kolayca ve çalışmadan elde edilen mal caiz değildir. Fal bakmak ve iddia oynamak caiz değildir, konuşma üslubunda ahlaklı olma, doğru ve düzgün konuşma, hayâsız ve manasız konuşmaktan kaçınmak vb. günlük hayatımızı nasıl Müslümanca yaşamamız gerektiğini anlatan birçok konu ele alınmıştır. İlgili Bir toplumun Kur'an ışığında inşa edilmesi için bu konular incelenmelidir.²³⁴

²³¹ Pervîz, *Katli-i Mürtet; Gulam aor Londiyan; Yetim Potey ki Miras*, s. 100.

²³² Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 199.

²³³ G. A. Pervîz, *İslami Muaşarat*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1945, s. 15.

²³⁴ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 195.

2.2.15. İkbal aor Kur'an

Perviz açısından İkbal rehber figürdür. Muhammed İkbal İslam dünyasının büyük bir âlimi ve filozofudur. Asırlar sonra, İslam'ın doğru tasavvurunu Müslüman topluma sunmuştur.²³⁵ Gulâm Ahmet Pervîz, Muhammed İkbal'in Kur'an-ı Kerim hakkındaki düşüncelerini doğru bir şekilde aktarmak için *İkbal ve Kur'an* adlı eseri yazmıştır. Bu eser iki ciltten oluşmaktadır.²³⁶

2.2.16. Meclis-i İkbal

Tulu-u İslam dergisinde "Meclis-i İkbal" adı altında Muhammed İkbal'e ait olan "Esrar-ı Hudi ve Ramuz-ı be Hudi (İkbal 1915)" adlı iki eserine şerh yazmıştır. Bu şerh yayınlanınca, İkbal'in Kur'an-i Kerim hakkındaki görüşleri ve mesajları daha kolay anlaşılır hale gelmiştir. Bu şerh makaleler şeklinde Tulu-u İslam dergisinde yayınlanırdı. Şerh bittiğinde yoğun istek üzerine tüm makaleler kitap halinde bastırılmıştır. Meclis-i İkbal eseri iki ciltten oluşur ve ikinci ciltte Mevlana'nın Mesnevi'sine şerh yazmıştır.²³⁷

2.2.17. Tasavvuf ki Hakikat

Pervizin tasavvufa yaklaşımı olumsuzdur. Bu konudaki eleştirel yaklaşımını bu eserde ortaya koymuştur. Ona göre tasavvufun, dinin aslı olduğu iddia edilmektedir. Ancak çok az sayıda insan tasavvuf hakkındaki gerçekleri, tarihini ve İslam ile bağlantısını bilir. Pervize göre, Kur'an-ı Kerim'de İslam'ın maksadı; Doğanın güçlerini fethetmek ve Kur'an-ı Kerimin sınırları içerisinde kalarak, toplum için öyle bir düzen kurulmalı ki hem dünya hayatı sevinçli ve başarılı olsun, hem uhrevi hayata hazırlık olsun.²³⁸

Perviz'e göre dinin amacı budur, ancak tasavvuf ise hayatın bu iki amacına karşıdır. Tasavvufun talimi ise şöyledir; "Bu kâinat bâtıldır, bu kâinatın gerçekte vücudu yoktur. Bu yüzden doğanın güçleri ve onların fethetmesi tasavvur bile edilemez. İnsan hayatın amacı bir kişinin "manevi gelişmesidir". Bu manevi gelişme meditasyonlar ve riyazetler sonucunda hâsıl olur. Böylece tasavvufta toplum tasavvuru yoktur. Keşif, ilham ve kerametler bu manevi gelişmenin göstergeleridir. Kur'an,

²³⁵ Mehmet S. Aydın, Muhammed İkbal, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, ss. 17-23.

²³⁶ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 213.

²³⁷ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 220.

²³⁸ G.A Pervîz. *Tasavvuf ki hakikat*, Tulu-u İslam Trust Yayınları, Lahor 1981, s. 27.

öğretilerini ve mesajlarını ilim ve basiret yönüyle sunmaktadır ve deliller ışığında ikna etmektedir. Tasavvuf ise ilim ve aklın düşmanı ve delilleri reddedendir”.²³⁹

Yukarıda anlatıldığı gibi tasavvuf ve İslam birbirine zıttır diyen Perviz bu sebepten dolayı tasavvuf düşüncesine tepki göstermiştir. Pervîz’e göre toplum olarak biz bu tür mezhepler ve akaitleri bırakıp Kur’an’ın toplum nizamına geçmeliyiz. Toplum, manevi olarak gelişmiş tek bir kişinin arkasına takılıp kalmamalıdır. Bu düzen Kur’an’a aykırıdır, bu sadece tasavvufla sınırlı değildir. İslam şöyle bir alçak seviyeye indirilmiştir, artık kurtuluş o tek kişiye itaat etmekle ve ona ait bazı adetleri yerine getirmekle mümkündür²⁴⁰.

Pervîz, bu tür Kur’an’a aykırı düşüncelere karşı ciddi mücadeleler vermiştir. Pervîz’in verdiği bu mücadele, Kur’an fikrinden beslenerek yazdığı sayısız eserlerden anlaşılmaktadır. Dine aykırı bu düşüncelere karşı İslam dinini ve Kur’an görüşünü sürekli dile getirdiği için bazı mezhep liderlerine ve tasavvuf önderlerine karşı gelmiştir. Bu sebepten dolayı Pervîz’e karşı sürekli propagandalar yapılmıştır. Pervîz’e göre “Din” Allah tarafından temellendirilmiş ve Kur’an-ı Kerimde beyan edilen, Peygamber Efendimizin ahlakından ibaret mükemmel bir hayat nizamıdır.²⁴¹

Pervîz ilk kez Tasavvufun hakikat ve tarihini ele alarak, bu eseri yazmıştır. Bu eserde, Kur’an-ı Kerim ve tasavvuf âlimlerinin eserleri ışığında “Tasavvufun İslam” ile ilişkisini açıklamayı hedeflemiştir. Pervîz’in bu eserinin ikinci bölümü “İkbal ve Tasavvuf ”tur.²⁴² Bu eser okuyucunun fikir ve vicdanında inkılap uyandırmaktadır. Eser, Tulu-ı İslam’ın resmi internet sitesinde mevcuttur.

2.2.18. Mezahip-i Âlem ki Asmani Kitaben

Kutsal metinlerle mukayeseli Kur’an Tarihi diyebileceğimiz bu eserde Perviz Tevrat, İncil, Rama ’en, Mahabaharat, Budhmat, Caynmat, Mecusilik, Taoizm gibi dünya dinlerinin kitapları nasıl oluşturulmuş, hangi aşamalardan geçmiştir ve şuan hangi durumdadırlar ve en sonunda Kur’an-ı Kerim’in toplanması ve korunması süreci nasıl gerçekleşmiştir gibi sorulara cevap aramaktadır. Bu eserde Kur’an-ı Kerim

²³⁹ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, ss. 42-48.

²⁴⁰ Pervîz, *Tasavvuf ki Hakikati*, s. 300.

²⁴¹ Pervîz, *Tasavvuf ki Hakikat*, s. 250

²⁴² Pervîz, *Tasavvuf ki Hakikat*, s. 241.

dışında hiçbir din kitabının asıl halinde olmadığı deliller ve senetlerle ispatlanmaya çalışılmaktadır.²⁴³

2.2.19. Firdos-ı Gum Gušta ve Selsebil

Pervizin farklı dini ve sosyal konularla ilgili makalelerinin derlendiği bir eserdir. Ona göre, insanın hayatında iyi ve kötü günler olur. Bu zor zamanlarda eğer doğru yol seçilmezse, kavimlerin ve ümmetlerin kafileri helak olurlar. Bu zorlu yollarda, en doğru rehberliği yapması için Allah Kur'an-ı Kerim'i indirmiştir.

Gulâm Ahmet Pervîz, makale ve sohbetlerinde Kur'an'ın öğretilerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. İnsanın kişisel ve toplumsal yaşamını ilgilendiren bütün konuları ele almıştır. Pervîz'in makaleleri ve dersleri toplumu bilgilendirmek için çok yararlıdır. Bunlardan bilgi edinmek için Firdos-ı Gum Gušta ve Sel Sebil adlı iki eser mütalaa edilebilir. Bu eserlerde, dünyadan kurtuluş, savaş, kaybedilmiş cennet, amelsiz iman, İslam ve bilim, Allah'ın padişahlığı, İslam ve Mezhepçiliği, tüm dinler eşit midir? Kuran ve tarih, Müslümanın hayatı, yeryüzünün sahibi kimdir? Kur'an'da ekonomi sistemi, İnsanın gözü ve Kur'an ışığı gibi konular ele alınmıştır.²⁴⁴

2.2.20. Kur'ani Faysaley

Güncel dini problemler alanıyla ilgili görüş ve fetvalarının yer aldığı bir eserdir. Namaz, oruç, zekât, sadaka, miras, vasiyet, nikâh, talak, içki, kumar, berat gecesi, fotoğraf çekilmek, musiki, sinema, şiir programları, arazi meseleler, Vahiy ve ilham, Tarih ve Kur'an, ümmetin merkezi, cariyeye ve köleler vb. gibi hayatın çok farklı alanlarıyla ilgili konulara dair kanaat ve fetvaların yer aldığı eser iki ciltten oluşmaktadır.²⁴⁵

2.2.21. Berk-ı Tur

Pervîz bu eserde, bir tarafta Hazreti Musa as ve Firavun, diğer tarafta mezhep önderliği yapan Hâmân ve kapitalist nizamın temsilcisi Karun konularını ele almıştır.²⁴⁶ Bunun yanı sıra Beni İsrail'in yükseliş ve zevalinin destanı da ele

²⁴³ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, S. 210.

²⁴⁴ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 214.

²⁴⁵ Pervîz, *Kur'ani Faysaley*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1979, s. 35.

²⁴⁶ Pervîz, *Bark-ı Toor*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Karaçi 1956, s. 2-77, 92- 133.

alınmıştır. Hazreti Musa, Beni İsrail ve Firavun hakkındaki bütün görüşler Kur'an ışığında ele alınmıştır.

2.2.22. Şule-i Mestur

Hazret İsa (a.s)'ın hayatı ile ilgili bir eserdir. Onun doğum ve ölümü hakkında zıt inançlar ve görüşler bulunur. Pervîz'in bu eseriyle, Hazreti İsa (a.s)'ın hayatıyla ilgili bütün sır perdeleri aralanmıştır. Pervîz, Kur'an ışığında Hazreti İsa (a.s)'ın hayatını ve davetini incelemiştir.²⁴⁷

2.2.23. Cû'ey Nur

Eserde peygamber kıssaları yer almaktadır. Her gelen Peygamber getirdiği mesajı halka ulaştırmak için mücadele etmiştir. Hemen hemen her kavim, ilahi mesajı hemen kabul etmeyip Peygamberleri uğraştırmıştır. Bazı kavimler bu mesajı kabul etmiş ve bazıları reddetmiştir. Tarih, Peygamberlerin mücadeleleri ve kavimlerin inkârları sonucunda uğradığı azap örnekliğiyle doludur²⁴⁸ diyen Perviz bu kıssalardan bazıları bu eserde ele alınmıştır. Bu eserde Hazreti Nuh'tan Hazreti Şuayb'a kadar Peygamberlerin ve kavimlerinin kıssaları detaylı bir şekilde Kur'an ışığında ele alınmıştır.²⁴⁹

2.2.24. Selim Key Nam Hutut

Bu eserin hayali karakteri Selim adlı bir gençtir. İnsanların din hakkında şüpheleri ve itirazları olabilir. Özellikle okuyan gençler, şüphe ve itirazlara maruz kalabiliyor. Onlar soru sorduklarında, kızarak onları cevapsız bırakmamalısınız. Eğer böyle yaparak onların şüphe ve itirazlarını bastırmaya çalışırsanız, bu doğru olmaz. Onların şüphelerini, delillendirerek, ilim ve basiretle gidermek gerekir. Deliller sunmak için çekici ve yumuşak bir yöntem kullanılmalı.²⁵⁰

Bir kişinin zihninden şüphe ve itirazlar gidermek için "Selim Key Nam Hutut" adlı eser tavsiye edilebilir. Bu eserde, gençlerin şüphe ve itirazlarına detaylı bir şekilde

²⁴⁷ G. A. Pervîz, *Şule-i Mestur*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1984, s. 20.

²⁴⁸ G. A. Pervîz, *Cû-ey Noor*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Karaçi 1956, s. 20.

²⁴⁹ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 196.

²⁵⁰ Pervîz, *Saleem key nam Hutut*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1957, ss. 7-12.

cevaplar yazılmıştır. Eserin adında geçen “Selim” kelimesi “selim akıl” için kullanılmıştır. Bu eser üç ciltten oluşmaktadır.²⁵¹

2.2.25. Tahire key Nam Hutut

Bu eserin karakteri Tahire adlı hayali bir kızdır. “Selim Key Nam Hutut” eserinden sonra Gulâm Ahmed Pervîz, bu eseri kadınlar için yazmıştır. Kur’an-ı Kerim’in kadınlara ne kadar değer verdiğini, hayat yolculuğunda erkeklerin yanında omuz omuza yürümelerinin yöntemleri ve evlilikten sonra aile hayatında nasıl mutlu olacağını beyan etmiştir.²⁵² Bu temiz kadınların rahminden doğan çocukları yetiştirmek için onların sorumlulukları ele alınmıştır. Bu kitap kadınlar için harika bir rehberdir.

2.2.26. İblis ve Âdem

Pervizin ilgi alanının çeşitliliğini ya da serlerinde çok geniş yepazede yer alan konuları ele aldığını göstermesi açısından bu eserin içindekiler başlığından bir seçki sunmak istiyoruz: İnsan nasıl yaratılmıştır? Âdem’in kıssasından ne ders çıkar? İblis, şeytan, melekler ve cinlerden ne kastedilmektedir? Vahyin makamı nedir? Aklın makamı nedir? Melekler babında “Ruh ”tan kasıt nedir? Risalet ne demektir? Risalet’in makamı nedir? İnsani hayatın sorunlarının çözümü için vahye neden ihtiyaç vardır? Evrim teorisi ve Materyalizm nedir? Kur’an ve evrim teorisi? Mezhepçilik? Acaba tüm mezhepler/ fırkalar eşit midir? İlahi hükümetin anlamı nedir?

Bu sorular ve bunlara benzer sorular Kur’an, ilim ve basiret ışığında açıklanmıştır.²⁵³

2.2.27. Man o Yazdan

Pervizin doğrudan uluhiyyet konusunu ele aldığı bir eserdir. Hemen hemen dünyadaki her dinde “ilah” inancı vardır, fakat Kur’an onların bu inancını doğru kabul etmez. Çünkü onların ilah tasavvuru doğru bir tasavvur değildir. İlah’ın doğru tasavvuru Kur’an’dadır.²⁵⁴ Gulâm Ahmet Pervîz, Kur’an’ın İlah tasavvurunu bu eserde detaylı bir şekilde ele almıştır. Allah tasavvurunun yanında, biz neden Allah’a inanırız

²⁵¹ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 303.

²⁵² Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 305.

²⁵³ G.A. Pervîz, *İblis o Âdem*, Alimi’in Press, Lahor 1945, s. 2, 37, 73, 95, 143, 170, 179, 309.

²⁵⁴ G. A. Pervîz, *Man o Yazdan*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1958, ss. 15-17.

ve bizim Allah'la ne ilişiklerimiz var gibi sorular da ele alınmıştır. Bu eserde Allah'ın varlığı, isimleri, sıfatları, fiilleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.²⁵⁵

2.2.28. Husn-ı Kirdar ka Nakş-ı Tabinda

Bu eserde Pakistan'ın kurucusu olan Muhammed Ali Cinnah'ın karakteri²⁵⁶, İslami bir ülke kurmak için tek başına verdiği mücadeleyi ele almıştır. Bu eserde iki önemli makale büyük bir ün kazanmıştır: Muhammed Ali Cinnah Pakistan'ı laik bir devlet mi yapmak istiyordu?²⁵⁷ Muhammed İkbâl ve Muhammed Ali Cinnah'ın gözünde, iki millet nazariyesi.²⁵⁸

2.2.29. Kur'ani Kavanin

Pervîz bu eserinde hukuk ve devlet işleriyle ilgili konuları Kur'an ışığında ele almıştır.²⁵⁹

2.2.30. İnsan Ney Kiya Soça?

Kur'an, insani hayatın temel sorunları ve kâinatın önemli hakikatlerinden bahsetmektedir. İnsani yaşamın sorunları ve kâinatın hakikatleri o kadar geniş ve derindir ki, insan akli tek başına bunları çözemez. Gulâm Ahmet Pervîz bu konuyu Kur'an ışığında ele almıştır.

Bu meseleler ve hakikatler hakkında, Platon'dan günümüze kadar olan düşünürler, tarihçiler, âlimler, siyasi ve iktisadi uzmanların bilim tahkiklerine bu eserde yer verilmiştir. Bu kitabı incelemekle, siz diğer onlarca kitabı incelemekten kurtulursunuz. Bu kitabı okumakla hem hakikati hem insan akli için vahye olan ihtiyacı da anlamış olacaksınız.²⁶⁰

Bu eserde; mekanik hayat tasavvuru, mekanik ilim ve ahlak nazariyesi, günümüz materyalistlerin tahkikleri, tabiat, ahlak, siyaset, iktisat, batı medeniyeti, kültür ve medeniyet arasındaki fark, insan ve harici kâinat arasındaki tezâ, insanların kendi

²⁵⁵ Birışık, "Pervîz, Gulam Ahmet", *DİA*, s. 247-249.

²⁵⁶ Pervîz, *Husn-e Kirdar ka Nakş-ı Tabinda*, Tulu- ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1981, s. 3.

²⁵⁷ Pervîz, *Husn-e Kirdar ka Nakş-ı Tabinda*, s. 44.

²⁵⁸ Pervîz, *Husn-e Kirdar ka Nakş-ı Tabinda*, s. 57.

²⁵⁹ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s.160.

²⁶⁰ G.A, Pervîz, *İnsan ne kia socha?* Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Karaçi 1955, ss. 10-20.

aralarındaki tezatlar, insanın kendi zatıyla tezat, din ve mezhepçilik gibi konular ele alınmıştır.²⁶¹

2.2.31. İslam kiya hei?

Dini-toplumsal konulara dair bir başka eser de budur. Pervize göre “biz inanıyoruz ki İslam, insanlığın bütün sorunlarına çözümünü sunar. Lakin İslam nedir diye sorulursa, farklı fikir ehlerinden çeşit çeşit cevaplar gelir. Bu cevaplar namaz, oruç, haç ve zekâtın fazlasını kapsamaz. Bu İslam değildir, böyle bir İslam insanlığın sorunlarına çözüm üretmez. İslam, hayat için bir nizamdır. Bu nizamın temelleri değişmeyen kurallar üzerine kurulmuştur. Bu temel kural anlaşılmalıdır. İslam gerçek anlamda anlaşılır.²⁶²

Gulâm Ahmet Pervîz, İslami kuralları anlaşılır bir şekilde beyan etmek için bu eseri ele almıştır. Bu eserde ele alınan konular; Dinin temeli, insan ve hidayet kaynağı, akıl ve din, mükâfat-ı amel, kurtuluş, ebedi hayat, insanın gelişmesi, Ulûhiyet nizamı ve akli delili, siyasi nizam olarak din, kavimlerin kaderi, insan ve harici kâinat ve kadındır.²⁶³

2.2.32. Khuda aor Sermayadar

Geçim sorunu insanın tarihi kadar eski bir sorundur. Günümüzde çok önemli hale gelmiştir. Pervîz, bu eserde dünyadaki farklı ekonomi nizamlarını ele almıştır. İslami ekonomi nizamının taslağı, emlak, mülkiyet veya arazi sahipliği, arazi kanunları, ilk asırlarda tarım nizamı, İktisat ve sosyalizm, faiz, Tanrı ve kapitalizm, zekât, komünizm ve İslam, İslami sosyalizm veya Kur’an’ın sosyal nizamı, ulûhiyet nizamı ne zaman kurulacak? Mao Zedong ve Kur’an gibi farklı konuları ele almıştır.²⁶⁴

Gulâm Ahmed Pervîz yukarıda zikri geçen eserlerinin yanında sayısız konu hakkında makaleler yazmıştır. Başlıca tanınmış makaleleri şunlardır:

Kur’an ışığında kadın.

Müslüman ümmete karşı entrikalar.

İktisat ve Mümin

²⁶¹ Perviz, *İnsan ne kia socha?* s. 23, 44, 58, 36, 198, 258, 300.

²⁶² Pervîz, *İnsan kiya hei?* s. 50.

²⁶³ Daraz, *Dolat-e Pervîz*, s. 163.

²⁶⁴ G. A. Pervîz, *Khuda aor Sarmayadar*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1967, s. 15.

Âlim kimdir?

Kur'an'a karşı derin oyunlar

İslam nedir?

Namazın önemi nedir?

Pervîz'in bu eserlerinin yanında çok sayıda konferans ve sohbet videoları bulunmaktadır. Pervîz'in bu videolarının muhtevaları Tulu-ı İslam dergisinde yayınlanmaya devam etmektedir. Tulu-ı İslam Hareketi, günümüzde birçok ülkede Pervîz ve M. İkbâl'in fikirlerini dergi ve kitaplarla yaymaya devam etmektedir.

2.3. Görüşleri ve Önemli Çalışmaları

Bir çerçeve vermek gerekirse Pervîz, yeniliği savunan ve modernizm karşısında İslam reformunu savunan bir âlimdir. Kur'an'ın temel kaynak olarak alınması gerektiğini ve Kur'an'a uymayan hadislerin elenerek dini konularda çözümler bulmak gerektiğini savunmuştur. Pervîz hayatı boyunca dini konularda fikirler üretmiş ve fikirlerini Kur'an'la temellendirmeye çalışmıştır.

2.3.1. Pakistan'ın Bağımsızlığını Desteklemesi

Pervîz'in hayatını aktarırken ifade ettiğimiz gibi Pakistan'ın kuruluşundan önce Muhammed İkbâl, Pervîz'i Muhammed Ali Cinnah ile tanıştıran kişidir. Muhammed Ali Cinnah, Onu, Müslümanlara İslam'a göre yaşamaları fikrini aşlamak ve ayrı bir vatanda yaşama ihtiyacını popüler hale getirmek için vazifelendirdi. 1937-1938 yıllarında Cinnah'ın müşavirliğini yaptı. Muhammed Ali Cinnah onu Tulu-ı İslam dergisinin editörü yaptı ve Hindu kongreyi destekleyen bazı dini hareketlerden gelen propagandaya karşı koymak için vazifelendirmiştir.²⁶⁵ Pervîz'in devlet görüşü, devletin örgütsel modelindeki temeli "Kur'an-ı-Kerim ışığında Peygamber Efendimiz'in Medine'de kurduğu devlet olmalıdır. Ona göre, Kur'an'da belirtildiği gibi, İslam'a

²⁶⁵The volatile fusion: Origins, rise and demise of the "Islamic Left". *Dawn Gazetesi*, 23 Temmuz 2015.

göre yaşamak isteyenler, insanların koyduğu yasalara değil, Allah'ın buyurduğu kanunlara bağlı bir ülkede yaşamak zorundalar.²⁶⁶

Bağımsızlık mücadelesi sırasında, önde gelen Hindistan taraftarı olan Ebu El-Kelam Azad, tüm dinlerin evrenselliğini savunarak Pakistan'a karşı çıkmıştır. Pervîz, Ebu Kelam'ın evrensellik görüşüne karşı çıkararak Muhammed İkbal ve Muhammed Ali Cinnah'ı desteklemiştir.²⁶⁷ Pervîz, Ebu Kelam'ın bu evrensellik fikri sonucunda, insanlığı daha da bölen başka bir mezhebin doğacağını vurGulâmıştır. Bağdaşmayan fikirleri tek bir ideolojiyle birleştirmeye çalışmanın, daha büyük çatışmalara yol açacağına vurGulâmıştır. Pervîz'e göre, tüm dinlerin evrenselliği Müslümanların temel ihtiyaç olan " Tek bir Allah'a iman, Peygamber Efendimize inanmak ve buna göre yaşamak" olasılığını engellediğine işaret etmiştir.²⁶⁸

Bağımsızlıktan sonra Pervîz, Pakistan'ının devlet düzeni laik veya teokrasi olması gerektiğini savunanlarla aynı fikirde değildi.²⁶⁹ Her iki kavramın İslam'a aykırı olduğunu savunmuştur. Muhammed Ali Cinnah ve Muhammed İkbal da onunla aynı görüşteydiler.²⁷⁰ Pervîz, Pakistan'ının bağımsızlığından önce ve sonra da konuşmalarında devletin yönetim şeklinin, Peygamber yönetimindeki Medine olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁷¹

2.3.2. İslam ve Bireysel Özgürlük

Pervîz', Kur'an'ın bireysel özgürlüğe ne kadar önem verdiğini, her türlü otorite biçimini neredeyse tamamen geçersiz kıldığını vurgulamıştır. Bir kimsenin başkalarını kendisine itaat etmeye mecbur bırakma hakkı olmadığını savunmuştur. Görüşünü Al-İmran sürenin 79 ayeti²⁷² ekseninde savunmuştur²⁷³. Buna bağlantılı olarak, Pervîz "köleliğe" şiddetle karşı çıkmıştır. Pakistan'da köleliğin yasallaştırılacağı gibi muhalif görüşlerin haklı olmadığını, Kur'an'a göre köleliğin haklı bir temeli olmadığını ve

²⁶⁶ Gulam Ahmed Pervîz, *Islam: A Challenge to Religion*. Tulu-ı İslam Yayınları, Lahor 1968, ss. 224-230.

²⁶⁷ Arun Shourie, *The World of fatwa or the Sharia in Action*, Harper Collins Publisher, Yeni Delhi 1995, s. 50.

²⁶⁸ Saleem Gurmani, "Pervîz aor Fikre Pervîz ayk Ta'ruf", s. 7.

²⁶⁹ Gulam Ahmed Pervîz, *Quaid-ı Azam ka Tasawar-ı Pakistan*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1965, s. 5.30.36.

²⁷⁰ G.A. Pervîz, *Did Quaid-e- Azam want to make Pakistan a Secular state*, ed. Saleena Karim, çev. Saleena Karim and Fazal Karim, Tulu-ı İslam Yayınları, Lahor 2012, s. 5, 30, 36.

²⁷¹ Gulam Ahmed Pervîz, *Tehrik-ı Pakistan aor Pervîz*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1979, s.60.

²⁷² Allah'ın kendisine kitap, hüküm ve peygamberlik vermesinden sonra hiçbir insanın kalkıp insanlara "Allah'ı bırakıp bana kul olun" demesi düşünülemez. Aksine "Okuyup öğretmekte olduğunuz kitap ve yapmakta olduğunuz incelemeler gereğince Rabbin halis kulları olun!" der.

²⁷³ Charles Kurzman. *Liberal İslam: A Source Book*, Oxford University Press. Oxford 1998,s.24.

İslam'ın ilk günlerinden itibaren yasaklandığını belirtmiştir. Pervîz, Kur'an'da köleliği ifade etmek için kullanılan kelimeleri ve muhaliflerin köleliği haklı çıkarmak için kullandığı ayetleri geçmiş zamana göre doğru okunması gerektiğini yoksa farklı anlamlar ortaya çıkabileceğini savunmuştur.²⁷⁴ Ona göre, geçmiş tarihte yaşanan olumsuzlukların sorumlusu Müslümanlardır, Kur'an değildir.²⁷⁵ “Yerel ekonomi köle emeğine dayandığı için, köleliğin pratik yöntemlerle kaldırılmasına yönelik Pervîz, toplumun yavaş yavaş kölelikten uzaklaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Köleliğin ana kaynağının savaşlar olduğuna dikkat çekmiştir. Kur'an, savaş esirlerinin köleleştirilmesini yasakladığında, kölelik kapısının kesinlikle kapatıldığını ifade etmiştir. Dahası Kur'an-ı Kerim, kölelerin kurtuluşunu teşvik ederek, toplumdaki mevcut köleler serbest bırakılmıştır”.²⁷⁶

Pervîz ayrıca tek eşlilik çağrısında bulunarak ve normal demografik koşullar altında çok eşliliği reddetmiştir²⁷⁷. Kadınların uğradığı çeşitli ayrımcılıklar nedeniyle onlar arasında “aşağılık kompleksi” oluştuğunu ve bunun da erkekler tarafından kullanıldığını belirtmiştir.²⁷⁸ Allame Pervîz, Kur'an'ın, kadınları toplumun her alanında bağımsız varlıklarını ve eşitliklerini sağladığını ifade etmiştir. Kadın ile erkek cinsiyetleri arasında sadece birkaç biyolojik farklılık bırakarak tarihi esaretten kurtardığını iddia etmektedir. Kur'an'a göre kadınların çocuk yetiştirmek gibi belirli sorumlulukları vardır. Kadınlar çalışmak için özgürdürler, onlar kendileri için çalışabilirler ve kazandıkları neyse onlar içindir. Onlar erkekler gibi değildirler. Erkek kazandığıyla eve bakmak zorundadır.²⁷⁹

2.3.3. Din ile Mezhep Arasındaki Fark

Pervizin inancına göre “Kur'an doğal olarak dinde mezhepçiliğe (sectarianism) ve siyasette Hizipçiliğe/partizanlığa (factionalism) karşı çıkmaktadır. Mezhepler ve hizipler ümmette çekişme ve dağılmalara yol açar. Kur'an'a göre mezhepçilik (sectarianism) şirktir. Pervîz, bu görüşünü Rum suresi 31-32. ayetlerine dayandırır:

²⁷⁴ Bkz, G.A Pervîz, *Katli-i Mürtet; Gulam aor Londiyan; Yetim Potey ki Miras*, Tulû-i İslâm Yayınları, Lahor 1976.

²⁷⁵ W.G. Clarence-Smith, *İslam and the Abolition of Slavery*. Oxford University Press, New York 2006, s.198.

²⁷⁶ Pervîz, *İslam: A challenge to Religion*, ss. 6-212.

²⁷⁷ Clarence Smith, *İslam and the Abolition of Slavery*, s. 198.

²⁷⁸ Pervîz, *İslam: A Challenge to Religion*, ss. 292-309.

²⁷⁹ Pervîz, *İslam: A challenge to Religion*, s. 18.

“Bütün gönlünüzle O’na yönelin, O’na saygısızlıktan sakının, namazı kılın ve şirke sapanlardan, dinlerini parçalayıp her bir grubun kendindekini beğendiği fırkalara ayrılanlardan olmayın”.²⁸⁰

Pervîz din ile mezhep arasında ayırım yapmıştır. Ona göre “Din, tam bir yaşam kodudur” ve “mezhep ise papazlık, zanaat ve gelenektir”. Mezhep, kurallara ve ritüellere odaklanırken, Din ise; kalıcı eylemlere ve değerlere odaklanmaktadır. Mezhep, her ne kadar baskıcı ve haksız olsa da tamamen otoriteye bağlanmaya teşvik etmektedir. Din, insanlığı doğanın güçlerini fethetmeye teşvik ederken, aynı zamanda sosyal adaletsizliği ortadan kaldırarak toplumu ve insan durumunu iyileştirme çabalarına teşvik eder. Din, Marksistlerin iddia ettiği gibi bir afyon değildir, bilakis bir teşvik edicidir ve eyleme teşvik eder.”²⁸¹ Örneğin Pervîz’e göre; İslam’da “as-Salat düzeni” kavramı duadan çok daha fazlasını ifade eder.²⁸² Pervîz’e göre; Kur’an’da geçen “salat²⁸³” (الصلاة) kelimesi, duadan daha geniş ve kapsamlı olarak “sosyoekonomik” sistemi ifade eder. Kur’an’ın “Salat” ifadesi; temelinde Kur’an kanunları olan bir toplum olmasıdır. Bu toplumun oluşması için genellikle devlet tabanlı bir sistem olan “zekât” için emir verilmiştir. Pervîz’e göre zekât, evrensel refahı ifade eder”.²⁸⁴

Pervîz, Peygamberlerin rollerini yeniden yorumlayarak Kur’an’ın devrimci bir anlayışa sahip olduğunu savunmuştur. Pervîz’e göre Hazreti İsa devrimci bir kurtarıcıydı, Onun amacı İsrailileri Romalıların egemenliğinden kurtarmak ve aynı zamanda etik ilkeler üzerine bir toplum inşa etmektir. Tıpkı daha önceki Peygamberlerin yaptığı gibidir.²⁸⁵ Pervîz ayrıca, sosyo-politik mücadelelerle ilgilenmeyen ve tamamen ruhani bir karaktere sahip İsa imajının daha sonra icat edildiğini savunmuştur.²⁸⁶ Sonuç olarak Pervîz, Din ve Mezhepçiliğin asla birbirini içeren ifadeler olmadığını savunmuştur.

²⁸⁰ Rum, 30/ 31-32.

²⁸¹ Pervîz, *İslam: A Challenge to Religion*, ss. 50-67.

²⁸² Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, ss. 147-149.

²⁸³ Kavmi ise, "Ey Şuayb! Atalarımızın taptığı şeylerden yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana ibadetin (dinin) mi emrediyor? Oysa sen uyumlu ve akıllı birisin!" dediler. Hud,11\87.

²⁸⁴ Pervîz, *Kur’ani faiseley*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1987, s. 12.

²⁸⁵ Roland e. Miller, *Muslims and the Gospel*, Lutheran University Press, Minneapolis 2005, s. 123.

²⁸⁶ Gulam Ahmed Pervîz, *Şola-ı Mastoor*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1958, ss. 90-95.

2.3.4. Kur'an'ın Rasyonel Yorumu

Allama Pervîz'in yazıları modernizm ile ilişkilendirilmektedir.²⁸⁷ O, İkbâl'in "doğa bilimleriyle uzlaştırma" girişimini desteklemiş ve "mucizeler, melekler, cinler" ile ilgili ayetleri rasyonel bir şekilde yorumlamıştır. Pervîz, insanın akıl yeteneklerinin sınırlı olduğunu, kutsalın doğasını ve kaynağını kavramayacağını itiraf eder ve vahyin içeriğinin rasyonel bir şekilde anlaşılabilirliğini vurgular. O, geleneksel inanç sisteme karşı, Kur'an'da belirtilen "imani" savunmuştur.²⁸⁸ Ona göre, Kur'an'da belirtilen iman, okuyucunun eleştirel düşünmesini akıl gücünü kullanması gerektiğini ve kör inançtan uzaklaşmasını vurgular.²⁸⁹

2.3.5. Muhammed İkbâl'in Maarifu'l-Kur'an Tasavvuru

Muhammed İkbâl'in Maarif-ul Kur'an tasavvuru şöyle özetlenebilir: Kur'an-ı Kerim Arapça dilinde indirildiği için Arapça diliyle anlaşılabilir. Bu yüzden bunu Arapça diliyle okumak gerekir. Kur'an bir konuyu bütün olarak bir yerde açıklamaz. Farklı yerlerde farklı yönlerle bu konuyu açıklar. Bu yüzden bir konuyu anlamak için, o konu hakkında tüm ayetlere bakmak gerekir. Kur'an-ı Kerimi okurken her hangi bir harici unsurun etkisi altında kalınmamalıdır.²⁹⁰

Pervîz, Muhammed İkbâl'in bu görüşlerine dayanarak "Ma'arifu'l Kur'an" serisine başlamış ve "Allah" adlı ilk eserini 1928 yılında yayınladı, daha sonra bu eserin adını "Men ve Yezdan من و يزدان" olarak değiştirip yayınlamıştır. Sonra "Âdem ve İblis" adlı eserini yazdı. Bu eserde Âdem, İblis, Melekler, Cinler, Şeytan, Vahiy, Risalet vb. terimleri detaylı bir şekilde ele almıştır. Ma'arif-ul Kur'an'ın üçüncü cildi "Cu-ı-Nur جوئے نور", dördüncü cildi "Berk-i Tur برق طور" ve beşinci cildi "Şule-i Mestur شعله مستور" adlı eserleri yazdı. Bundan sonra Peygamberimiz Hazret Muhammed'in hayatı ile ilgili "Miraç-ı-insaniyet معراج انسانييت" adlı eseri yazmıştır. Vahye olan ihtiyacı ve önemini belirtmek için iki bin beş yüzyıllık düşüncüyü süzgeçten geçirerek "İnsan Ne Düşündü" adlı eserini yazdı. Bu eseri okuduktan sonra insan, hakikati araştırmak ve ona ulaşmak için, insani sorunların çözümü için insan aklının ne kadar yetersiz kaldığını ve vahye göre bu sorunların çözümünün ne olduğunu anlayabilir. Bu eserden sonra "İslam Nedir?" adlı eseri yayınlandı. Ekonomi

²⁸⁷ Nasim Ahmed Jawed, *Islam's Political Culture*, University of Texas Press, Austin 1999, s. 55.

²⁸⁸ Pervîz, *Islam: A challenge to Religion*, s. 121.

²⁸⁹ Hakkında bilgi olmayan şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur. İsrâ, 17\36.

²⁹⁰ Ghulam Ahmed Perwez, *İkbâl aor Kur'an*, Tulu-ı İslam Trust, Lahor 1979, s. 25.

sorunu bizim dönemimizin en vahim sorunudur. Bu soruna Kur'an'a göre çözümler sunmak için sayısız konferanslar vermiş ve birçok makale yazmıştır. Bu makalelerden bazıları "Allah ve Kapitalist" adlı eserinde yayınlandı. Buna ilaveten "Nizam-ı Rabubiyet نظام ربوبیت" adlı eserini yazdı. "Kader" sorunu yüzyıllardır tartışa gelmiştir. Bu sorunu Kur'an ışığında çözmek için "Kitab-ul Takdir کتاب التقدير" adlı eserini yazdı. "Ahiret" ile ilgili Kur'an'ın açıklamalarını "Cihan-ı Ferda جهان فردا" adlı eserinde ele almıştır. Böylece 40 yıllık emeğiyle Ma'arif-ul-Kur'an serisini tamamlamıştır²⁹¹.

Pervîz'e göre Kur'an'ın daha iyi anlaşılabilmesi için, Kur'an'da geçen kelime ve terimlerin doğru anlamlarının bilinmesi gerekir. Nitekim Kur'an'ın indirildiği dönemde kullanılan kelimeler ve o dönemdeki anlamlar ve o anlamların arka planı için yeni bir sözlüğe çok şiddetle ihtiyaç vardı. Bu maddi ve manevi olarak meşakkatli vazife için bir kişi yetmez, birçok kişinin yardımlaşarak yapması gereken bir vazifeydi. Ancak Pervîz pes edenlerden değildi, Kur'an terimleri ve mefhumlarından oluşan bu lügati tek başına hazırlamıştır. Bu lügati(sözlük) hazırlığında kendi Kur'an basiretinin yanı sıra yaklaşık elli tane Arapça sözlüğü referans olarak kullanmıştır.

Pervîz buna ilişkin ilginç bir olayı şöyle anlatmaktadır:

"Bu sözlük yaylandıktan sonra benle görüşmek için Irak'tan bir âlim geldi. Pakistan hükümetinin halkla ilişkiler kurumundan bir görevli de o âlimle birlikteydi. O âlim, Iraklı âlimlerden oluşan bir cemaatin Kur'an-ı Kerim sözlüğünü oluşturmak istediğini söyledi. Bu konuyla ilgili dünyanın neresinde Kur'an'ın sözlüğü için çalışmalar devam ediyorsa ya da bitmişse oradan destek alınması gerektiğini söyledi ve bunun için bana geldiğini söyledi. Bu sözlüğü hangi cemaatle, hangi âlimlerle birlikte hazırladığımı sordu. Ayrıca bunun tamamlanması ne kadar sürdü ve maliyeti ne kadar oldu tarzında sorular sordu. Ben Ona, bu sözlüğü yazmamda herhangi bir cemaat, herhangi bir maddi destek yoktu, onu tek başıma hazırladığımı söyledim. Bu kitaplarda gördüğünüz kitapların da kendi eserlerim olduğunu söyledim. Ben bir şey almak için içeri gittim, geri geldiğimde o âlim dalga geçer gibi orayı terk ediyordu. Onun bu davranışı anlaşılmazdı. Ben sebep sormak istemedim. Birkaç gün sonra halkla ilişkiler kurumundan gelen o memurla karşılaştım ve o âlimin o günkü tavrının sebebini sordum. Onun dediğine göre ben içeri gittiğimde o âlim şöyle demiş; bu adam doğruyu söylemek istemiyor. Tek başına bu kadar büyük bir sözlük hazırlanmaz hem

²⁹¹ Saleem Gurmani, "Pervîz aor Fikre Pervîz ka ayk Ta'ruf", s. 7.

bu kadar eser de yazılmaz. Yalan söylediği için bunun yanında oturup vakit kaybetmeyelim dediğini, söyledi. Ben ise gülümsedim ve üstelik ona bu dönemde hem devletin halka hizmet kurumunda memur olarak çalıştığımı söylemediğimi düşündüm.²⁹²

“Ma’arif-ul-Kur’an ve Lügat-ul-Kur’an’ın yanı sıra Allama Pervîz üç ciltlik “Mefhum-ul-Kur’an” adlı eseri de yazmıştır. Yaklaşık iki bin beş yüz konudan oluşan “Tebviib-ul-Kur’an تَبْوِيبُ الْقُرْآنِ” eserini ve “Matalib-ul-Furkan مطالب الفرقان” adlı tefsiri yazdı. Bu tefsirin yedi cildi yayınlanmıştır. Üç ciltten oluşan “Selim Adına Mektuplar” ve “Tahire Adına Mektuplar” Kur’an eğitiminin çok değerli eserleridir. Halka yönelik “İslami Muaşeret” ve Kur’an’ın beyan ettiği kanunlardan oluşan “Kur’an Kanunları” ve İngilizce “İslam: A Challenge to Religion” adlı faydalı eserler yazmıştır. Gulâm Ahmed Pervîz toplam 40 eser yazmıştır.”

2.3.6. Ebu El-Kelâm Âzâd’ın Tefsirine Eleştirisi

Allama Pervîz bu süreçte ilmi çalışmalarına devam etti. 1932 tarihinde Ebu el-Kelam Azad’ın tefsiri “Tercüman-ul-Kur’an’ın” ilk cildi yayınlandı. Ebu el-Kelam, Fatiha süresinin tefsirinde düşüncesini şöyle beyan etmiştir:

“Evrensel gerçekler dünyanın her dininde eşit olarak bulunur. Bu yüzden bütün dinler gerçektir fakat din mensupları dinlerin gerçekliğinden sapmıştır. İslam’a göre; eğer onlar unuttukları gerçeğe dönerlerse İslam’ın amacı tamamlanmış olur. Bu unutulmuş gerçek nedir? Bir olan Allah’a kulluk etmek ve salih ameller işlemek. Bu ise herhangi bir grubun mirası değildir. Bu ise bütün dinlere eşit olarak verilmiştir.”²⁹³

Pervîz’e göre Ebu el-Kelam’ın bu düşüncesi İslam’ın kökünü temelden yok etmektedir. Bu ancak bir Brahman Samacının düşüncesi olabilir, İslami bir fikir olamaz. Bu düşünceye reddiye olarak Pervîz detaylı bir makale yazmış ve Seyit Süleyman Nedvi’in idaresinde olan Maarif dergisinde 1933 yılında yayınlamıştır.

O dönemde Ebu El- Kelam şöhretli bir âlimdi. Yazı ve hitabetin padişahı sayılırdı. Âlimlerin safında “İmam-ul-Hint” sayılırdı. Onun tefsirine muhalefet (reddiye yazmak) edilmesi hem de molla olmayan biri tarafından olması, hiç kimsenin aklına gelmezdi. Ancak Allama Pervîz ilk olarak bu tefsiri eleştirmiştir²⁹⁴.

²⁹² Tulu-i İslam Merkez, “Pervîz ki Tasani’if”, *Tulu-i İslam Dergisi*, 2018, s. 19.

²⁹³ Bkn, Ebu Kelam Azad, *Tercüman-ul Kur’an*, C. 1, İrfan Afzal Press, Lahor t.y, s. 60.

²⁹⁴ Saleem Gurmani, “Pervîz aor Fikre Pervîz ayk Ta’ruf”, *Tulu-i İslam Dergisi*, 2018, ss. 4-8.

2.3.7. Hadis Hakkındaki Görüşleri

Gulâm Ahmed Pervîz, hadisler konusunda eleştirel bir tutum takınmıştır. Ona göre, “Kur’an-ı kerim’e ters düşen hadisler Peygamber Efendimize isnat edilmemeli ve hadislerde zan bulunduğu için dinin cüzü olarak da kabul edilmemelidir.” Pervîz, hadis hakkındaki görüşlerini *Makam-ı Hadis* adlı eserinden hareketle ana hatlarıyla şöyle özetlemek mümkündür:

“Bazen bazı şeyler ve sözler o kadar meşhur olurlar ki insanlar, onları hakikat sanmaya başlar ve asıl hakikati araştırmaya ihtiyaç duymazlar. Bu tür davranışlar hayatın genel muamelelerinde pek hoş karşılanmazken, din alanında çok büyük tehlike ve felakete sebep olur. Çünkü bir şeyi din ilan etmemiz için onun hakkında kesin delil ve kesin inancımız olmalıdır. Siz bir Müslümana, din nedir sorusunu sorduğunuzda cevap olarak Kur’an ve Hadis diyecektir. Kur’an’ın dinin asli kaybağı olduğunda bir şüphe yoktur zira bu bizzat Allah tarafından ifade edilmektedir. Asıl soru şudur; acaba hadisler de dinin cüzü müdür? Tulu-ı İslam bu sorunun cevabını bulmaya davet eder. Tulu-ı İslam’ın iddiasına göre; Eğer hadis dinin bir cüz-ü olsaydı, o zaman Peygamber Efendimiz ümmete Kur’an’ı bıraktığı gibi hadisleri de yazdırıp bırakacaktı. Ancak Peygamber Efendimiz böyle yapmamıştır. Neden böyle yapmamıştır sorusunun cevabı çok basittir. Ancak bizim topluma önderlik eden dini tabaka o kadar sabırsızdır ki duygularını kenarı bırakıp bu soruya cevap bulmaktansa, Tulu-ı İslam’ı Münkir-i Hadis ve kâfir ilan etmişler”.²⁹⁵ Pervîz yöneltilen bütün itirazları bütün itirazları cevaplamaya çalışır ve aynı soruları tekrar gündeme getirir. Bu konu hakkında yazdıklarını sonunda *Makam-ı Hadis* isimli eserinde derlemiştir.

Oma göre, Tulu-ı İslam, ne her hangi bir mezhep fırkasıyla ilgilidir, ne de yeni bir fırkanın temellerini atmaya çalışmaktadır. Ne hadisi inkâr eder ne de Risalet’in şanını inkâr etmektedir.²⁹⁶ Tulu-ı İslam ve Gulâm Ahmed Pervîz’in hadis hakkındaki temel yaklaşımını “Makam-ı Hadis” isimli eserinde görmek mümkündür. Hadisler hakkındaki görüşlerinden dolayı Pervîz hakkında küfür fetvası verilmiştir.²⁹⁷ Biz de burada Pervîz’in hadis hakkındaki görüşlerini ve bu konudaki temel argümanlarını ana hatlarıyla ele almaya çalışacağız.

²⁹⁵ Perviz, *Makam-ı Hadis*, s. 10.

²⁹⁶ Daraz, *Dolat-ı Perwez*. ss. 10-16.

²⁹⁷ Birişik, “Pervîz, Gulâm Ahmed”, *DİA*, s. 249.

Pervîz, İslam'ı modernize etmek için Hadislerin rolünü yeniden inceleme gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, herhangi bir hadisin sahih olup olmadığı yalnızca çelişki ilkesine dayanmalıdır: "Kuran'ın öğretilerine / emirlerine aykırı herhangi bir hadis" kabul edilmemelidir". Bu nedenle Pervîz, hadislerin Kur'an'ın emirleri yerine geçebileceği anlamına gelen "nesih" ilkesini reddetmiştir. Ona göre İslam'ın tek, gerçek ve yetkili kaynağı Kur'an'dır.²⁹⁸

Pervîz'in konuyla ilgili bir yaklaşımı ise hadisi tamamen reddetmeden, Kur'an'ı yegane otorite kabul etmek şeklindedir.²⁹⁹ Hadislere sorgusuz güvendiklerinden dolayı Müslümanlar arasında bölünmelere ve anlaşmazlıklara yol açan olaylardan sık sık örnekler verir. Müslümanların bir anlaşmaya varmalarının ve birleşmelerinin tek yolunun Kur'an'a öncelik vermekle mümkün olacağını savunmuştur.³⁰⁰ O, Kur'an prensiplerine açıkça aykırı olan hadisleri reddetmiştir. Kur'an'la çelişkili olsalar bile hadislerden güç alarak sömürücü sosyo-ekonomik uygulamalara izin verdikleri için bilim adamlarını. Ayrıca, İslam'ın erken dönemine dair yanlış tarihi bilgiler verdiği ve istismara sebebi olduğu için hadisin sorgulanmadan kabulünü reddetti. Pervîz'in hadis ve sünnet görüşüne göre, hadis ve sünnet İslam'da yasal otorite kaynakları değildir. Ona göre, Kur'an kendi kendini tefsir eden açıklayan bir metindir. Bir başka ifadeyle kendine yeter bir metindir. Ona göre; hadis ve sünnet, Kur'an'ın gerçek öğretilerini gölgelemektedir.³⁰¹

Pervize göre, bazı sözler ve davranışlar o kadar meşhur olur ki, araştırmaya ihtiyaç duymadan onları hakikat sanırız. Tıpkı Kur'an ve Hadisin din olduğunu sandığımız gibi. Eğer hadis dinin bir cüzü olsaydı, o zaman Peygamber Efendimiz ümmete Kur'an'ı bıraktığı gibi hadisleri de yazdırıp bırakmalıydı. Hakikate ulaşmak için ciddi olarak araştırmaya ihtiyaç vardır. Asıl hakikat, tahkik ve teftişle hâsıl olur ve kâmil iman, ilim, basiret, burhan ve delille hâsıl olur. Ne kadar eski olursa olsun, tahkiksiz bir şey kabul edilmemelidir. Kur'an ve Hadis'in din olduğu tasavvuru o kadar etkili olmuştur ki bu konuda araştırmaya ihtiyaç bile duyulmamıştır. Ona göre sırf nesilden nesile aktarılmış olması hadislerin ya da rivayetlerin sahih sayılması için yeter şart olarak kabul görmüş araştırmaya tenkide gerek duyulmamıştır. Halbu ki neyin hakikat olarak kabul edileceği konusunda Kur'an'ın kesin prensibi şudur: ﴿

²⁹⁸ Gulam Ahmed Pervîz, *Makam-ı Hadis*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1975, s. 20.

²⁹⁹ Gulam Ahmed Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, ss. 147-149.

³⁰⁰ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, s. 30.

³⁰¹ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, s. 37.

“Bilmediğiniz bir şeyin arkasından gitmeyin, unutmayınız! Duyu, görme, anlama ve düşünme yetenekleriniz hakkında sorulacaksınız”.³⁰² Yine aşağıdaki ayette bu konudaki ölçüye işaret etmektedir: وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا

“Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığında o ayetler karşısında körler ve sağırlar gibi bilinçsizce davranmazlar.”.³⁰³

Dinin ne olduğu ile ilgili ortak kabul kat’i olduğu zanna ve kıyasa dayanamayacağıdır. Kur’an’da “Onlardan bazı insanlar zandan başka bir şeye itaat etmezler, şüphesiz, zan, hak karşılığında bir fayda sağlamayacaktır. Allah, yaptıklarını gayet iyi bilmektedir” denilmektedir.³⁰⁴

Pervîz, sonrasında şu sorulara cevap arar: Kur’an ve hadisin toplamına din adı verilebilir mi? Acaba bunlardan zan’i olan var mıdır? Acaba ikisi birlikte mi Allah ve Resulü tarafından ümmete din olarak mı sunulmuştur? Kur’an, Allah’ın indirdiği hak kitaptır. Bunda herhangi şüphe yoktur. Kur’an’da yer yer bunun, Allah tarafından gönderilen hak kitap olduğu ve bunda herhangi bir şüphe olmadığı beyan edilmiştir. ذَلِكَ ۝ وَالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ ۝³⁰⁵ “Kitaptan sana vahiy ettiğimiz neyse, o haklıdır.”³⁰⁵ وَالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ ۝ yani bu kitapta hiç şüphe yoktur. Kur’an Allah’ın son kitabı ve insanlık için tek ve kâmil olan kurallar bütünüdür. Zamanın değişmesi ve asırların geçmesi bu hakikatleri etkilemez. Kur’an’da zikredilen hakikatler hayatın her alanında ve her devirde insanlığa rehberlik etmektedirler.³⁰⁶

“Kur’an-ı Kerim öyle bir kitaptır ki bunda her şey kat’idir³⁰⁷, bununla her türlü şüphe son bulur. Allah’ın, Peygamber Efendimize indirdiği vahiy Kur’an-ı Kerim’de yazılıdır³⁰⁸. Müminlere ona itaat etmek için emredilmiş ve ondan başka bir şeye itaat etmelerine izin verilmemiştir.³⁰⁹ Peygamber Efendimize de, Ona indirilene itaat etmesi emredilmiştir³¹⁰. Peygamber Efendimiz Kur’an’a göre karar verirdi³¹¹. Buna

³⁰² Isra, 17/36.

³⁰³ Furkan, 25/73.

³⁰⁴ Yunus, 10/36.

³⁰⁵ Fatır, 31.

³⁰⁶ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, s. 30.

³⁰⁷ Bakara, 2/2.

³⁰⁸ Enam, 6/19.

³⁰⁹ Araf, 7/3.

³¹⁰ Yunus, 10/109

³¹¹ Maide, 5/48.

göre karar vermeyen mümin değil kâfirdir³¹². Bu kitapta Allah'ın öğretileri tamamlanmıştır ve hiç kimse bunlarda her hangi bir değişiklik yapamaz.³¹³ Bu geçmiş kitaplar için koruyucudur.³¹⁴ Bunda herhangi bir ihtilaf yoktur³¹⁵ ve bütün ihtilaflar bununla izale olur.³¹⁶ Bunda anlatılan her şey Allah tarafından açıklanmıştır.³¹⁷ Bu yüzden “تَبَيَّنَّا لَكُلِّ شَيْءٍ” denilmiştir. Yine başka bir ayette “Her konuda açıklama getiren rehber denilmektedir.³¹⁸ Böylece ayetleri farklı yerlerde tekrar tekrar göndermekle olmuştur.³¹⁹ Peygamber Efendimiz, ihtilafı her konuyu Kur'an'dan açıklardı³²⁰ ve ondan insanlara nasihat ederdi.³²¹ Bu kitap kendisi nurdur.³²² İnsan bunun ışığında hayat yolculuğunu kat etsin diye verilmiştir.³²³ Bu yüzden tedebbür ve tefekkür için hükmedilmiştir.³²⁴ Kur'an-ı Kerim'e, Kur'an dışı hayaller, nazariyeler, tasavvurlar ve akaitler karıştırmak şirktir.³²⁵ Böylece hem kendileri Kur'an'dan uzak kalıyor hem başaklarını da uzaklaştırıyorlar.³²⁶ Kur'an-ı Kerim'e benzeyen başka hiçbir şey yoktur. Muhalifler Peygamber Efendimiz'in Kur'an-ı Kerim'de biraz değişiklik yapmasını istiyorlardı ancak Peygamber Efendimiz böyle yapamazdı ve yapmadı.³²⁷

Pervîz hayatı boyunca Kur'an ile meşgul olmuştur. Pervîz, Kur'an-ı Kerim'i ilk başlarda Müslüman toplumunda herkesin okuduğu gibi taklidi olarak okuyordu fakat bununla bir yol kat etmediğini fark etmiştir. Gençlik yıllarında Lahor'da çalışırken Muhammed İkbâl ile tanışır. İkbâl, onun Kur'an fikrini değiştirir. İkbâl'e göre Kur'an Arapça dilinde ve ayetlerin tâsrif edilmesiyle (تصريف آيات) anlaşılır. Pervîz bu fikre uydu ve Kur'an'ı buna göre okumaya başladı.³²⁸

Pervîz'e göre dinde hüccet ve senet olan Allah'ın kitabıdır. Dine izaye edilen şey Kur'an'a göre değerlendirilir, Kur'an'a uygun olan şey kabul edilir ve uygun

³¹² Maide, 5/44.

³¹³ Enam, 6/34, 115.

³¹⁴ Maide, 5/48.

³¹⁵ Nisa, 4/82.

³¹⁶ Şura, 42/10.

³¹⁷ Kıyamet, 75/17.19.

³¹⁸ Nahl, 16/89.

³¹⁹ Enam, 6/105; isra suresi, 17/41.

³²⁰ Enam, 6/64.

³²¹ Kâf, 50/45.

³²² Maide, 5/15.

³²³ Enam, 5/122.

³²⁴ Muhammed, 47/24.

³²⁵ Şura, 42/21.

³²⁶ Enam, 6/26.

³²⁷ Enam, 6/15.

³²⁸ Perwez, *İkbâl aor Kur'an*, s. 25-30.

olmayan reddedilir. Kur'an'a uygun olmayan yanlıştır.³²⁹ Müminlerin ilk cemaatinin şeref ve onurunun sırrı, onların Kur'an'a sınımsız sarılmalarıydı.³³⁰ Sonra gelenler Kur'an'dan uzaklaştıkları için zelil ve rüsvay olmuşlardır.³³¹ Pervîz'e göre din, Kur'an'ın içinde olandır. Onu terk etmekle din terk edilmiş olur. Onun dışında olan din değildir. Eğer din ve Kur'an'ın aynı hakikate işaret eden iki farklı kelime olduğunu anlayabilirsek, bugün gene Kur'an'da geçen 'dine' sarılabılıriz. Din, Kur'an'da olandır, Kur'an'ın içinde olmayan din değildir ve Kur'an'ı koruma sorumluluğunu Allah üstlenmiştir.³³²

Pervizin hadis literatürüyle ilgili de söyledikleri de bu konudaki eleştirel tutumuyla paralellik arz etmektedir. Ona göre kütüb-i sitte müelliflerinin hiç birinin Arap olmaması inginçtir. Bu imamların hepsi İranlı'dır. Bu Araplardan hiç kimse hadis hakkında çalışmayı düşünmemiş bu yüce vazifeyi kimse üstelenmemiş demektir. Böylece hadislerin cem ve tedvin vazifesi Arap olmayanlar tarafından yapılmıştır. Bu imamların hepsi üçüncü hicri yüzyılında yaşamıştır. Onlar yüzbinlerce hadisi cem etmiş ancak aralarında çok azını seçip eserlerinde yazmışlardır. İmamların topladığı bütün hadisleri insanlar ezberden okudular, bu hadisler bundan önce yazılı değillerdi. İmamların yüzbinlerce hadisten seçtiği hadislerin, onların şahsi basiret ve şahsi kararının sonucu olduğuna işaret eden Pervize göre bu hadislerin doğruluğuna dair Allah ve Resülü tarafından herhangi bir senet verilmemiştir. Bu hadisleri doğrulayan daha önceden yazılı herhangi bir kaynak da yoktu; ancak bunlar insanların ezberlediği sözlerdi ve imamlar kendi insiyatifine göre aralarından bazılarını seçip yazmışlardır".³³³

Perviz, bu tür şahsi çalışmalar nasıl kesin olarak Peygamber Efendimizin sözü olarak kabul edilebilir sorusunu sorar. İki yüz elli yıl süre içerisinde oğulun babadan, talebenin hocasından ezberlediği sözlerden hiç birinin kesin olarak Peygamber Efendimizin sözleri olduğu söylenemez der ve şu soruları sorar:³³⁴ İmamlar kaç tane hadisi reddetmişlerdir? İmamlar toplam kaç tane hadis toplamışlar, kaç tanesini kabul ve kaç tanesini reddetmişlerdir? İmam Buhari yaklaşık altı yüz bin hadis toplamış ve iki bin yedi yüz altmış iki hadisi eserine almıştır. İmam Müslim yaklaşık üç yüz bin hadis toplamış ve dört bin üç yüz kırk sekiz hadis eserinde yazmıştır. Tirmizi üç yüz bin

³²⁹ Gulam Ahmed Pervîz, *Şahkar-ı Risalet*, Tulu-ı İslam Yayınları, Lahor1991, s. 88.

³³⁰ Zuhruf, 43/43.

³³¹ Furkan, 25/30.

³³² Hicr, 15/9.

³³³ Daraz, *Dolat-ı Perviz*, ss. 23-25.

³³⁴ Perviz, *Makam-ı Hadis*, s. 10.

hadisten üç bin yüz on beş eserinde yazmıştır. Ebu Davut beş yüz bin hadis toplamış ve dört bin sekiz yüz hadisi eserine almıştır. İbni Mace yaklaşık dört yüz bin toplamış ve dört bin hadisi eserine almıştır. Nesai iki yüz bin hadisten dört bin üç yüz yirmi bir hadis eserine almıştır. Perviz bu örneklerle söz konusu eser müelliflerinin insiyatif aldığına dikkat çekmektedir.³³⁵ Ona göre, Hadislerin toplanmasında ölçü kişisel tercih olduğundan dolayı, imamların reddettiği hadisler arasından kaç tane sahih hadis ziyan olmuş olabilir sorusu önemli bir sorudur ve dinin insanların kişisel çabalarına bırakılacak bir şey olup olmadığı da bir başka önemli sorudur.³³⁶

Pervizin dinin yegane kaynağının Kur'an olduğu görüşünün dayanaklarından bir diğeri de şu rivayettir. Peygamber Efendimiz, ümmetine herhangi bir hadis eseri bırakmamıştır. Buhari'de geçen bir hadiste; Hazreti İbn Abbas'a soruldu ki Peygamber Efendimiz Ümmet için ne bırakmıştır? O; مَا تَرَكَ إِلَّا مَا بَيَّنَّ الدَّقَائِنُ “Peygamber Kur'an'dan başka hiçbir şey bırakmadı” demiştir.³³⁷

Pervîz hadis konusundaki eleştirel tutumunu görüşünü sahabe uygulamasıyla da desteklemeye çalışmaktadır. Peygamber Efendimizden sonra Raşit halifelerin hadis hakkındaki görüşleri ve çalışmalarına bakmak gerekir. Bir sahabiden şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz Peygamberden işittiğimiz her şeyi yazardık. Bir gün Peygamberimiz karşımıza çıktı ve yazdığımız şeyin ne olduğunu sordu. Biz, sizden işittiğimiz neyse onu kaydediyoruz dedik. Sonra Peygamber buyurdu; yani Allah'ın kitabının yanında başka bir kitap mı yazıyorsunuz? Sonra, “Allah'ın kitabını her türlü benzerlikten temiz tutunuz.” Buyurdu. Bunun üzerine Sahabe biz yazdığımız her şeyi meydana topladık ve yaktık³³⁸ dedi. Hazreti Ebu Bekir hakkında rivayet edilir; Hazreti Ebu Bekir, Peygamber Efendimizin vefatından sonra insanları topladı ve dedi ki; siz Peygamberimizden hadis rivayet ederseniz ve aranızda ihtilaf ederseniz, sizden sonraki insanların ihtilafları daha da sert olacaktır. Olması gereken ise; Peygamberimize isnat edip herhangi bir şey söylemeyin. Biri size bir şey sorduğunda, aranızda Allah'ın kitabının bulunduğunu söyleyin. Bu kitabın helal kıldığı şeylere helal ve haram kıldığı şeylere haram deyin.³³⁹ Perviz bu bağlamda bir başka örnek olarak da şunu zikreder: Hazreti Ayşe(r.a)' den rivayet edilir; Babam Peygamberimize

³³⁵ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, ss. 15-18.

³³⁶ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, s. 20.

³³⁷ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, ss. 23-24.

³³⁸ Manazar Ahsen Gilani, *Tedvin-i Hadis*, Hacı Hanif baskı evi, Lahor 1956, s.249

³³⁹ Gilani, *Tedvin-i Hadis*, s. 321.

ait olan beş yüz hadis topladı. Sonra bir gece yatakta dönüp durdu. Ben sordum, bedensel bir ağrı yüzünden mi dönüp durursun yoksa bir haber mi geldi sana? O herhangi bir cevap vermedi, sabah olunca kızım dedi! Sende olan hadisleri getir. Sonra ateş istedi ve onları yaktı.³⁴⁰

Allame İbn Abdi'l-Berr meşhur kitabı “Camui Beyani'l İlm’inde Hazreti Ömer hakkında şöyle bir rivayet nakleder: “Hazreti Ömer hadisleri yazdırmak istedi. Peygamberimizin sahabelerinden bu konu hakkında fetva istediğinde onlar da hadislerin yazılmasını söylediler. Ancak Hazreti Ömer’in gönlü pek rahat değildi. Bir ay boyunca bu konu hakkında istihare etti. Bir sabah kalktığında, Allah tarafından gönlüne karar verme gücü koyulmuştu. Daha sonra önceki kavimlerin hali aklına geldi ki onlar da kitaplar yazıp, onlara sarılmışlar ve Allah’ın kitabını terk etmişlerdi. Allah’ yemin olsun, ben başka bir şeyi Allah’ın kitabına ortak yapmam³⁴¹ demiş ve bu kararından vazgeçmiştir. Peygamber Efendimiz, “Benden Kur’an’dan başka bir şey yazmayınız, eğer Kur’an dışında bir sözümü yazdıysanız, onu yok edin” dediği için Hazreti Ömer, hadislerin kesinlikle toplanmayacağına ve yazılmayacağına karar vermiştir³⁴². Perviz bir başka hadisede de hadislerin yakıldığından bahseder. Buna göre “Hazreti Ömer’in hilafeti zamanında hadisler çoğaldığında, insanlardan, hadisleri ona getirmelerini istedi. Hüküm gereği insanlar hadislerini ona getirdiler. Hazreti Ömer bu hadislerin yakılması için emretmiştir.³⁴³ Böylece üç kere hadisler yakılmış olduğu görülüyor diyen Pervize göre üstelik bu yakma olaylarının hepsi İslam’ın merkezinde olmuştur.

Pervîz’e göre dinde zan veya şüphe olmaz. Tarihi kıssalar veya gazetede ki haberlerde zan olmasına rağmen doğru kabul ettiğimiz delil görünüşte uygun olsa da din konusunda böyle bir şey söz konusu değildir. Din konusunda hakikat farklıdır. Dinde bir şeyi kabul veya reddetmek için kat’i bir delil bulunmalıdır. Hadisler dinin cüzü olarak kabul edildiği için eleştirilemez diye kabul edilmiştir. Hadis konusunda zerre kadar bile şüphe olsa bu doğru değildir. Hâlbuki tarihi kıssalar farklıdır. Belirsiz bir dönemin padişahı hakkında yalan veya doğru bir haberi kabul edip etmemek fark etmez. Bundan iman etkilenmez. Ancak Buhari’de karşımıza çıkan bir hadiste “ Hazreti İbrahim üç kere yalan söyledi” denildiğini görürsek ve bunu kabul etmek

³⁴⁰ Gilani, *Tedvin-i Hadis*, ss. 278-285.

³⁴¹ Gilani, *Tedvin-i Hadis*, s. 394.

³⁴² Perviz, *Makam-ı Hadis*, s. 130.

³⁴³ Gilani, *Tedvin-i Hadis*, s. 399.

zorundayız çünkü hadis dinin cüzüdür dersek bu doğru değildir diyen Perviz eğer bunu kabul etmezsek, dinin bir cüzünü inkâr etmiş oluruz diyenlere ise eğer bu hadisi kabul edersek, o zaman Allah'ın masum bir Resulünü (معياذ الله) yalanla itham etmek mecburiyetinde kalırız demektedir.³⁴⁴ Gazetedeki bir habere inanmak veya inanmamakla iman etkilenmez ancak hadis hakkında böyle bir şey söz konusu olamaz. Hadisin dinin temel kaynağı olarak kabul edilmesinin doğuracağı problemlere bir başka örneği Buhariden verir. Sahih-i Buhari'de geçen; “Ölüm meleği Hazreti Musa'nın canını almaya geldiğinde, Hazreti Musa ona o kadar sert bir tokat attı ki, meleğin bir tane gözü çıkmış” rivayetine inanmak zorundasınız. Eğer buna şüphe ederseniz, dinin temel kaynağını reddettiğiniz için imanınız zedelenmiş olur diyen Perviz buradan anlaşılıyor ki, hadislerin verdiği bilginin zan ifade etmesiyle dünyevi konulardaki bilgilerimizin zan ve şüphe ifade etmesi aynı şeyler değildir demektedir.

Pervizin hadis kitaplarının siyer bölümleriyle ilgili değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Bizim hadis eserlerimizde Peygamber Efendimizin siyerinden oluşan bir bölümlerde Peygamber Efendimizin hayatı insanlık şerefının Miraç-ı Kübra'sı olduğu gerçeğiyle tazat teşkil edecek mahiyette rivayetler vardır diyen Perviz bu bu rivayetlerden bazılarının Peygamberimizin siyeri söz konusu olduğunda kabul edilemez olduğunu söylemektedir. Ona göre Peygamber Efendimizin siyeri tekrardan ele alınmalı ve sadece Kur'an'a uygun olan rivayetleri nakledilmelidir. Ayrıca Peygamber ve sahabelerinin hayatına leke süren rivayetler reddedilmelidir. Eğer böyle yapılmazsa, o zaman yüzyıllardır Ümmetin takılıp kaldığı kavgalardan kurtulma ihtimali yoktur.³⁴⁵

Pervîz'in sürekli vurguladığı şey usullerin sadece Kur'an'dan alınması gerektiğidir. Bu usullerin detaylı açıklamaları için Peygamber Efendimizin kararlarını incelemek gerekir. Eğer meselelerin çözümü orada bulunursa kabul edilmeli. Eğer bulunmazsa Raşit Halifelerin kararları araştırılmalıdır. Eğer oradan da bulunmazsa, o zaman İslam devleti Kur'an'ın usullerine göre kurallar tayin etmelidir.

Eğer tarafsızca hadisleri incellerseniz, şaşırarak daha çok rivayet bulursunuz diyen Pervizin bu tür rivayetleri reddettiği için kâfir olduğuna dair fetva verilmiştir. Pervîz'in hadis konusundaki tutumunu şöyle özetlemek mümkündür: Eğer bir hadis Kur'an'a uygunsuzsa o doğrudur, Kur'an öğretileriyle ihtilafli bir söz, hadis olamaz. Bu

³⁴⁴ Daraz, *Dolat-ı Perviz*, ss. 28-29.

³⁴⁵ Daraz, *Dolat-ı Perviz*, s. 30.

tür sözler sahabelere, âlimlere ve imamlara isnat edilmemeli. Onlar Kur'an'a ters düşen bir şey söylemezler. Pervîz, Kur'an'a uygun bir hadisi hiçbir zaman reddettiğini söylememiştir. Ona göre bunlar zayıf rivayet kategorisinde değerlendirilmelidir.³⁴⁶

2.3.8. Hatm-ı Nübüvvet Görüşü

İslam toplumlarının genel kabulüne göre en önemli inançlardan birisi Peygamber Efendimiz'in Allah'ın son Peygamberi olması, Ondan sonra bir nebi, bir Resul gelmeyecek ve Allah tarafından bir kitap indirilmeyecek olmasıdır. 19. Yüz yılda Hint alt kıtasında Ahmedi Hareket ya da Kadiyanilik olarak isimlendirilen bir dini grup ortaya çıkmıştır. Bu hareket mensupları Peygamber Efendimiz ile nübüvvetin sona ermediğini öne sürmekteydiler. Onlar Mirza Gulâm Ahmed Kadiyani'in yeni nebi olduğunu iddia ediyorlardı. Dönemin önde gelen âlimleri Ahmet'i hareketiyle münazaralar yapıp mücadele etmişlerse de söz konusu cemaat etkisini günümüzde de sürdürmeye devam etmektedir. Gulâm Ahmet Pervîz'in meşhur eseri “ Hatm-ı Nübüvvet ve Ahmet'i Hareket” de bu bağlamda kaleme alınan eserlerden birisi olup onlara karşı mücadelede etkili olmuştur.³⁴⁷

Hatm-ı Nübüvvet, yani Allah tarafından Cebrail yoluyla Peygamber Efendimize gelen vahiyden sonra bir vahyin gelmeyeceği inancına göre Hazreti Muhammed Allah'ın son elçisi ve Kur'an-ı Kerim de son kitabıdır. Pervîz'in bu önemli konu hakkında yazmasının sebebi Doğu Pencab'ın Battala kentinde doğmuş olmasıdır. Battala kenti o zamanlarda dinlerin ve farklı mezheplerin iç içe yaşadığı bir kentti. Müslümanların farklı fırkalarla münazaralarının yanında, Ariler, Hristiyanlar ve Kadiyanilerin de münazaraları olurdu. Pervîz bunlar arasında büyürken, O bu farklı din ve mezhepleri gözlemlene imkanı bulmuştur. Onların tartıştığı konular arasında en önemlisi ise Nübüvvetin sona ermesi meselesiydi. Pervîz bu konu hakkında epeyce yazmıştır. Çünkü ona göre Hatm -ı Nübüvvet 'i inkâr etmek ümmetin arasına fitne sokacak en büyük tehlikedir.

Pervîz, Kadiyaniler'in veya Mirzailer'i'n “gayri Müslim” ilan edilmesi için talepte bulunmuştur. Onun bu talebine karşı farklı kesimlerden iddiasını delillendirmesi için sorular ve itirazlar gelmeye başlamıştır. İlk başta Miraç-i İnsaniyet adlı eserinde Kadiyaniler konusunu ele almıştır. Fakat konu gündemi meşgul etmeyi

³⁴⁶ Pervîz, *Makam-ı Hadis*, s. 200.

³⁴⁷ G. A. Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet aor Tahrik-ı Ahmediyet*, Tulu-i İslam Trust Yayınlar, Lahor 1974, s. 15.

sürdürdüğü için ayrı bir eser yazmak zorunda kalmıştır. Bu eserde Kur'an rehberliğinde bu meseleyi detaylıca ele almıştır. Pervîz'e göre Ahmediler veya Kadiyaniler ile tartışmalarında yardımcı olacak sadece birkaç ayet ezberlemesi yeterli olmuştur, onların ilmi bu ayetlerle sınırlıdır. Onlar, Kur'an'ın tümüyle tartışmaya davet edildiğinde, cevap bulamazlar demektir.³⁴⁸ Bu eserin ele alınmasının diğer bir sebebi, yukarıda kısmen değindiğimiz olay olan 1926 yılında Bahavalpur eyalet adliyesinde, Müslüman bir kadının kocası hakkında, Kadiyani olma iddiasıyla dava açmasıdır. Kadının iddiasına göre kocası İslam dininden çıkıp mürtet olmuştur ve nikâhlarının feshedilmesi gerekir. Bu dava Hindistan'da çok meşhur olmuştur çünkü burada çok önemli bir soru vardır. Acaba Kadiyani mezhebini seçmekle bir Müslüman İslam dininden çıkmış oluyor mu? Bu sorunun mahkeme kararı da çok önemlidir. Bu davanın sonuçlanması tam dokuz yıl sürmüştür. Sonunda 1935 Şubat ayında bölge Hâkimi olan Muhammed Akbar davayı karara bağlamıştır. Bu davanın sonucu çok önemli olduğu için mahkeme kararı birçok kere yayınlanmıştır. Bu duruşmalara o dönemim ileri gelen âlimleri de şahit olarak katılmıştır. Bu davanın kararı 53 sayfa yazılmıştır. Davayı gören hâkime göre “Nebinin tanımı nedir? Nübüvvetin hakikati nedir?” sorusu bu davanın kilit noktasıdır. Bu soruların cevaplarını Gulâm Ahmed Pervîz kendi zaviyesinden makalesinde yazmıştır. Hâkim bu makaledeki tanımlara göre davayı sonuçlandırmıştır. Böylece Kadiyanileri ilk kez kâfir olarak kabul etmenin ilmi temellerini Allama Pervîz sağlamıştır denilebilir. Daha sonra yoğun istek ve bazı itirazlar üzerine 1974 yılında bu konu üzerine kendisi“ Hatm-ı Nübüvvet ve Tehrik-ı Ahmediyet” kitabını yayınlamıştır.³⁴⁹

Hatm-ı Nübüvvet inancının önemi nedir sorusunu soran Pervîz bu konunun inkâr edilemez önemi yanında farklı bir yönü de daha dikkat çekmektedir. Ona göre öncelikle şunları belirtmek gerekir: Birinci insanın yetki ve irade sahibi olarak yaratılmıştır. İkincisi eğer insanın yetki ve iradesi sınırsız bırakılırsa, o zaman toplumun menfaatleri arasında çatışma çıkar. Bu çatışmanın sonucunda fitne fesat olur ve kan dökülür. Üçüncüsü vahiy, insanların yetki ve iradelerinin sınırlarını belirlemektedir. İnsanlar da vahyin belirledikleri sınırlar içerisinde yetkilerini kullanırlar. Böylece toplumda denge ve düzen sağlanır. Netice olarak şu söylenebilir ki vahiy, insanın özgürlüğünü kısıtlar”.³⁵⁰ Pervîze göre vahyin geldiği dönemde hiç

³⁴⁸ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, ss. 34-35.

³⁴⁹ Saleem Gurmani, “Pervîz aor Fikre Pervîz ka ayk Ta'ruf”, s. 7.

³⁵⁰ Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet aor Tahrik-ı Ahmediyet*, s. 70.

kimse, gelen Peygamberin, vahye göre insanların yetki ve iradesini sınırlandıracağını bekleliyordu. Ancak, Hatm-ı Nübüvvetin ilanı ile birlikte insanın irade ve yetkileri sınırlandırıldı ve bu sınırlamalar ve yasaklar detaylı bir şekilde Allah'ın son vahyi olan Kur'an-ı Kerimde beyan edilmiştir. Vahye göre hayatını geçirmek isteyen, Kur'an-ı Kerim'i okumalıdır ve orada beyan edilen sınırlar içerisinde kalarak hayatını yaşmalıdır. Bu son vahyiden sonra yeni bir vahiy, yeni bir yasak veya sınırlamalar gelmeyecektir. Bu vahyide de herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Bu son vahiy (Kur'an-ı Kerim) insanlık için çok büyük bir rahmettir. Buradan anlaşılmaktadır ki, "Hatm-ı Nübüvvet" insanın kendi özgürlüğü açısından tatmin olduğu son ilahi mesajdır.³⁵¹

Pervize göre, İslam'ın doğuşu, tümevarımsal idrakin doğuşudur. Bununla birlikte nübüvvet tamamlanmıştır. Nübüvvetin tamamlanmasından da anlaşılmaktadır ki, yaşam daimi olarak sadece çocukluk ya da gençlik gibi bir dönemde takılı kalmaz, yaşam ömrün bütün aşamalarından geçtikten sonra bir son nokta konmalıdır. İslam, mezhep, din önderliği ve veraset yoluyla gelen padişahlığa son vermiştir. Kur'an-ı Kerim, sürekli aklımızı kullanmaya, tecrübe ve müşahede etmeye davet etmektedir. Hatm-ı Nübüvvet inancına diğer bir yönüyle bakacak olursak; artık insanlık tarihinde hiç kimse doğaüstü/ olağanüstü yetki ile insanları kendisine itaat için zorlayamaz. Hatm-ı Nübüvvet inancı, böyle iddiaları sonlandırmaktadır. Bu inanca sahip kavim, dünyanın en özgür kavimidir. Hatm-ı Nübüvvet inancının ilk noktası da budur. Artık hiç kimse gelip kendi önderliğini ilan edemez ve hiç kimse kendi aracılığıyla Allah'ın emir verdiğini veya yasakladığını iddia edemez. Hatm-ı Nübüvvet inancına göre; Vahyiden kasıt, doğrudan, Allah'tan bilgi edinmektir ve Hatm-ı Nübüvvetten kasıt, artık hiç kimse doğrudan Allah tarafından kendisine bilgi verildiğini iddia edemez. Eğer biri böyle bir iddiada bulunursa, o şahıs Hatm-ı Nübüvveti inkâr eder ve nübüvvetini iddia edendir. Kur'an'a göre onun iddiası yalandır.³⁵²

Pervîz, Kur'an'a göre vahyin özellikleri şöyle sıralamaktadır:

1-Vahiy Allah'ın kelimidir ve Cebrail yoluyla Peygamberlere gelir. Peygamber dışındaki insanlara vahiy gelmez. Peygamberler vahyi insanlara ulaştırırlar.

³⁵¹ Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet aor Tahrik-ı Ahmediyet*, s. 75.

³⁵² Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet ve Ahmediyet Tahrik*, ss. 72-75.

2-Vahiyde insanın kendi fikir ve duyguları olmaz. Bu Allah tarafından doğrudan verilen bir ilimdir. Resulün söylediği şeylerde onun duyguları bulunmaz.

3-Diğer insani ilimler gibi, vahiy insanın şahsi mücadele ve uğraşları sonucunda ona verilmez, Allah kulları arasından birini seçer ve vahiy ona verir. Vahiy kesbi değil Vehbi'dir.

4-Bu ilim Resulle sınırlı olduğu için Resul olmayan bunun keyfiyetini anlayamaz, yani nasıl indirildiğini bilemez.

5-Vahiy, işaret veya rüya olamaz. Vahiy, saf, apaçık ve seçilmiş sözlerdir. Kur'an-ı Kerim'in lafızları Allah'ın vahiyleridir.

6-Peygamberin ilahi vahiyde değişiklik yapma yetkisi yoktur.

Kadıyanilere cevap sadedinde vahyin özellikleri olarak bu maddeleri zikreden Perviz nu konudaki temel görüşünü şöyle özetlemektedir: “Vahiy, Allah tarafından seçilmiş insanlara verilen ilimdir. Sadece ve sadece Peygamberlerle sınırlıdır. Bu ilim en son Hazreti Muhammed'e verilmiş ve Kur'an içinde korunmuştur. Hazreti Muhammed'den sonra hiç kimseye verilmeyecektir. Allah bu ilim verme yolunu tamamen sonlandırmıştır. Buna “Hatm-ı Nübüvvet” yani vahyin sonu denir. Şimdi hiç kime Allah'tan doğrudan bir bilgi aldığı iddia edemez. Bunun adı ne olursa olsun, Allah'tan ilim aldığı iddia edenin iddiası yalan ve bâtıldır”.³⁵³

Perviz sufi grupların velayet konusundaki aşırı görüşlerinin de nübüvvet konusundaki temel itikadı zedelediği görüşündedir. Ona göre Müslümanlar “Hatm-ı Nübüvvet” inancına haklı olarak çok büyük önem verdiler ancak bazıları Allah'ın salih kullarına doğrudan Allah'tan ilim verildiği iddiasını ve onların keşif ve ilham aldığı görüşünü ortaya attılar. Bu durumun Hatm-ı Nübüvvet akidesi açısından problem teşkil ettiğini söyleyen Perviz Allah'ın kapattığı kapının tekrar açılmaya çalışıldığına dikkat çeker³⁵⁴ ve nebiler uzun zaman sonra gelirdi ancak bu tür evliya ve sofiler sokak sokak ve köy köy ortaya çıkmaya başladı der. İtirazlardan kaçınmak için buna keşif ve ilham, nebi ve Resul yerine veliyullah demeye başlamışlardır. Yaptıkları işlere mucize yerine keramet dediler. Yani isim değiştirmekle, “Hatm-ı Nübüvvet” inancını inkâr etmedikleri algısını oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu insanların takipçileri, sadece canlı insanlara bağlı olarak değil, ölümlere de bağlı olarak kalmışlardır. Hatta bu insanlar

³⁵³ Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet ve Ahmediyet Tahrik*, ss. 85-93.

³⁵⁴ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, 48.

öldükten sonra, onların mezar taşlarına bile bağlı kalmışlardır diyen Perviz Hint alt kıtasında evliyaların mezarlarına saygı duymanın boyutu çok farklı olduğuna hatta bunun mezarlara secde etmeye kadar vardığına işaret eder.³⁵⁵

Pervîz'e göre Kur'an'da keşif ve ilham anlayışı yoktur.³⁵⁶ Kur'an Allah'ın evliyalarını ayrı bir grup olarak tanımlamaz. Kur'an, veliyullah (Allah'ın dostu ve itaatkârı) olmayı her Müminin sıfatı olarak kabul eder. Yani Kur'an'a göre her mümin Allah'ın dostudur. Muhammed İkbâl'in tasavvuf hakkındaki görüşlerinden hareketle³⁵⁷ "keşif ve İlham, İslam topraklarında yabancı bir bitkidir"³⁵⁸ demektedir. Pervîz bu konuyu, Hatm- ı Nübüvvet adlı eserinde detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

2.3.9. Perviz ve Kadiyanilerin tekfir Edilmesi Problemi

Bilindiği gibi Kadiyani, başta Pakistan'da veya Hindistan'da yaşayan, kendilerini Ahmedî Müslümanlar olarak tanıtan kesime atıfta bulunmak için kullanılan bir terimdir.³⁵⁹ Bu terim Mirza Ghulam Ahmed'in (1835-1908) doğduğu Hindistan'ın kuzeyinde olan Kadian kentinden alınmıştır. Mirza Ghulam Ahmet hareketin kurucusudur.³⁶⁰ Kadiyani terimi yerine bazen Ahmedîye Muslim Jammât da kullanılmaktadır. Mirza Ghulam Ahmet kendisini Mesih ve Mehdi olarak tayin edildiğini ilan etmiştir.³⁶¹ "Ona göre vaat edilen mehdilik Müslümanların inandığı gibi, İsa Mesih'in askeri liderliği değil, ruhani liderliktir. Ortaya attığı bu iddiasıyla silahlı cihat fikrini de reddetmiş ve bu çağda böyle bir cihadın koşullarının oluşmadığını, günümüzde İslam'ın kalem ve dil ile savunulmasını gerektiğini ileri sürmüştür."³⁶²

Onun fikirlerini bazı İslam âlimleri eleştirmiştir. Hindistan'daki Müslüman âlimlerin çoğu Mirza Ghulam Ahmed'e karşı birlik olup, küfür fetvasını hazırladılar. Kendisinin inançsız, aldatıcı ve yalancı olduğunu ilan ettiler. Bu fetvayla birlikte, onun takipçileri öldürülmeye başlandı ve bu durum günümüze kadar bu şekilde devam

³⁵⁵ Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet ve Ahmedîyet Tahrik*, s. 130.

³⁵⁶ Daraz, *Dolat-ı Pervîz*, s. 39.

³⁵⁷ Bkn, Muhammed İkbâl, "İslam and Mysticism", *New Era Gazetesi*, 28 Temmuz 1917.

³⁵⁸ G. A. Pervîz, *Meclis-i İkbâl*, Tulu-ı İslam Trust Yayınları, Lahor 1980, s. 80.

³⁵⁹ Antonio R. Gualtieri, *Conscience and Coercion Ahmadi and Orthodoxy in Pakistan*, Guernica Montreal 1989, s. 14.

³⁶⁰ Farahnaz Ispahani, *Purifying the Land of the Pure*, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 105.

³⁶¹ Yohanan Friedmann, *Prophecy Continous Aspect of Ahmadi religious Thought and its Medieval background*, Oxford University Press, Oxford 2003, s. 121.

³⁶² Bkz, Ethem Ruhi Fığlalı, "Kâdiyânîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , İstanbul 2001, ss. 137-139.

etmektedir. Bu fetva, Hindistan'ın her köşesine kadar ulaşmış ve yaklaşık iki yüz bin kişi imzalamıştır.³⁶³ Ancak mahkeme tarafından Kadiyanilere karşı bir karar olmadığı için hiçbir yaptırım uygulanamamıştır. Kadiyani konusu Hindistan'da ciddi bir sorun oluşturmaktaydı. Daha önce de belirtildiği gibi bu kargaşa devam ederken 1926 tarihinde Bahavulpur eyalet mahkemesinde bir Müslüman kadın, kocasının Kadiyaniliği seçerek mürtet olduğunu söyleyerek ondan ayrılmak için davacı oldu. Daha sonra 7 Şubat 1935 yılında bu dava Allame Pervîz'in makalesinde bulunan "Nebinin tanımı" hakkındaki fikirleri temel alınarak karara bağlanmıştır. Davanın hâkimi olan Muhammed Akbar bunu dava kararında ifade etmiştir. Böylece Kadiyanileri ilk kez kâfir olarak kabul etmesinde Allama Pervîzin argümanlarının etkili olduğunu söylemek gerekir.

2.3.10. Ekonominin Yeniden Düzenlenmesi

Pervîz'e göre İslam'ın asıl amacı; insanlığı, insan yapımı kontrollü baskıcı sistemlerden kurtarmaktır.³⁶⁴ Bu insan yapımı sistemler arasında Teokrasi ve Laik Demokrasi de yer alır. Her ikisi de Kur'an'ın ilkelerine aykırıdır. Kur'an-ı Kerim hükümet modeli, nihai otoriteyi Allah'ın kendisine vermektedir. Böyle bir hükümet yalnızca Kur'an sınırları içinde bulunan yasalara izin verir ve Kur'an prensiplerini aktif olarak teşvik eder.

Pervîz'e göre Kur'an, Pakistan halkını bağlayan tek güçtür. Bu yüzden Pakistan toplumu İslam'ın emirleriyle mükemmel bir uyum içinde olmalıdır. Pervîz'in siyaset yanında ekonomi konusunda da gündem oluşturan fikirleri vardır. Faiz hakkındaki çalışmalarının günümüzde yayınlanması yasaktır. Pervîz, Kur'an'a göre faizi şu şekilde tanımlamaktadır; ödünç veya borç verilen bir kredinin miktarından fazla olan getirisidir.³⁶⁵ "Pervîz'e göre, Kur'an, saf sermaye ve yatırımların değil, aksine gerçek katkıların ve çabaların geri dönüşüne izin verir. Hatta Pervîz'e göre, bir ürünün gerçek fiyatından fazla ücretini almak da faizdir. Ona göre bir ürünün adil fiyatı satıcılar tarafından keyfi olarak değil toplum tarafından kararlaştırılması gerekmektedir. Faize dayalı kredilelendirmede "risk" kavramı üzerindeki vurguya karşı çıkmaktadır. Eğer risk bu tür finansal işlemlerde izin verilebilir hale getirilmesinde önemli bir faktör olsaydı, o zaman kumar oynanmasına da Kur'an tarafından izin

³⁶³ Perviz, *Hatm-ı Nübüvvet ve Tehrik-ı Ahmediyet*, ss.45-50.

³⁶⁴ Gulam Ahmed Perviz, *A Challenge to Religion*, s.212, 217, 240, 241.

³⁶⁵ G. A Perviz. *The Quranic System of Sustenance*, çev. Fazal Karim ve Saleena Karim, Islamic Dawn Society Yayınları, Londra 2013, ss. 17-149.

verileirdi drmrktrdir.³⁶⁶. Pervîz faiz hakkındaki görüşünü şöyle özetlemiştir: “Tekrarlamak gerekirse, “Riba” faizden daha fazlasını ifade eder. Tüm insan sistemlerini sömürücü kılan ve dolayısıyla Kuran'a aykırı olan tek faktördür. İlahi sistemde her vatandaş tam kapasite çalışır ve çoğunu topluma verirken kendisi için onu mutlu edecek şekilde asgari bir miktarını kendine ayırır. İnsanların kurmuş olduğu sisteminde ise, her birey mümkün olduğu kadar az şey yapmaya ve eşzamanlı olarak diğerlerinin çalışmasıyla karını maksimize etmeye çalışır. Bu tür beşeri sistemleri temelde o kadar farklıdır ki, Pervîz bunu Allah ve Resulüne karşı isyan olarak kabul eder.³⁶⁷ Pervîz, devletin geçici bir süre için, sermaye ve emeğin toplam yönünü üstelenmesini içtenlikle tavsiye etmiştir. Pervîz, Mevdûdî³⁶⁸ gibi gelenekçileri, sistemlerinin esasen kapitalizmle aynı olduğu gerekçesiyle eleştirmiştir. Pervîz’in görüşleri, Kur’an’ın “zekât” tanımıyla bağlantılıdır. O zekâtı, İslam Devleti tarafından toplanan ve yönetilen evrensel kalkınma vergisi olduğunu iddia etmiştir.³⁶⁹ Zekâtın sabit bir miktarının olması yerine, zamanın ihtiyaçlarına göre eyalet tarafından belirlenmesi gerektiğini savunmuştur.³⁷⁰

“Pervîz, "cehennem" ve "cennet" in sadece sonraki yaşamla ilgili kavramlar olmadığı, aynı zamanda bu dünyadaki sosyoekonomik sistemleri temsil ettiğini söylemesi de dikkat çekicidir. Pervîz'e göre "cehennem", insanların servet biriktirmek için mücadele ettiği bir sistemdir. Bu tür toplumlarda rekabet ve düşmanlık insanları kendilerini tüketmeye iter, bu da sosyal çatışmalara ve sınıf savaşlarına yol açar. Pervîz bunu, sınıf ayrımlarının olmadığı, adalet, barış ve işbirliği ile karakterize edilen ideal bir toplum olan "cennet" ile karşılaştırmıştır. İnsanları ilahi kanunlara karşı gelmek için zihinsel yeteneklerini kullanmaya iten insani dürtü olarak “şeytan” kavramını da yeniden tanımlamıştır. Pervîz, mecazi olarak yorumladığı, "yasak ağacın” ve sahiplenme arayışı anlamına gelen Kur’an’daki insanın düşüşü hikayesi ile bu tanımlı desteklemiştir”.³⁷¹

³⁶⁶ Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, çev. Fazal Karim and Saleena Karim, s. 160.

³⁶⁷ Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, s. 170.

³⁶⁸ Mevdudî'nin ekonomi görüşü için onun eserine bakınız; *Economic system of Islam*, Islamic Publications, Lahor.

³⁶⁹ Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, ss. 252-259.

³⁷⁰ Pervîz, *The Quranic System of Sustenance*, ss. 252- 259.

³⁷¹ Nasim Ahmed Jawed, *Islam's Political Culture*, ss. 107- 110.

2.4. Gulâm Ahmet Pervîz'in Fikirlerine Yapılan Eleştiriler

Dni ve toplumsal konularda görüş belirtmiş olaylara müdahil olmuş birisi olan Pervîzin görüşlerine eleştiriler yöneltmesi ve kendisine karşı muhalefet gösterilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Çalışmamızın farklı yerlerinde de ele alındığı üzere kendisine yöneltilen eleştirilerden birisi hadis konusundaki radikal denilebilecek eleştirel tutumudur. Kendisi görüşlerini bütün konuları Kur'an ışığında ve Kur'an'a ters düşmeyen hadislerin ışığında açıklamaya çalışmışsa da özellikle dinde kabul edilen tek hüccet Kur'an'dır şeklinde dillendirdiği temel görüşüne diğer dini cemaatler karşı çıkmıştır. Bazıları Pervîz'in fikirlerine reddiye yazarken, bazıları da Hadisi reddettiği için Pakistan'ın ve Hindistan'ın ileri gelen birçok âlimi onu tekfir etmiştir. Bazı âlimler ise, onun bazı fikirlerini kabul etmeyip sadece reddiye yazmıştır. Bu son grubun eleştirilerine Pervîz de cevap vermiş görüşlerini savunmuştur.

Pervîz'in küfrüne fetva verilmesinin diğer bir sebebi, onun Muhammed İkbâl ve Muhammed Ali Cinnah'la aynı saflarda Pakistan'ın kuruluş hareketine Tulu-ı İslâm dergisiyle destek vermesidir. Pervîz, dergisiyle üç ayrı alanda mücadele etmekte olduğunu görüyoruz: Şiirlerin görüşlerini eleştirmesi, Milliyetçi dini âlimlerin Hindulara olan yakınlığından dolayı Pakistan hareketine karşı olan propagandalara cevap vermesi ve Gulâm Ahmet Kadiyani'nin kendisini nebi olma iddiasını çürütmeye çalışmasıdır.

Gulâm Ahmet Kadiyani olayı tamamen siyasi olduğunu arkasında İngilizlerin desteği olduğunu düşünen Pervîze göre bunun amacı tamamen Müslümanlar arasına fitne sokmaktır. Pervîz, Kadiyanilerin kâfir olduğuna dair makaleler yazmıştır ve bu yazılar daha sonra Pakistan anayasasına göre bunlar kâfir ilan edilmesinde etkili olmuştur.³⁷²

Pervîz'in hadise karşı sert tutumu, fıkıh konularına bakış açısı ve diğer birçok konuyu yorumlama tarzı âlimlerin tepkisini çekmiştir. Âlimlerden bir kesim, onun aykırı fikirlerine reddiye yazarken diğer bir kesim ona karşı birlik olmuştur. Sonunda bine yakın âlim, Onun, fikirleri yüzünden dinden çıkıp kâfir olduğuna fetva vermişlerdir. Bu fetva "Ulema ka Müttefika Fetva" adıyla Medrese Arabiye İslami Büyük Cami Yeni Kent Karaçi 5 medresesi tarafından yayınlanmıştır³⁷³. Bu fetva,

³⁷² Pervîz, *Hatm-ı Nübüvvet aor Tehrik-ı Ahmadiyah*, s. 67

³⁷³ *Ulema ka Müttefika Fetva*, Karaçi t.y.

onun görüşlerinin bir araya getirilmesi açısından çok önemli bir kaynaktır. Fetvanın başında onun görüşleri bir ara toplanmış, sonra Kur'an ve Hadis ışığında, ileri gelen âlimler tarafından cevap verilmiştir. Sonra fetva veren âlimlerin adları kaydedilmiştir.

2.5. Günümüzde Tulu-I-İslam Hareketinin Durumu ve Vizyonu

Tulu-ı İslam hareketi, İslam'ın, Allah tarafından verilmiş kesin ve eksiksiz din veya yaşam düzeni olduğunu savunmaktadır. Peygamber Efendimiz bu dini pratik olarak uygulamıştır. Peygamberimiz, Allah'ın yeryüzünde nasıl eşsiz bir düzen yarattığını, İslam'ın insanlığın beslenmesi ve gelişmesi için evrensel olarak ne kadar faydalı olduğunu bütün dünyaya göstermiştir. Tulu-ı İslam Hareketi mensupları günümüzde takip ettikleri ilkeleri ve temel görüşleri şu şekilde deklare etmişlerdir:

1- İnsan aklı tek başına hayat sorunlarına çözüm bulamaz. Gözün görmesi için güneş ışığının gerekliliği gibi insan aklı için Allah'ın indirdiği vahiy gerekmektedir.

2- Allah'ın vahyi kesin ve eksiksiz şekilde Kur'an'da korunmaktadır. Bütün zamanlar için insanlığa kalıcı rehber olacaktır.

3- Dolayısıyla artık Allah tarafından ne hiçbir vahiy ve Peygamber, ne de bir elçi gönderilmeyecektir. Kur'an, Allah'ın son kitabıdır ve Peygamber Efendimiz ise Allah'ın son Peygamberi ve elçisidir.

4- Kur'an'ın her iddiası hikmet ve bilgiye dayanmaktadır, hakikatleri zaman ve mekân ötesidir. Kur'an'ın gerçeklerini anlamak için, insanlık tarihinin gelişimini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre; Allah, insana doğanın güçlerini fethetmesi için yetenekler vermiştir. İnsanlığın Kur'an-ı Kerimi tamamen anlaması için doğanın tüm güçlerini fethetmiş olması gerekmektedir.

5- Peygamber Efendimiz yaşamı ve ahlakı; insanlığın şeref ve onuru konusunda 'Miraç-ı Kübra'yı' temsil eder. Yani onur, saygınlık ve büyüklüğün zirvesini temsil eder. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Peygamberimizin yaşamı, insanlık için en iyi rol modelidir. Bundan hiç şüphe duyulmaz. Ancak, Kur'an dışında kalan kısımla ilgili olarak; eğer, Kur'an'la çelişen tarihi rivayetler var ve bunlar Peygamberimizin yüksek ahlakına aykırıysa, bu rivayetler sorgulanmalıdır ve Peygamberimize atfedilmemelidir. Peygamberimizin sahabeleri için de aynı şey geçerlidir.

6- Dinin amacı; insanları zihinsel veya fiziksel olarak, hangi şekilde olursa olsun diğer insanlara itaatten özgür bırakarak sadece ve sadece Allah'ın yasalarına itaat etmeye teşvik etmektir. Allah'ın kanunlarına böyle bir itaat, ancak bu kanunlara dayalı bir yönetim sisteminin kurulması ile mümkündür. Bu olmadan, Kur'an'a dayalı bir yaşam sistemi mümkün değildir.

7- Peygamber Efendimiz böyle bir din sistemini ilk defa Medine'de kurmuştur. Bu düzende itaatın kaynağı Kur'an'ının emirleriydi. Devlet işleri meseleleri ümmetin karşılıklı istişaresi, Kur'an'ın çizdiği ilkelerle karara bağlanırdı.

8- Peygamber Efendimizden sonra Raşit halifeleri bu sistemi devam ettirmişlerdir. Bu düzende itaat, sadece Kur'an'ın kanun ve buyruklarına dayalıydı. Devletle ilgi konular Kur'an'ın belirttiği ilkelerin ışığında ümmetin istişaresi ile çözüldü. Bu yönetim biçimi "Hilafet-i Ala Minhac-i Risalet" olarak veya Peygamber Efendimizin izinde devam eden yönetim şekli olarak bilinmektedir.

9- Maalesef, monarşinin getirilmesiyle bu hilafet sistemi devam edemedi. Böylece din sistemi ortadan kalktı ve bu da ümmetin parçalanmasına yol açtı. Hilafet-i Ala Minhac-ı Risalet döneminde tüm konular din sistemi altındaydı. Ümmetin dağılmasından sonra, din ile siyaseti birbirinden ayıran bir ikirciklik meydana getirildi. Bu ikili yapı bugüne kadar devam etmektedir.

10- Müslüman olduğumuz için bu hilafet düzenini bir kere daha kurmamız gerekmektedir. Bu düzen Allah'ın kanunlarına itaat etmekle kurulacaktır. Bu çabaya öncülük etmek isteyenler önce kendi hayatlarını Allah'ın kanunlarına göre idame ettirmelidirler.

11- Eğer hayatın tüm yönlerini kapsayan din sistemi kurulursa, mevcut düalizmin ortadan kalkmasına sebep olacaktır. Siyasi konularda karar vermek için hükümete, kişisel ve dini konularda rahipliğe dönmek yerine, insanlar Allah'ın kanunlarına yöneleceklerdir: zira bu kurumların ikisine de din sistemi tarafından son verilecektir.

12- Bu sistem kuruluna kadar, ümmetin içindeki farklı mezheplerin kendilerine göre bir sistem getirme hakkı yoktur. Herkes kendi getirdiği ayrı ayrı sisteme, Allah ve Peygamber'in yolu diyemez.

13- Kur'an'a dayalı dini düzenin amacı, insanın gizli potansiyelinin, Kur'an'da Allah'ın buyurduğu kalıcı değerlere göre gelişmesine izin vermektir.

Bu nedenle, bu sistemin tüm insanlara gıda, barınma, eğitim, sağlık vb. gibi temel yaşam ihtiyaçlarını sağlama sorumluluğunu kabul etmesi gerekmektedir.

14- Kur'an'a dayalı din sistemi benzersizdir. Bu nedenle, ister batının demokratik kapitalist sistemi ister sosyalizmin komünist diktatörlüğü olsun, dünya diğer insan yapımı sistemleriyle birleştirilemez ve bunlarla da uzlaşamaz. Kur'an dışı kavramlara dayanmaktadırlar ve bu nedenle kusurludurlar.

15- Tulu-ı İslam, Peygamber Efendimizden sonra vahiy aldığı iddia eden herkesi İslam'ın dışında kabul etmektedir.

16- Tulu-ı-İslam hiçbir siyasi partiye ait değildir ve herhangi bir dini gruba veya mezhebe bağlı değildir. Ehli Kur'an adıyla bilinen grupla da hiçbir alakası yoktur. Ayrıca, herhangi yeni bir mezhep oluşturmak istemez, çünkü yukarıda da belirttiği gibi dinde mezhep yaratma eylemi şirktir. Tulu-ı-İslam, ümmetin farklı mezheplerinin iddia ettiği gibi, İslam'ın beş şartından herhangi birinde değişikliği savunmaz. İslam' beş şartını temel kabul ederler ve bu uygulamalara bağlı kalmaktadırlar. Tulu-ı-İslam, "Hilafet-i Ala Minhaj-ı Risalet" sisteminin yeniden kurulabilmesi için Kur'an öğretilerini yaymayı hedeflemektedir. Bunlar, Tulu-ı İslam'ın yıllardır savunduğu görüşleridir. Ona atfedilen başka ne varsa, yanıltıcı propagandadır.³⁷⁴

³⁷⁴ *Tulu-ı İslam*, "Tulu-ı İslam ke Makasad", Nisan 2018.

SONUÇ

Gulam Ahmed Perviz'in kurucus olduğu Tulu-ı İslam hareketini analiz etmeye çalıştığımız tezimizde gözlemlediğimiz en önemli hususlardan birisinin tıpkı yirminci yüz yılda ortaya çıkmış diğer dini hareketlerde olduğu gibi bu hareketin de kolonyal ve postkolonyal dönemde müslümanların sergilediği savunmacı/tepkisel bir bakış açısıyla hareket etmiş olduğudur. Bu hareketin kurucusu Perviz de tıpkı yaklaşık son bir buçuk asırda örneklerini gördüğümüz diğer din ve kanatt öderleri gibi Batı emperyalizmi karşısında yaşanan kurumsal ve ideolojik mağlubiyet sonrası doğmuş eğitimlerini bu süreçte almış ve yaşanan travmalara bizzat şahit olmuşlardır. Dolayısıyla gerek Pervizin kurucusu olduğu Tulu-ı İslam hareketinin gerekse İslam coğrafyasının farklı bölgelerindeki farklı dini akımların yaşanan krizlere acil çözüm bulma ya da önerme çabası dışında kalıcı özgün fikirler ortaya koyamadıkları görülmektedir.

Tezimizde de ortaya koymaya çalıştığımız gibi Pervizin hadis konusunda radikal eleştirel tutumu, dinin kaynağı olarak sadece Kur'an'ı görmesi aslında başka açıdan bakıldığında sadece hadise karşı değil mezheplere tasavvufi birikime ve dolayısıyla tevarüs edilen geleneğe karşı toptan bir tavidir. Bu tutumun benzerini temellere ya da asıllara dönmek ya da Asr-ı Saadeti örnek almak gerektiği şeklinde son dönemin bütün ıslah ve tecdit hareketlerinde görmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında Pervizin son derece eleştirilen ve hatta tekfir edilmesine yol açan hadis eleştirisi merkezli görüşlerinin benzerinin hemen hemen aynı dönemlerde başta Mısır olmak üzere farklı İslam ülkelerinde dillendirildiğini görmekteyiz.

Çalışmamızda ön plana çıkan bir diğer husus Hatm-i Nübüvvet konusundaki tartışmalardır. Normalde kelam kitaplarında detay bir konu olarak görülen bu meselenin Hint Altkıtası söz konusu olduğunda önemi şüphesiz o bölgede ortaya çıkmış olan Kadıyani Hareketiyle ilgilidir. Nübüvvetin sona ermediğini ve dolayısıyla başlarındaki dini liderleri Mirza Ğulam Ahmed Han'a vahiy gelebileceğini savunan Kadıyanilere karşı tepki gösterenlerden birisi Ğulam Ahmed Perviz olmuştur. Çalışmamızda da ortaya koyduğumuz gibi kendisi Kadıyanilerin mahkeme kararıyla tekfir edilmesi sürecinde son derece etkili olmuş ve mahkeme heyetinin Kadıyaniler aleyhinde gündeme getirdiği tekfir meselesinde onların tekfir edilmesi kararını destekleyici yazılar yazmış raporlar sunmuştur. Neticede karar onun görüşleri doğrultusunda çıkmıştır.

Pervizin ve kurucusu olduğu Tulu-1 İslam hareketinin faaliyetleriyle ve yayınlarıyla etkili olduğu bir başka olay Pakistanın ayrı bir devlet olarak bağımsızlığına kavuşmasıdır. Bu konuda Muhammed İkbalin yolundan giderek fikirleriyle ve mücadelesiyle muhafazakar Hint ulemasının tepkilerine rağmen ayrı devlet fikrini savunmuştur. Kendisinin dini esaslara dayalı bir devlet öngürdüğü çalışmamızda tespit ettiğimiz hususlardan bir başkasıdır.

Çalışmamızda Modernite ve özellikle modern bilimle ilgili görüşleri dikkati çeken Tulu-1 İslam taraftarlarının bu konuda Muhammed İkbal'in "doğa bilimleriyle uzlaştırma" girişimini esas aldıkları "mucizeler, melekler, cinler" ile ilgili ayetleri rasyonel bir şekilde yorumladıkları ortaya konulmuştur. Bu bağlamda Pervizin, bireyselliği, rasyoneliteyi özgür iradeyi ön plana çıkaran diğer taraftan mezhep tarikat benzeri din algılarını şirkle itham eden tutumu da aynı şekilde benzerlerini diğer İslam coğrafyalarında gördüğümüz ıslah ve tecdit hareketlerinin savunduğu görüşlerle paralellik arz etmektedir.

Ülkemizde günümüz İslam dünyasında dini akımlar hakkında yapılan çalışmalarda daha ziyade Ortadoğudaki dini hareketlere odaklanıldığı diğer coğrafyaların ihmal edildiği göz önünde bulundurulduğunda; Hint Alt Kıtasında ortaya çıkmış olan Tulu-1 İslam bnezeri hareketlerin akademik çalışmalara konu edilmesinin bakış açımızı zenginleştireceğini bize farklı yapıları mukayese imkânı vereceğini düşünüyor ve bu konuda derinlikli çalışmaların yapılmasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Abbas, N. (2017, 27 Ekim), Pakistan Law Misinister Quit After Weeks of Anti- Blasphemy Protests, *The Guardian Gazetesi*.
- Abdulkader, T. (2011). *Muslim Schools and Educations*. Münster: Waxxman Verlag Press.
- Ahmad, I. (2009). *Islam and Democracy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ahmed, F. ve Ahmed, S. (2013, 1 Ağustos). Bangladesh High Court Declares Rules Against Islamist Party. *CNN Gazetesi*.
- Ahmed, S. (2004). *Bangladesh Past and Present*. Delhi: APH Yayınları.
- Ahmed, T. ve Mujtaba G. (2013, 21 Ocak). Azad Gets For War Crimes. *BD News24*.
- Ahsan, M.M. (1993). Cemaat-i İslami, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 7, 291-292). İstanbul: TDV.
- Ali, K. (2016, 29 Mart). Who is Leading this Sit in? *Dawn Gazetesi*.
- Ali, R. (2008). *Faithful Education: Madrassas in South Asia*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Annemarie, S. (2014). *And Muhammed is His Messenger*. Chapel Hill: UNC Press Book.
- Asthan, N.C. ve Nirmal, A. (2009). *Urban Terrorism*. Jaipur: Pointer Publishers.
- Bangladesh Party Leader Accused Of War Crimes in 1971 Conflict. (2011, 3 Ekim). *The Guardian Gazetesi*.
- Barbara, D.M. (2009). *Islam in South Asia in Practice*. New Jersey: Princeton University Press.
- Bedi, R. (2006). *Have Pakistanis Forgotten Their Sufi Traditions?* Singapore: Nanyang Technological University Press.
- Bırışik, Abdul Hamit, "Hint Alt Kıtasında Batı Sömürgeciliği Karşısında İslami Fikir Akımları", *Tohum Dergisi* 2018/3.
- Bırışik, A.H. (2007). Pervîz, Gulâm Ahmet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C 34, 247-249). İstanbul: TDV.
- Calendri, R.A. (1989). *Daru' l Ulum Diyobend*. Islamabad: National Book Foundation.
- Cesari, J. (2014). *The Awakening of Muslim Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chalres, J. (1983). *Maududi and Islamic State*. Oxford: Oxford University Press.
- Christophe, J. (2004). *The History and it's Origins*. Londra: Anthe Press.
- Daraz, M.U. (1992). *Dolat-ı Parwez*. Lahor: Al- Noor Yayınları.
- Edwards, D.B. (2012). *Before Taliban: Genealogies of the Afghan Jihad*. California: University of California Press.
- Friedmann, Y. (2003). *Prophecy Continous Aspect of Ahmedi Religion Thoughts and its Medieval background*. Oxford: Oxford University Press.
- Gilani, M.A. (1956). *Tedvin-i Hadis*. Lahor: Hacı Hanif Baskı Evi.
- Gugler, T.K. (2010). *The New Reliosity of Tablighi Jammāt and Dawat-e İslami and the Transformation of Islam in Europe*. Katowice: Anthropos Press.
- Guidere, M. (2012). *Historical Dictionariy of Islamic Fundamentalism*. Londra: The Scare Crow Press.

- Haqqani, H. (2010). *Pakistan Between Mosque and Military*. Pennsylvania: United Book Publications.
- Hewer, C.T.R. (2006). *Understanding Islam*. Londra: SCM Publishers.
- Ian, N. (2015). *Encyclopedia of Islam*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Islahi, A.A. (1992). *Tefhim-i Din*. Lahor: Mektebat-ı Jediid.
- Jamal, M. (2008). *Islam in South Asia*. Leiden: Leiden University Press.
- Javed, N.A. (1999). *Islam a Political Culture*. Texas: Texas University Publicaions.
- Jewad, S. (2016). *Faith Based Violence and Deobandi Military in Pakistan*. Hudders field: Hudders Field University Press.
- Kalim, B. (1998). *Democracy in Pakistan*. Jaipur: Har Anand Pubications.
- Kasimi, A.O. (2017). *Muslims against the Muslim League*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kepel, G. (2002). *Jihad on the Trail of Political Islam*. Londra: Belknap Press.
- Khan, A.R. (1960). *Melfuzat-ı A'la Hazret Birelvi*. Karaçi: Medine Publishing Company.
- Korejo, M.S. (1993). *The Frontier Gandhi*. Oxford: Oxford University Press.
- Kurzman, C. (1998). *Liberal Islam*. Oxford: Oxford University P s,19.ress.
- L John, Esposito. (2014). *The Oxford Dictionary of Islam*. Oxford: Oxford University Press.
- Lloyd, R. (2015). *Sufi and Salafis in the Contemporary Age*. Londra: Bloomsbury Publishing.
- Mahmut, M. (2006). *The Code of Muslim family Law*. Lahor: Pakistan Law Times Press.
- Martin, R.C. (2004). *Encyclopedia of Islam and Muslim World*. California: Granite Hill Publishers.
- Mehmet. S.A. (2000) Muhammet İkbâl. *Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi* (C 22, 17-23). İstanbul: TDV.
- Mohsin, M.K. (2001). *The Ahli-i Hadis Movement in Bangladesh*. Colorado: International Academic Publishers.
- Nasim, A.J. (1999). *Islam's Political Culture: Religion and the Politics in pre-divided Pakistan*. Austin: Texas Universty Press.
- Netton, I. R. (2000). *Sufi Ritual: The Parallel Univers*. Londra: Routledge Taylor Press.
- Nielsen, J.S. (2018). *Muslims in Western Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Nizami, A. M. A. *Vesile-i Nisbet-ı Ta'aziim*. Karaçi: Gazi Bazaar.
- Oh, I. (2007). *The Rights of God*. Washington: Georgetown University Press.
- Özsenel, M. (2007). Nezir Hüseyin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C 33, 73-74). İstanbul: TDV.
- Paracah, Nedim. (2015, 23 Temmuz). The Volatile Fusion: Origins, Rise and Demişe of the, Islamic Left. *Dawn Newspaper*.
- Paracha, N.F. (2015, 23 Temmuz). The Volatile Fusion, Origins, Rise and Demişe of the "Islamic Left. *Dawn Gazetesi*.
- Perwez, G.A. (1945). *İslami Muşarat*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perwez, G.A. (1949). *Mirac-ı İnsaniyet*. Karaçi: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perwez, G.A. (1952). *Esbab-i Zeval-i Ümmet*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perwez, G.A. (1956). *Bark-ı Toor*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.

- Perweiz, G.A. (1956). *Şule-i Mestur*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1958). *Cu-ey Noor*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1960). *Cihan-ı Ferda*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1960). *Lugatü'l Kur'an*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1961). *Mefhum-ul Qur'an*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1965). *Nizam-ı Rabbubiyet*. Lahor: Tulu-ı İslam Trust Press.
- Perweiz, G.A. (1965). *Quaid-ı Azam ka Tasawar-ı Pakistan*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1967) *Khuda aor Sarmayadar*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1968). *Islam: A challenge to Religion*. Lahor: Tulu-ı İslam Trust Press.
- Perweiz, G.A. (1968). *Kur'ani Faiseley*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1971). *Kitab-ul Takdiir*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1973). *Şahkar-ı Risalet*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1974). *Hatm-ı Nübüvvet ve Tehrik-ı Ahmediyet*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1975). *Makam-ı Hadis*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1976). *İkbal aor Kur'an*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1976). *Kat-i Mürtet; Gulâm aor Londiyan; Yetim Potey ki Miras*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1978). *Pakistan ka Mimar-ı Evvel*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1979). *Tehrik-ı Pakistan aor Perweiz*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1980). *Meclis-i İkbal*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1980). *Tebvibü'l Kur'an*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (1981). *Tasavvuf ki Hakikat*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Perweiz, G.A. (2013). *The Quranic System of Sustenance*, Fazal karim ve Saleena karim (çev.), Londra: Islamic Dawn Society Yayınları.
- Perwiz, G.A. (1975). *Quaid-ı Azam ka Tasawar-ı Pakistan*. Lahor: Tulu-ı İslamYayınları.
- Qadari, M.S. *Feyz-ı Nübüvvet Yani İlm-i Gaib-ı Resul*. Lahor: Akbar Book Seller.
- Roy, O. (1994). *The Failure of Political Islam*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sfeir, A (2007). *The Columbia World Dictionary of Islam*. New York: Columbia University Publishers.
- Ruthven, M. (2000). *Islam in the World*. Londra: Penguin Press.
- Schleifer, A., vd. (2012). *Person of the Year*. Umman: The Royal Stratgic Centre Jordan.
- Seyit, A. (1991). *Origin of Muslims Consciousness in India*. New York: Green Wood Press.
- Sharma S.K. ve Sharma. U (2004). *Cultural and Religious Heritage of India*. Delhi: Mithal Publications.
- Shourie, A. (1995). *The World of Fatwa or the Sharia in Action*. Delhi: Harper Collins Publisher.
- Sikand, Y. (2002). *The Emergence and Development of the Jama'at-i Islami of Jammu and Kashmir*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sikand, Y. (2004). *Muslims in India*. New York: Routledge Curzon Press.

- Sikand, Y. (2008). *Islamist Militancy in Kashmir, The Case of Lashkar-i Taiba*. New York: Berghahn Books Publishers.
- Sirriyeh, E. (2003). *Sufi and Anti- Sufi*. Londra: Routledge Curzon Press.
- Smith, D.E. (1963). *India as a Secular State*. New Jersey: Princeton University Press.
- Smith, W.G.C. (2006). *Islam and the Abolition of Slavery*. Oxford: Oxford University Press.
- Suresh, R. (2004). *Religious Heritage of India*. Delhi: Mithal Publications.
- Sushant, S. (2005). *The Jihad Factory*. Delhi: Har Anand Publications.
- Tehreek-ı Labayek Secures Two Seats in Karacahi. (2018, 26 Temmuz). *The Nation Gazetesi*.
- The Rise and Rise of Tehreek-e Labbaik. (2018, 31 Temmuz). *Pakistan Today Gazetesi*.
- Veer V.D.V. ve Munshi s. (2004). *Media, War and Terrorism*. Singapore: Routledge Publishing.
- What are Pakistan's Blasphemy Laws. (2014, 21 Ekim). BBC News.
- Zahit, F. (2018). *The Potential for a New Strand of Islamist Extremism in Pakistan*. Washington: The James Town Foundation Press.

ÖZ GEÇMİŞ

Farrukh ASLAM, 05.01.1991 tarihinde Keşmir’de doğdu. Keşmir’de READ Foundation School and Collage’ini bitirdikten sonra Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 2017 yılında mezun oldu. 2017 yılında OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisans programına girdi. Farrukh ASLAM, evli olup, iyi derecede İngilizce, Urduca ve Türkçe bilmektedir.

İletişim Bilgileri

E mail : Farrukhaslam2012@gmail.com

Telefon: +90 535 7224727

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8249-6705.